

Kniha **Ivan Csudai:**
Vita circulus est

Cena Anasoft litera
pre **Alenu Sabuchovú**

Cena Zlatá vlna
pre **Evu Luku**

Kunderov Sviatok
bezvýznamnosti

Knižná Revue

10

↻ Mesačník o knihách

Ivan Csudai: Umierajúce slnko (Zdroj: Peter Michalovič: Ivan Csudai: Vita circulus est, Petrus)

www.litcentrum.sk XXX. ročník číslo 10 15. október 2020

Cena 1,50 €

Knihy roka 2020

Ako sa nestratíte v pestrej knižnej ponuke?

Čaká nás mimoriadne bohatý knižný záver roka, pripravili sme preto pre vás **Knihy roka** a **Detské knihy roka**.

Tento magazín s odporúčaniami najlepších knižiek roka 2020 od kníhkupcov, vydavateľov aj odborníkov na detské čítanie nájdete už v novembri **vo svojich schránkach, kníhkupectvách Martinus a na webe.**

Jeseň a zima sú predsa na knižky ako stvorené ;-)

VYCHÁDZA 2.11.2020

NAVŠTÍVTE

KNÍHKUPECTVÁ

MARTINUS

Prešov OTVÁRAME ČOSKORO
OC Novum
Nám. legionárov

Banská Bystrica
OC Terminal
Ulica 29. augusta 37

Bratislava
Obchodná 26
Staré mesto

Bratislava
OC Cubicon
Staré grunty

Košice
OC Galéria
Toryská 5

Lučenec
OC Galéria
Námestie republiky

Martin
OC Galéria Martin
Námestie SNP 2

Nitra
OC CENTRO
Akademická 1

Poprad
OC Forum
Námestie sv. Egídia

Považská Bystrica
M-Park
Centrum 8

Trnava
City Arena
Dolné bašty 8833/14

Žilina
SC Mirage
Nám. A. Hlinku 7/B

www.martinus.sk

martinus

Editoriál

Tina Čorná Sikorová
Šéfredaktorka

Víťazi kľúčových literárnych ocenení sú známi. Prozaická Anasoft litera patrí autorky Alene Sabuchovej, poetická Zlatá vlna poetke Eve Luke, Cenu Márie Ďuričkovej za literárnu tvorbu pre deti získala poetka, prozaička a performerka Jana Bodnárová, súťaž Poviedka vyhral básnik Peter Hoferica. No a Nobelovou cenou za literatúru švédska porota ovenčila poéziu Američanky Louise Glückovej. Knižná revue sa pripája ku všetkým gratulantom a svojim čitateľom postupne priblíži tvorbu ocenených autorov.

O poézii, esenciálnom stvárnení citového aj intelektuálneho prežívania, sa dá uvažovať analyticky, ale aj osobne a zaujato. Októbrové číslo Knižnej revue prináša viacero spôsobov nazerania na poéziu, rad sa dostane aj na chválu verša či poctu dielu Sama Bohdana Hroboňa.

Posledné slovo však väčšinou patrí próze: veľkou udalosťou uplynulého mesiaca je paralelný preklad knihy Milana Kunderu *Sviatok bezvýznamnosti* do slovenčiny a češtiny. Milé čitateľky, milí čitatelia, aktuálne vydanie Knižnej revue je druhým v poradí po redizajne nášho časopisu. Na titulke opäť nájdete ukážku z tvorby súčasného výtvarníka, ktorá je pozvánkou na čítanie príťažlivej publikácie z pera plodného pisateľa, estetika a filozofa Petra Michaloviča. No *pekné*, t. j. vizuálne pozoruhodné knihy vychádzajú v najrôznejších žánroch.

Aj Literárne informačné centrum prichádza s ponukou kvalitnej detskej literatúry s netriviálnymi ilustráciami: v týchto dňoch vydalo výpravnú novinku *Strom alebo košatý príbeh o strašne zlom Blöeglöekovi a o Princovej, ktorá mala všetko* z autorskej dielne spisovateľky Alexandry Salmely a ilustrátorky Martiny Matlovičovej. (Viac sa o novej rozprávke v podmanivej knižnej podobe dočítate v novembri.)

„V tejto knihe pravda nedrieme len na dne pohára, ale v každom riadku, rastú v nej stromy ľudovej lyriky,“ píše o novinke prozaičky Veroniky Šikulovej *Tremolo ostinato* prozaik Dušan Dušek. Nerušené čítanie.

Tina Čorná Sikorová

Obsah

➔ Aktuality

Čo sa zmesť do Zázračného orieška? (Lubica Kepštová) **4**
Jesenná ruža pre Janu Bodnárovú (Miroslava Vallová) **5**
Literárne ocenenia / Slovenskí autori v prekladoch / Správy z literárnych festivalov **4 – 7**

➔ Rozhovor

Za priestorom vidím príbeh / Rozhovor s Alenou Sabuchovou (Denisa Vološčuková) **8**

➔ Udalosť

Kundera opäť provokuje / Milan Kundera: Sviatok bezvýznamnosti (Pavel Matejovič) **10**

➔ Pekná kniha

S citlivosťou dobrého diagnostika / Peter Michalovič: Ivan Csudai: Vita circulus est. Práce na papieri (Zora Rusinová) **12**
Umenie zachránené umením / Mária Spoločníková: Z reštaurátorského zápisníka (Gabriela Rakúsová) **13**

➔ Zlatá vlna

Podstata nenápadnosti / Eva Luka: Jazver (Michal Jareš) **14**

➔ Dystopia

Sivý dym nad krajinou / Ziemowit Szczerek: Sivý dym (Radosław Passia) **16**

➔ Epištola

Renesančná lekcia pre vek médií / Václav Moravec: Proměny novinářské etiky (Martin M. Šimečka) **17**

➔ Rozprávky

Dedičstvo bieloruského národa / Peter Milčák, Sviatlana Bohuš (prekl.): Láska zradu premôže. Bieloruské ľudové rozprávky (Gabriela Rakúsová) **18**
To nie je nešťastie! (Dominika Madro) **19**

So súhlasom autora je na obálke Knižnej revue 10/2020 použitá kresba výtvarníka Ivana Csudaia Umierajúce slnko (r. 1995), ktorá je publikovaná v knižnej novinke Peter Michalovič: Ivan Csudai: Vita circulus est (Práce na papieri) z vydavateľstva Petrus. Viac čítajte na s. 12.

➔ Debut

„Nikam nepatím...“ / Barbora Hrinová: Jednorožce (Tamara Janecová) **20**
Nuda, pivo, klobása / Karlos Kolbas: Všetko alebo znič (Tamara Janecová) **20**

➔ Fenomén

Videohra sen každodenný / Alfie Bown: Playstation svet snov (Milan Čupka) **22**
Nočné mory na dosah ovládača (Marek Debnár) **23**

➔ Novinka LIC

Slovenský prapejan žiaľoclivý / Ján Zambor (ed.): Samo Bohdan Hroboň. Prosbopej slovenského chorľavca žobráka (Gabriela Mihalková) **24**

➔ História

Najmenší nepriatelia ľudstva / Branislav Kovár, Oliver Zajac, Lucia Benediková (eds.): Epidémie v dejinách (Martin Posch) **26**

➔ Klasika

Pes, „kôň“ a nobelista na ceste / John Steinbeck: Potulky s Charleym (Vincent Mihalkovič) **27**

➔ Poézia

Z rýmu na rým / Erik Ondrejčka: Volanie (John Minahane) **28**
Nadir-gazing? / Martin Kočíš: Nadir (Ivana Hostová) **29**

➔ Z nových kníh

Anotácie **30**

➔ Recenzie

Veronika Šikulová: Tremolo ostinato (Dušan Dušek), Anna Burns: Mliekar (Soňa Uriková), Amy Dempsey: Surrealizmus (Jaroslava Šaková), Milena Lenderová a kol.: Ženy s kufříkem a naději (Hana Chorvátová), Jessica Joelle Alexander a Iben Dissing Sandahl: Prečo sú dánske deti šťastné? (Jana Kičura Sokolová), Luis Alberto Urrea: Dom zlomených anjelov (Júlia Oreská), Steve Murphy a Javier Peña: Lov na Pabla Escobara (Šimon Kéry), Jozef Leikert: Mňačko a Izrael (Dušan Taragel), Helen Patuck: Můj hrdina si ty! (Dávid Dziak) **32**

Čo sa zmestí do Zázračného orieška

Kniha v rozhlase – rozhlas v knihe, to je podtitul jedinečného festivalu **Zázračný oriešok**, ktorému v dňoch 28. – 30. septembra otvorilo brány mesto Piešťany. Tento rok už po jedenásty raz. Mestská knižnica mesta Piešťany ruka v ruke s Rozhlasom a televíziou Slovenska vytvorili jedinečný festivalový fenomén. Súťažná prehliadka rozhlasových rozprávok a hier spojených s knižnou predlohou je len časťou festivalového programu. Na Zázračnom oriešku sa deti stretávajú so spisovateľmi, rozhlasovými tvorcami, hercami či ilustrátormi v tvorivých dielňach, sledujú divadelné predstavenia, navštevujú výstavy.

Špecialitou festivalu je aj **Zvláštna cena Rozhlasu a televízie Slovenska**, v tomto roku udelená ako pocta celoživotnému dielu herečky **Božidary Turzonovovej**, ktorá výrazne ovplyvnila rozhlasovú dramatickú tvorbu pre deti. Ďalšou zvláštnou cenou sa už po štvrtý raz stala **Cena Márie Ďuričkovej**, ktorú udeľuje Literárne informačné centrum autorovi v oblasti detskej literárnej tvorby za významný umelecký prínos. Tento rok sa jej novou nositeľkou stala spisovateľka **Jana Bodnárová**.

Veľkej pozornosti vo festivalovom programe sa dostalo knižnej novinke z autorskej dielne spisovateľky **Alexandry Salmely** a ilustrátorky **Martiny Matlovičovej** **Strom alebo košatý príbeh o strašne zlom Blöeglöekovi a o Princeznej, ktorá mala všetko**. V grafickej úprave **Márie Rojko** vyšla kniha v Literárnom informačnom centre. V spolupráci s neziskovou organizáciou Osmijanko a Mestskou knižnicou mesta Piešťany vzniklo na jej motívy jedinečné divadelné predstavenie bábkohercov **Lukáša Tandaru** a **Mariany Bódyovej** *Košatý príbeh o strome*. Predstavenie sa stalo súčasťou vernisáže putovnej výstavy ilustrácií Martiny Matlovičovej *Blöeglöekova cesta z Ošemetna* z knížiek Alexandry Salmely a českého autora Tomáša Končinského. Najbližšie má výstava namierené do Prahy. Podujatia z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia. Viac sa dočítate na www.zazracnyoriesok.sk.
 ♣ **Lubica Kepštová**

Vernisáž putovnej výstavy ilustrácií Martiny Matlovičovej – Blöeglöekova cesta z Ošemetna.

„**Oriešok v rozprávkach sa nikdy nechrumká pri telke ani sa z neho nepečú koláče. Zásadne predstavuje tajomstvo, nádherné prekvapenie, hviezdčkové, mesiačkové či slniečkové šaty pre Popolušku alebo skvostný dar pre statočného popolvára.**“

Toňa Revajová, spisovateľka

Ilustrácia Martiny Matlovičovej z knihy *Strom*.

Jesenná ruža pre Janu Bodnárovú

Keď sme začiatkom apríla 2019 pricestovali do Bologne na zatiaľ posledný medzinárodný knižný veľtrh detskej knihy, privítala nás smutná správa. Zomrel Livio Sossi. Výrazná osobnosť talianskeho literárneho života, jeden z najväčších talianskych a európskych odborníkov na detskú knihu. A jeden z najvernejších fanúšikov slovenskej literatúry pre deti a mládež. Výstavnisko bez jeho postavy náhliacej sa z pódia na pódium a podobnej vlkovi z kresleného ruského seriálu, vyzeralo nekompletné. Halami blúdili skupinky rozčarovaných mladých autorov a ilustrátorov, ktorí pricestovali do Bologne len kvôli konzultácii s ním a nečakaná novina ich ešte nedobehla.

Prečo spomíname na Livia Sossiho práve v súvislosti s udelením ceny Márie Ďuríčkovej 2020? Livio a Jana Bodnárová, tohtoročná laureátka ceny, sa stretli na veľtrhu v Bologni a na Univerzite vo Forli, kde autorka v rámci dlhoročnej spolupráce s lektorátom slovenského jazyka absolvovala prekladateľský seminár a autorské čítanie spojené s premietaním jej vizuálnej tvorby. Stretnutie vyústilo do Livioho úsilia presadiť vydanie *Dievčatka z veže* v Edizioni Salani a neuspel len pre zmenu majiteľa vydavateľského domu. Stalo sa, že k autorke nedoputovalo hodnotenie, ktoré na adresu jej tvorby krátko nato predniesol na prekladateľskej konferencii na univerzite v Udine, kde prednášal. Rekonštruujem svoje poznámky a teším sa, že môžem Janke odovzdať túto jesennú ružu od Livia práve teraz.

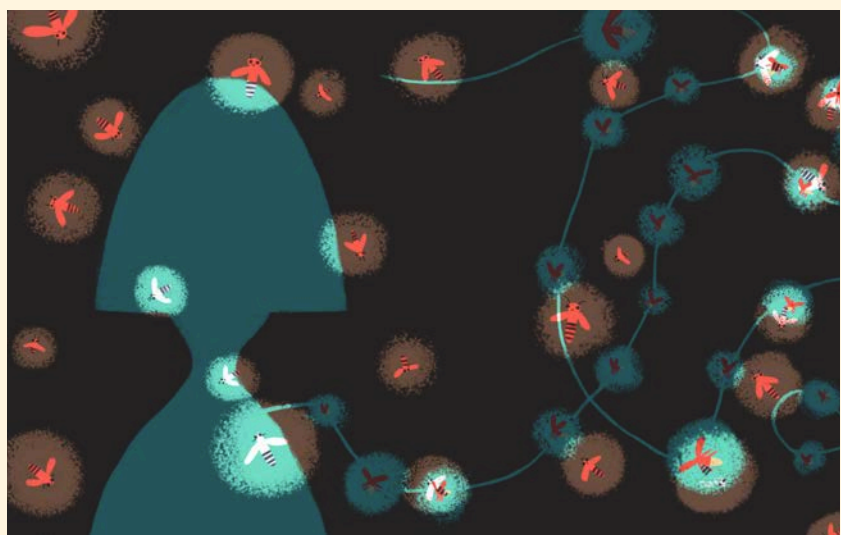
„Sledujem slovenské detské knihy, texty v preklade a ilustrácie aj knižný dizajn, už dlhé roky. Odporúčal som viaceré z nich talianskym vydavateľom. Nerád priznávam, že moje úsilie neprinieslo výsledky, aké som očakával. To, že talianska kultúra prechádza pomimo toho, čo tak nesmierne potrebuje na svoju regeneráciu a to pomimo jedinečných tvorivých výstupov zameraných na dieťa pochádzajúcich z iných kultúr, som už zdôrazňoval viackrát. Tentoraz som však mimoriadne sklamaný. Ponúkal som vydavateľstvu dielo autorky, ktorá naplňa moje najodvážnejšie predstavy o tom, ako má písať tvorca detskej literatúry. Jana Bodnárová, lebo o nej je reč, je všestranná umelkyňa, no navyše má vzácnu schopnosť rozpoznať obdobie, chvíľu, sekundu, keď sa dieťa ešte nachádza na pomedzí dvoch svetov, fantazijného a reálneho a plynulo prechádza z jedného do druhého. No Jana Bodnárová tento moment nielen zachytí, ona ho pre nás a hlavne pre iné deti zveční v jedinečnom umeleckom spracovaní. Prináša svedectvo, no najmä a hlavne ozajstné umenie.“

✦ **Miroslava Vallová,**
riaditeľka Literárneho informačného centra

„Jana Bodnárová je všestranná umelkyňa, no navyše má vzácnu schopnosť rozpoznať obdobie, chvíľu, sekundu, keď sa dieťa ešte nachádza na pomedzí dvoch svetov, fantazijného a reálneho a plynulo prechádza z jedného do druhého.“

Livio Sossi, taliansky teoretik a kritik detskej knihy

Ilustrovaný diplom Daniely Olejníkovéj pre Janu Bodnárovú.

Nobelova cena za literatúru 2020

Nobelovu cenu za literatúru za rok 2020 získala **Louise Glücková**, americká poetka s koreňmi v Strednej Európe. Je držiteľkou Pulitzerovej ceny za rok 1993 za zbierku *The Wild Iris* (vyšla v českom preklade – *Divoký kosatec* vo vydavateľstve Opus). Vyučuje anglickú literatúru na prestížnej americkej univerzite Yale a hoci vydala 12 zbierok básní, v slovenskom preklade si ju prečítame len vďaka vydavateľstvu **Skalná ruža**. V roku 2018 vydalo jej zbierku *Vidiecky život*, ktorú preložila **Jana Kantorová-Báliková**.

Západ slnka

Keď je už slnko skoro za obzorom, robotník z farmy páli suché lístie.

Je to len podradný plameň.
Zvládnuteľná drobnosť,
ako rodina podrobená diktátorovi.
Ale keď oheň vzbĺkne, robotník zmizne;
z cesty je neviditeľný.

V porovnaní so slnkom sú všetky tunajšie ohne

len chvíľkové a amatérske –
dohoria, keď už niet listov.
Robotník je zas na dohľad, hrabe popol.

No smrť je reálna.
Akoby slnko splnilo všetko potrebné,
podnietilo rast poľa,
inšpirovalo vzplanutie zeme.

A teraz môže zísť.

(*Vidiecky život*, s. 20)

Zlatá vlna 2020

Porota 2. ročníka národnej ceny za poéziu, ktorú vyhlasujú OZ Novotvar, OZ Vlna a Literárne informačné centrum, v zložení Derek Rebro, Jaroslav Šrank a Eva Urbanová udelila **Zlatú vlnu 2020** poetke **Eve Luke** za zbierku *Jazver* (Modrý Peter, 2019). Nominovaní boli Luboš Bendzák – *Vlastná váha* (Sklaná ruža, 2019), Jana Bodnárová – *Terče* (Modrý Peter, 2019), Ivona Pekárková – *Lepšia verzia seba* (Brak, 2019) a Kamil Zbruz – *Deň pri jazere* (Vlna/Drewo a srd, 2019). Víťazná zbierka **Jazver** podľa slov porotcu Jaroslava Šranka na udeľovaní ceny na **Novotvare 2020** vyniká krásou jednotlivých výjavov pripomínajúcich až grandiózne nástenné výjavy i vytvorením špecifického priestoru ľudskozvieracích postáv, totemov a monštier. (Recenziu Michala Jareša na víťaznú zbierku si prečítate na s. 14 – 15.)

Anasoft litera 2020

Udeľovanie cien **Anasoft litery 2020** sa uskutočnilo 29. septembra. Laureátku 15. ročníka najprestížnejšej slovenskej literárnej ceny **Alenu Sabuchovú** za román **Šeptuchy** (Artforum, 2019) vyberala spomedzi 158 hodnotených pôvodných slovenských prozaických kníh vydaných v roku 2019 porota zložená z troch literárnych vedcov – Lubomír Machala, Michal Jareš, Peter F. Rius Jílek a dvoch literárnych publicistov – Zuzana Belková a Dado Nagy. **Cenu čitateľov** si odniesol **Silvester Lavrík** za svoju **Poslednú k. & k. barónku**. (Rozhovor s víťazkou nájdete na s. 6.)

Poviedka 2020

V 24. ročníku literárnej súťaže **Poviedka** ocenila porota v zložení: Mária Modrovich (predsedníčka), Pavol Rankov, Ivana Gibová, Peter Šulej, Radovan Potočár a Dominika Moravčíková text básnika **Petra Hofericu** **O nich**, ktorý zaujal originálnym humorom a magickým vyvrcholením. Porota udelila aj 8 prémie: **Štefan Ziegler** (*Muchov popolník*), **Šimon Drgoňa** (*Mohol by som byť taký ako vy*), **P. Zacharová** (*Slovo na P, slovo na S*), **Svetlana Žuchová** (*Dni matiek*), **Timea Krekovič Beck** (*Dve letá s ľstím*), **Daša Krištofovičová** (*Veľká kniha debilov*), **Matúš Benkovič** (*Vrbina*) a **Karlos Kolbas** (*Gazda*). 24. 10. sa uskutoční odovzdávanie cien a uvedenie zborníka **Poviedka 2020**.

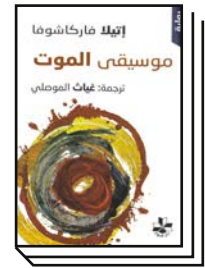
Vyhlasenie Ceny Jána Johanidesa bude online

Literárne informačné centrum v spolupráci s Mestom Šaľa, Honorárnym konzulátom SR v Hessensku a Mestskou knižnicou Jána Johanidesa vyhlási koncom októbra už po šiesty raz výsledky Ceny Jána Johanidesa. Cena sa udeľuje raz za dva roky vo dvoch kategóriách. Ceremoniál môžete sledovať ako live stream na facebookovej stránke Literárneho informačného centra v stredu **21. októbra od 18.00 hod.** Porota v zložení Vladimír Barborík, Mária Klapáková, Viktor Suchý, Jana Marcelliová Benková a Daniel Domorák vybrala zo všetkých domácich prozaických diel z rokov 2018 – 2019 sedem nominovaných v hlavnej kategórii. Je medzi nimi aj román už zosnulého spisovateľa **Juraja Bindzára Zvon**, odohrávajúci sa na slovensko-moravskom pohraničí, kniha poviedok **Ivany Dobrakovovej Matky a kamionisti**, **Dušan Dušek** a jeho **Strih vetra** s leitmotívom pamäte a spomínania či prozaický debut poetky **Kataríny Kucbelovej Čepiec**. Nominovaným je aj minuloročný laureát Anasoft litery **Ivan Medeši** s kontroverznou poviedkovou knihou **Jedenie**, aj román skvele rozprávačky **Vandy Rozenbergovej Tri smrťky sa plavia** a **Pavel Vilikovský** so svojou poslednou knihou **RAJc je preč**. V kategórii do 35 rokov porota vybrala román **Østrov** spisovateľa **Petra Balka**, ktorý vyhral v roku 2016 s knihou *Vtedy v Lošonci*. Ďalej novela **Michaely Rosovej Tvoja izba**, ktorú autorka vydala po piatich rokoch ticha vlastným nákladom. Trojicu dopĺňa **Alena Sabuchová** s románom **Šeptuchy** z magického Podlasia. Budeme radi, ak sa k nám 21. októbra pripojíte!

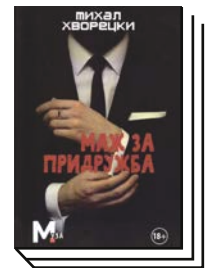
✉ **Eva Tomkuliaková**

Preklady

Slovenskí autori v prekladoch

Etela Farkašová: موسيقى الموت (Musika almawt) (Scenár)
Dar Al Hiwar: Lattakia, 2020
(Sýria, arabčina)
Preklad: Ghias Mousli

Michal Hvorecký: Маж за придружба (Eskorta)
MUZA: Skopje, 2020
(Macedónsky, macedónčina)
Preklad: Igor Stanojski

Milo Janáč: Любо, нелюбо (Milo nemilo)
Navchalna Knyha – Bohdan: Ternopil, 2020
(Ukrajina, ukrajinčina)
Preklad: Iryna Pushkar

Denisa Fulmeková: Doktor Mráz (Doktor Mráz)
Prostor: Praha, 2020
(Česká republika, čeština)
Preklad: Stanislava Moravcová ml.

LIKE pre Košice

Festival **LIKE** už tradične začiatkom jesene združuje fanúšikov a fanúšičky literatúry z Košíc a okolia na overené miesta s umeleckým genius loci: do kníhkupectva Artforum, Kina Úsmev a do Tabacky. Ten ostatný sa konal v piatok a sobotu **25. a 26. septembra**. Odštartovalo ho *Čau o piatej* – z doposiaľ nepublikovanej prózy **Stanislava Rakúsa** **Lútoštvosť** čítal herec **Peter Čizmár**.

V piatkovom programe nasledovali predstavenia slovenských a českých básnikov a Slam poetry. Sobotné dopoludnie patrilo najmä detským divákovi. Hoci ich kvôli nepriaznivému počasiu nebola plná sála, zabavili sa na predstavení Divadla Morgonrock **Čert Kolofón a tri kocky drozdia** a neskôr aj na workshope s časopisom **Slniečko**.

Návštevníci festivalu sa mohli zúčastniť známych diskusných formátov ako **Kapitalks**, **Artdebut**, **Literárny kvocient** či autorské čítania **Medziriadkov**. Na stretnutí prekladateľov beletrie sa diskutovalo o možnosti úspešne preložiť príbeh, inú kultúru a cudzí jazyk do slovenského prostredia. Na LIKE predstavil svoje najnovšie literárne dielo **Boris Ondreička** a diskutovalo sa aj o najlepšom slovenskom sci-fi, titule **On, Pišťanek** či storočníci Trianonskej mierovej zmluvy. Súčasťou festivalu boli aj koncerty projektu Leto s Monikou, Bert & Friends a Kataríny Málíkovej.

☛ **Soňa Uriková**

Peter Čizmár číta z *Lútoštvosti* Stanislava Rakúsa.

Adam Buchta diskutuje s Jakubom Drábikom (zľava) a Antonom Hruboňom (v strede).

Počúvaš Novú synagógu?

Žilinský literárny festival sa konal v Žiline **17. – 20. septembra** v jednej z najvýznamnejších pamiatok modernej architektúry na Slovensku – v Novej synagóge. Program priniesol okrem diskusie s finalistkami a finalistom prestížneho literárneho ocenenia Anasoft litera 2020 aj diskusie iného zamerania (napríklad **Michal Hvorecký** sa zhovorál s reprezentantmi slovenského prekladu – **Barbarou Sigmundovou**, **Tomášom Hučkom** a **Paulínou Šedíkovou Čuhovou** – o podmienkach súčasného prekladu, o jeho budúcnosti i platforme DoSlov, ktorá chce jeho aktuálne smerovanie tlmočiť ďalej; **Adam Buchta**, historik z Kysuckého múzea zase na tému Počúvaš históriu? diskutoval s **Jakubom Drábikom** a **Antonom Hruboňom**), taktiež koncert skupiny Tolstoys a výstavy (**Čierne diery – 209 grafičiek**; ilustrácie **Martina Smatanu**). Prebehlo aj vyhlásenie **Ceny Absynt**, v ktorej boli ocenení študenti a študentky stredných škôl v kategóriách ako písanie reportáží či recenzií. Program obsahoval i workshopy, napríklad so Soňou Urikovou si účastníci workshopu najväčších prozaických chýb vyskúšali napísať najhorší text, akého boli schopní (na úrovni príbehu, jazyka aj dávkovania informácií). Zaujímavým prúdom tohtoročného hesla Počúvaš (napríklad tradície) bola diskusia s autorkami **Alenkou Sabuchovou**, **Katarínou Kucelovou** a **Dominikou Madro**, ktoré v tom istom roku vydali romány, definované ako folklórne romány. Na Žilinskom literárnom festivale sa jednoducho počúvala dobrá literatúra.

☛ **Dominika Petriková**

Nová literatúra

Začiatkom októbra (**7. – 10. 10. 2020**) sa konal medzinárodný festival novej literatúry **Novotvar 2020**. Otvorenie zahájil riaditeľ festivalu **Peter Brežňan** a následne už moderoval „čítací prúd“ zahraničných i domácich autorov a autoriek básnik **Michal Tallo**. Prvý set čítačiek tvorili **Ana Menendéz**, **Katarína Kucelová**, **Eva Luka**, **Dominika Madro**, **Andrea Grill**, **Martin Kočiš** a **Efe Duyan**, ktorý čítal zo svojich básní divákovi a diváčkam prostredníctvom videonahrávky. Program druhého festivalového dňa sa začal udeľovaním národnej ceny za poéziu **Zlatá vlna 2020**. Nasledovala diskusia **Mária Gešvantnera** s talianskou spisovateľkou **Simonou Vinci**, ktorá sa pripojila online. Autorka objasnila svoju motiváciu písať o duševných chorobách i to, či je aj takáto téma spracovaná literárne terapiou.

Pokračovalo sa čítaním ďalších autorov a autoriek – **Ann Cotten**, **Imre Bartók**, **Peter Šulej**, **Pavel Novotný** a **Stefan Beuse**, ktorého tvorbu čítal **Michal Hvorecký**. Slovenské preklady tvorby zahraničných hostí čítal publiku moderátor Michal Tallo. Posledný festivalový deň sa už tradične niesol v duchu „výjadzového rokovania“ – tentoraz v Modre. V Kine Mier sa tak publiku predstavila kostra tohtoročného programu – tri zahraničné a jedno slovenské meno –, čím sa organizátori Novotvaru snažili to najzaujímavejšie zo súčasnej literatúry vyvázať aj mimo bezprostredné hranice centra Bratislavy.

☛ **Dominika Petriková**

Ann Cotten číta svoje básne.

Za priestorom vidím príbeh

Rozhovor s laureátkou Ceny Anasoft litera 2020 Alenou Sabuchovou

Výlet do poľského Podlasia bol trochu taký punk, bez plánu a očakávaní. Nakoniec z toho boli tri roky cestovania za silným príbehom dospievania v kraji, kde sa zastavil čas a ľudia s problémami vyhľadávajú šepkajúce liečiteľky. **Sabuchovej** kniha *Šeptuchy* získala mnoho čitateľov, pozornosť literárnej kritiky, viacero nominácií a zatiaľ dve ceny, ale aj nálepku folklór. Téma si ju našla tisíc kilometrov od domova. Alebo to zariadili šeptuchy?

✦ Denisa Vološčuková

„Nepatetický vzťah k folklóru a nesentimentálne priblíženie ženského vnútra“ – aj takto označili kvality románu *Šeptuchy* porotcovia Anasoft litery. Ako vnímate hodnotenie poroty?

S témou folklóru zápasím, odkedy kniha vyšla, a nie som úplne stotožnená s tým, že by *Šeptuchy* boli v prvom rade o folklóre. Určite časť knihy dotvára prostredie a šeptuchy – liečiteľky patria do tej krajiny, ale v tomto prípade som veľmi rada, že porota vyzdvihla môj nepatetický postoj k folklóru. Posledná vec, ktorú folklór v súčasnosti potrebuje, je pátos. A či je kniha sentimentálna alebo nie – ja sama som občas sentimentálna, ale v knihe som sa snažila o čo najprirodzenejšiu výpoveď a som rada, ak to do seba zapadlo.

Aký prístup si podľa vás folklór zaslúži?

Toto je veľká otázka, ktorú asi úplne nevyriešime. Veľa sa o ňom hovorí, dáva sa do rôznych súvislostí a jeho význam sa nedá poprieť, pretože je veľkou časťou našej kultúry a histórie. Na to, aby nebol taký sprofanovaný, potrebuje nepatetický prístup. Takisto si myslím, že potrebuje nebyť zachraňovaný. Veľakrát zaznieva otázka, či folklór ostane živý. Samozrejme, že zostane živý, lebo je to niečo, čo je prirodzené a čo sa stále vyvíja. Myslím si, že k nemu treba pristupovať cez individuálnu rovinu, nech si z neho každý zoberie to, v čom vidí význam folklóru pre seba. Lebo každý z nás poníma folklór inak a tak je to dobre.

Foto: Veronika Elekaničová

Alena Sabuchová (1989)

Vyštudovala filmovú a televíznu scenáristiku a dramaturgiu na VŠMU v Bratislave. Za svoj literárny debut *Zadné izby* získala Cenu Ivana Kraska a Cenu Nadácie Tatra banky v kategórii Mladý tvorca. Za príbehom druhej knihy *Šeptuchy* cestovala počas troch rokov na poľsko-bieloruské pohraničie do Podlasia, magicky spomaleného sveta, v ktorom dodnes pôsobia ľudové liečiteľky. Román získal Cenu Anasoft litera za najlepšiu prózu roku 2019, tiež cenu knižných blogerov Panta Rhei a nomináciu na Cenu Jána Johaničesa 2020 v kategórii do 35 rokov.

V poslednom čase viacero nových domácich kníh spadlo do kolónky folklór. Je výstižná?

Opýtajte sa Kataríny Kucbelovej alebo Dominiky Madro, s ktorými som absolvovala rôzne besedy na tému folklór. Hovorili sme si, že medzi našimi knihami sa teda asi našli nejaké spoločné znaky, ale je to skôr otázka na literárnych kritikov a publicistov, na základe čoho nás takto zaradili. Dovolím si požičať práve slová Katky Kucbelovej, ktorá povedala, že sme mali trochu smolu v tom, že všetky tri knihy vyšli naraz, a preto sa aj diskusia o nich značne zdeformovala.

Lepšie než byť so *Šeptuchami* zaradená k alternatívnej medicíne...

Pozor, ešte som mohla byť priradená k ezoterike alebo liečiteľstvu (*smiech*). I keď s Marekom Vadasom sme na BRaK-u besedovali na tému ľudové liečiteľstvo v Podlasí a Afrike. Obaja sme však povedali, že naše knihy o tomto primárne nie sú, liečiteľstvo je len jednou z rovín príbehu, ktoré ho dotvárajú.

Jeden z členov poroty, Michal Jareš, si všimol podobnosť prístupu v opise zabudnutého regiónu v kontraste s modernou dobou v prózach Olgy Tokarczuk.

K Poľsku sa fahám témou, je mi naozaj veľmi blízke. Vždy som mala rada poľské umenie, literatúru, filmy a divadlo, ale v momente, keď som prišla na poľsko-bieloruskú hranicu, som si uvedomila, že je to

môj kraj. Našla som sa tam a bolo mi v ňom nesmierne dobre. Ono to súvisí aj s tým, že do Podlasia som išla na dobrodružnú výpravu, bol to tak trochu punk, keď sme s fotografom vôbec nevedeli, do čoho ideme a čo tam nájdeme. Občas sa mi stáva, že niečo ku mne príde a viem, že s tým chcem ostať v kontakte navždy.

Kam by ste sa vybrali na Slovensku za takýmto príbehom? Mohol by sa odohrávať na vašom rodnom Liptove, v Ružomberku?

To asi nie, my sme dosť katolícke mesto (*smiech*). V súvislosti s témou ľudových liečiteľiek sa ma ľudia pýtajú, kde sa dajú nájsť a či tu ešte žijú. Odpovedám, že by sa dali nájsť na východe Slovenska pri hraniciach s Ukrajinou. V Ružomberku by som ich nehľadala. Ale príbeh dospievania, ktorý je nosnou líniou *Šeptúch*, vychádza trochu aj zo mňa a toto obdobie som prežila na dedine pri Ružomberku.

Za touto knihou ste sa veľa nacestovali do poľského Podlasia. Je to únosný spôsob písania kníh?

Pred tromi rokmi som nemala plán a nevedela som, čo to bude predstavovať. Až na mieste som zistila, že je to strašne ďaleko! No už keď sme sa do toho s fotografom Robertom Tappertom ponorili, nevedeli sme sa odtrhnúť a napriek tisícim kilometrom sme tam chodievali často. Takýto proces písania mi vôbec neprekáža, naopak. Genius loci je pre moje písanie dôležitý. Som senzitívna na prostredie, za priestorom hneď vidím príbeh. Vždy musím mať aspoň základný kameň zažitý, aby som mohla začať písať. Preto, ak by som mala dva roky len na to, aby som mohla cestovať a zbierať materiál, tak do toho idem.

Ovplyvnil vás nejaký pobyt v blízkosti poľských šeptúch a sledovanie či skúšanie ich rituálov? Autorka *Žitkovských bohyní* Kateřina Tučková priznala, že tú silu, ktorú vypustila z príbehov liečiteľiek a zaklínačiek z Bielych Karpát, niekedy dosť ťažko spracovávala aj cez psychosomatické problémy.

V tomto som asi racionálna a do Podlasia som išla ako pozorovateľka. Aj keď som na sebe skúšala ich procedúry, môj zdravotný problém – chudokrvnosť, nezmišľovala. Možno nie som taká citlivá, ako som si myslela, alebo som si za ten čas strávený na Podlasí zvykla. Ale ak sa pýtate na to, či ma šeptuchy neuriekli alebo neprekliali, tak nie – skôr mám pocit, že výhru v Anasoft zariadili ony (*smiech*)! Žiaden zázrak som tam neobjavila, ale ani nemám pocit, že mi chcel niekto uškodiť. Ak sa ma niekto opýta, či „to“ funguje, odpoviem, že neviem a ani nechcem vedieť. Do Podlasia som nešla hľadať odpoveď. Pre rozprávačku príbehu je oveľa zaujímavejšie pozorovať dianie na pomedzí. Mágia, ktorú som tam našla, je väčšmi spojená s miestom a s príbehom.

V tomto ročníku Ceny Anasoft litera bola vo finálovej päťke prevaha žien oproti prevaha mužského zastúpenia v porote. Zmenilo sa postavenie žien vo „vážnej“ literatúre?

Túto otázku treba smerovať k porote a konkrétnej voľbe konkrétnych ľudí. Ale zaujímavé je, že cenu dali vlastne „dievčenskému románu“ o dospievaní. Veľmi dlho bola ženská literatúra definovaná ako niečo lacné a podradnejšie. Ja osobne nerozlišujem literatúru na ženskú a mužskú. Je umenie, ktoré subjektívne môžeme považovať za dobré a také, ktoré pre nás nespĺňa kvality. Príbeh musí fungovať, rezonovať, musím si

Do Podlasia som nešla hľadať odpoveď, ale pozorovať.

z neho vedieť niečo vybrať. Žiaľ, pojem ženská literatúra bude vždy evokovať paperbackové romány na titulke s polonahým mužom a ženou vo vetre. Ale aby to neznelo elitársky, ak má kniha svoju cieľovku, je to v poriadku.

Viete, kto sú vaši čitatelia?

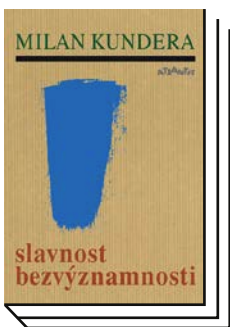
Teraz to už viem lepšie, lebo mi veľa ľudí napísalo. Myslela som si, že sú to ženy a dievčatá približne v mojom veku, ale dostávam správy aj od mužských čitateľov a od čitateľiek v rôznej vekovej kategórii. Je príjemné nebyť niekam zaradená.

Okrem úspechu v Cene Anasoft litera ste sa ocitli aj medzi nominovanými na Cenu Jána Johánidesa 2020 v kategórii do 35 rokov. Môže vám to pri ďalšej tvorbe zväzovať ruky?

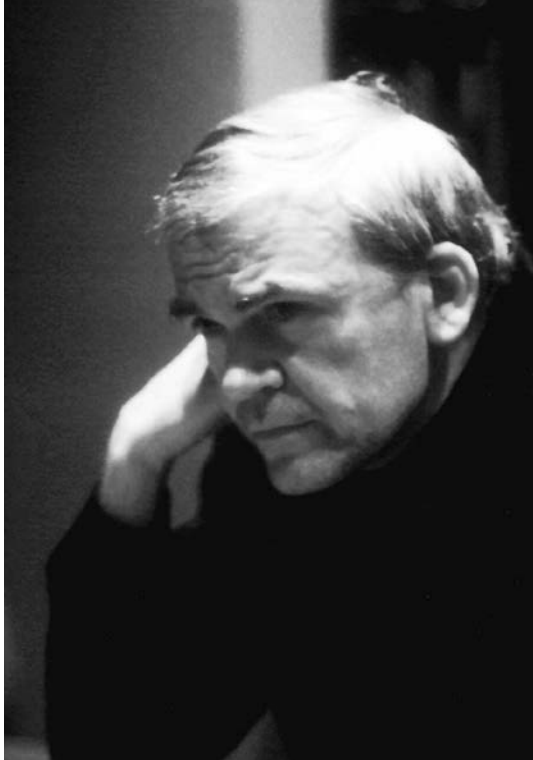
Asi sa na mňa bude teraz pozeráť prísne, nech napíšem čokoľvek, ale chvíľočku by som si od literárneho písania chcela dať pauzu. Na písanie ďalšej knižky potrebujem veľa času, lebo si to vyžaduje ponoriť sa do zberu materiálu, a okrem toho ma čakajú aj ďalšie projekty – možno je čas na filmový debut. **KR**

Milan Kundera: Sviatok bezvýznamnosti
Preklad: Elena Flašková
Bratislava: Artforum, 2020

Milan Kundera: Slavnosť bezvýznamnosti
Preklad: Anna Kareninová
Brno: Atlantis, 2020

Kundera opäť provokuje

Najnovší preklad **Kunderovho** románu *Sviatok bezvýznamnosti*, ktorý v rovnakom čase vyšiel v slovenskom i českom preklade, je pre čitateľov tohto spisovateľa skutočným sviatkom.

✚ **Pavel Matejovič**

Kundera totiž nie je k svojim čitateľom veľmi ústretový; ako je všeobecne známe, jeho vzťah k rodnej vlasti a českej kultúre je pomerne komplikovaný, čo sa potom premieta aj do jeho zdržanlivého postoja k vydávaniu svojich diel v českom preklade. Tento autorský dešpekt môžu podmieňovať aj iné faktory, to by však bolo na samostatné zamyslenie.

Bezvýznamnosť a nesmrteľnosť

Vráťme sa však k *Sviatku bezvýznamnosti*. Provokatívny je už samotný titul prózy, najmä ak si uvedomíme, že žijeme v dobe, keď sa od každého vyžaduje, aby profesijne podával maximálny výkon, bol úspešný a ambiciózny, vedel sa zviditeľniť a robil kariéru, skrátka, bol „in“. Svet ovládli imagológovia, manažéri a hovorcovia. Tému imagológie Kundera rozvíja už v *Nesmrteľnosti*, hodnota človeka sa tu odvíja od jeho obrazu – imidžu, resp. od toho, ako ho vníma okolité prostredie, čo v ére virtuálnej reality nadobudlo ešte rozmer navyše. Všetky ideológie boli už demaskované a prehrali, ich funkciu prevzala imagológia, ktorá „dobykla v posledných desaťročiach historického víťazstvá nad ideológiou“.

Tému imagológie vo *Sviatku bezvýznamnosti* Kundera ďalej rozvíja – bezvýznamnosť tu figuruje ako opozitum a kontrapunkt k nesmrteľnosti. Jedna z Kunderových postáv románu *Nesmrteľnosť* hovorí: „Predstavte si tu pobuňujúcu nerovnosť: milióny Evropanů, ktorí nič neznamenajú, proti padesáti jmenům, která reprezentují všel! Třídni nerovnost je bezvýznamně nedopatření proti této urážlivé metafyzické nerovnosti, která jedny proměňuje v zrnka písku a do druhých promítá smysl bytí!“

V porovnaní s *Nesmrteľnosťou* je však *Sviatok bezvýznamnosti* menej príbehový (podobne je to aj v prípade porovnania s inými Kunderovými prózami), zo žánrového hľadiska väčšmi pripomína alegóriu so surreálnymi motívmi; sužet je v úzadí, literárna fabula je komprimovaná do kratšieho prozaického textu, fikčný svet je redukovaný.

Scéna bez publika

Sviatok bezvýznamnosti má skôr podobu frašky, do predia vystupuje najmä jeho anekdotickosť, ktorá je prezentovaná prostredníctvom kváziplatónskych dialógov (pisoároví Sokratovia), ich aktérmi je však Stalin a členovia politbyra. Dej sledujeme akoby na scéne, jeden z protagonistov prózy sníva o tom, že podľa Chruščovových pamätí zinscenuje bábkové divadlo, pretože ak by v divadle hrali skutoční ľudia, bol by to klam – ľudia na scéne veľkej histórie sú totiž len bábkovia. Nakoniec celá realita je v *Sviatku bezvýznamnosti* len imitáciou, simulátorom, zmysel vecí sa vytráca a spolu s nimi aj jazyk, ktorý už neslúži na dorozumievanie, ale nadobúda podobu obligátnych konverzačných fráz.

Metaforicky to vyjadruje postava Calibana (odkaz na Shakespearovu *Búrku*), nezamestnaného herca, ktorý si príležitostne privyrába spoluorganizovaním koktejlových večierkov. Aby ich ozvláštnil, vystupuje na nich ako Pakistanec, no v skutočnosti konverzuje so svojím spoločníkom fiktívnym jazykom. Jeho jazyková mystifikácia však hostí časom nudí, uspokojia sa s jednoduchými gestami a Caliban sa stáva hercom bez divákov. Aj literatúra a umenie sa dnes stali objektom konzumovania; doba nie je vhodná na žartovanie, so žartovaním sa končí aj fikcia a spisovateľ – mystifikátor je akoby hercom bez divákov. Vnímanie sveta ako veľkého divadla je charakteristickou črtou celej Kunderovej tvorby. Jedna z postáv *Nesmrteľnosti* pomenúva súčasný svet ako Diabolum, „société du spectacle“, spoločnosť, ktorá sa zmenila na spektakel.

Efektívne puto pátosu a irónie

Už vo svojej prvej *Smiešnej láske*, ktorú Kundera napísal v roku 1958 pod názvom *Já truchlivý Bůh*, rozprávač hovorí o dvoch typoch ľudí – autoroch života a figúrach života. Kým tí prví hrajú text, ktorý sami vytvorili, tí druhí hrajú text, ktorý pre nich vytvorili iní. Inak povedané, svet je rozdelený na ovládajúcich a ovládaných, mocných a bezmocných, významných a bezvýznamných. Kundera zároveň pozná silu fikcie, ktorá zďaleka nie je len doménou umeleckej literatúry, ale je aj súčasťou veľkých príbehov, ktoré tvoria tkanivo každej ideológie. Kundera je radikálny skeptik, už v zárodkoch pred nami dekonštruuje každý náznak pátosu. Aj preto sa viacerým javí ako mizantrop a cynik, treba však povedať, že takéto autorské gesto má u Kunderu programový charakter, ide teda o formu literárnej autoštylizácie.

V určitom slova zmysle je však jeho postoj ku všetkému patetickému a vznešenému ambivalentný; ak sa

Pavel Matejovič (1963)

Literárny vedec, pôsobí v Ústave slovenskej literatúry SAV a na Trnavskej univerzite. Venuje sa dejinám slovenskej literatúry druhej polovice 20. storočia. Je autorom štyroch odborných monografií. Okrem literatúry sa zaoberá aj meteorológiou a klimatológiou.

autorovi zdá, že by ho niekto mohol usvedčiť zo skrytej inklinácie k patetickému, vzápätí takúto predstavu naruší. Kunderu by sme mohli označiť za svojho druhu postmoderného romantika, aj keď je takéto pomenovanie oxymoronom. No na strane druhej aj v romantizme nachádzame iróniu, v postmoderne zas inklináciu k hedonisticky príjemnému, keď „všetci hľadajú dobrú náladu“. Oscilácia medzi pátosom a iróniou tak generuje ustavičné napätie, ktoré je motorom Kunderovho prozaického majstrovstva. Toto napätie je okrem iného aj provokatívne, Kundera totiž dokáže hovoriť o veciach, ktoré človek necháva skryté vo svojom najhlbšom vnútri, teda akoby sa ustavične „udával“.

Týka sa to najmä ľudskej sexuality, ktorá veľmi úzko súvisí s mocou, čo analyzovali aj Freud a Foucault. Na strane druhej sú však erotické motívy pre Kunderu aj prostriedkom na umocňovanie čitateľskej púta- vosti; sú často písané „na efekt“, čím autor oslovuje konkrétnu čitateľskú cieľovú skupinu. Možno povedať, že v Kunderovi si každý nájde svoje, erotické príbehy často pretkávajú esejistické digresie na rôzne ontologické témy, čo je zase téma pre diskurzívneho čitateľa.

Boh, hovno a gýč

Sviatok bezvýznamnosti je zároveň akýmsi úbežníkom Kunderovej tvorby; konvergentne sa tu zbierajú viaceré motívy a témy, ktoré sa v rôznych variáciách objavujú už v jeho predchádzajúcej tvorbe. Týka sa to napríklad aj postavy Stalina, ktorá sa ako svojho druhu ontologický problém objavuje aj v *Neznesiteľnej ľahkosti bytia*. Vo *Sviatku bezvýznamnosti* je meno sovietskeho diktátora spojené s Kantom, konkrétne s Kaliningradom (Königsbergom), kde Kant prežil celý svoj život. Kundera si vybral Stalina preto, aby jeho prostredníctvom nadviazal na svoju polemiku s kantovským vznešeným, ktorá je jedným z ústredných motívov jeho tvorby. S kantovským vznešeným je to však u Kunderu podobne ako s pátosom a iróniou; aj tu chce byť Kundera predovšetkým provokatívny, keď k vznešenému kontrapunkticky pridáva profánne, čo v metaforickej podobe reprezentuje Boh a hovno. V tejto súvislosti sa často uvádza Kunderova definícia gýču ako druhej slzy dojatia, čo svojho času filozoficky rozvíjal Petr Rezek.

V *Neznesiteľnej ľahkosti bytia* nájdeme aj Kunderov známy citát, že „kýč je absolútny popření hovna; v doslovném i přeneseném slova smyslu“. Vo *Sviatku* je motív vznešenosti či dojatia metaforicky zobrazený scénou vznášajúceho sa pierka pod plafónom, ktoré padajúci anjel vypustil z krídla: „Možno vystrašený, predtým, ako ho zhodia z neba, vypustil z krídla toto drobné pierko, sotva viditeľné, ako stopu úzkosti, ako spomienku na šťastný život, o ktorý sa delil s hviezdami, ako vizitku, ktorá by vysvetlila jeho príchod a oznámila, že sa blíži koniec.“

Teda máme tu akoby typický výjav sentimentálneho gýča, až kým sa pierko nezačne vznášať aj nad hlavou Stalina, čím tento obraz nadobudne presne opačný význam; podobnú funkciu plnia aj Stalinove repliky na tému Kantovej filozofie. U Kunderu má teda vznešené, patetické a gýčovitité (nejde však o synonymá) ambivalentnú podobu, uvedené motívy plnia na jednej strane štýlotvornú funkciu, na strane druhej sa voči nim Kundera polemicky vyhraňuje.

„Dědictví hudební minulosti“

Kundera patrí k diskurzívnym typom autora. Ako literárny teoretik (literatúru vyučoval na univerzitách)

Kundera je radikálny skeptik, už v zárodkoch pred nami dekonštruje každý náznak pátosu. Ide však o formu literárnej autoštylizácie.

svoje prozaické texty zároveň aj vykladá, môžeme teda hovoriť o metatextovom písaní, poznatky z literárnej teórie však priamo využíva aj vo svojich umeleckých prózach. Takýto štýl písania je charakteristický pre určitý typ autorov (Thomas Mann, Umberto Eco), ktorí čitateľovi poskytli nielen interpretačný kľúč, ale mohli tým umocniť aj čitateľský zážitok. Kundera tak urobil v prípade *Nesmrtelnosti*, pričom svoje písanie prirovnáva k hudobným kompozíciám; hudba je v Kunderovej tvorbe jeden z ústredných motívov. Osobitnú inklináciu prechováva hlavne k Janáčkoviu, čo súvisí s jeho rodinným zázemím a osobným vzťahom k moravskému regiónu, najmä k Brnu. V doslove píše: „Vždycky a rád (se) dám svést k tomu, abych mluvil o své poetice. Je to možná dědictví mé hudební minulosti.“

Osobitnú pozornosť by si zaslúžil aj rozbor Kunderových naratívnych stratégií, čo sa už stalo témou viacerých teoretických prác. Kundera často pri rozprávání využíva synoptický princíp – príbeh nasvecuje na základe replík jednotlivých protagonistov, ktorých uhol pohľadu je v istých momentoch totožný a v iných sa zase líši. Čitateľ si tak môže v mysli sám rekonštruovať celkový príbeh. Túto metódu použil aj Karel Čapek vo svojej noetickej trilógii a najmä v próze *Život a dílo skladatele Foltýna* (aj tu identifikujeme hudobný motív).

Literárna paleta autorov a kritikov

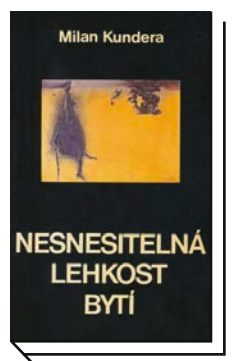
Z hľadiska literárneho žánru Kundera svoju tvorbu charakterizuje ako románový esej, ktorá je budovaná na princípe žánrovej montáže s obsiahlymi exkurziami, do prózy včlenenými vo forme viac či menej samostatných, esejisticky ladených úvah. V esejistických digresióch sa Kundera okrem filozofických úvah na rôzne existenciálne témy vyjadruje aj k rôznym spoločenským témam, je kritikom každej ideológie a každého politického systému. Aj to je jeden z dôvodov, prečo Kundera vzbudzuje také odmietavé a kontroverzné reakcie; veď ako môže mať morálne právo kritizovať súčasný systém človek, ktorý má za sebou komunistickú minulosť? Preto ani neprekvapuje, že kritika Kunderu z ideologických pozícií vychádza v podstate z tých istých pohnútok, ako pred novembrom.

Nakoniec, v Kunderových prózach nájdeme viacero postáv, reprezentujúcich zneuznaných a nepochopených „geniálnych“ autorov, ktorí sa hlavnému protagonistovi mstia za to, že ich genialitu neuzná; prototypom takejto postavy je „výtvarný teoretik“ Záturcký z poviedky *Nikdo se nebude smát*. Viacerí Kunderovi kritici sa tak vlastne len začleňujú do galérie postáv jeho próz – ich príbeh už autor dávno napísal.

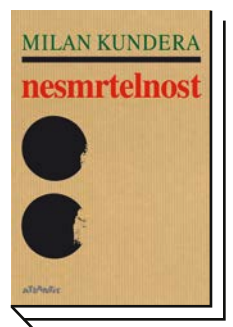
Bez žartu o bezvýznamnosti

Kunderova poetika však nie každého oslovuje, preto vyhraniť sa voči nej ako štylizovanému a neautentickému estetickému konceptu je legitímne; literatúra, nakoniec ako každé umenie, je predovšetkým vecou vkusu a individuálnych hodnotových preferencií.

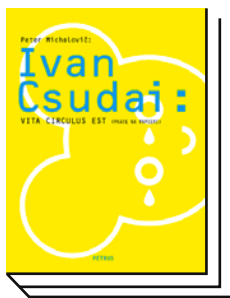
Sylvia Richterová, ktorá napísala doslov k českému prekladu *Sviatku bezvýznamnosti*, píše, že bezvýznamnosť je jedným z charakteristických znakov súčasnej doby, v ktorej sa stráca individualita a triumfuje narcistická ilúzia. Kundera teda opäť o nás hovorí niečo nepríjemné, a to v čase, keď sa od nás očakáva, že naša existencia by mala byť podriadená diktátu doby, keď víťazia zdraví, výkonní a silnejší a končia sa tu už všetky žarty... **KR**

Prvé české vydanie Kunderovho románu *Nesnesitelná lehkost byti*. Toronto: '68 Publishers, 1985

Milan Kundera: *Nesmrtelnost*. Brno: Atlantis, 1993

Peter Michalovič:
Ivan Csudai: Vita circulus est (Práce na papieri)
Bratislava: Petrus, 2020

S citlivosťou dobrého diagnostika

Peter Michalovič je známy nielen ako filozof, estetik, teoretik filmu, ale aj ako autor viacerých textov výstavných katalógov a prvej monografie venovanej maľbe **Ivana Csudaia**, popredného predstaviteľa našej súčasnej maľby. Preto neprekvapí, že relatívne krátko po publikácii o umelcových obrazoch prišiel s ďalšou, doplnujúcou monografiou, tentoraz venovanou kresbe a grafike – *Vita circulus est (Práce na papieri)*.

✚ Zora Rusinová

Ivan Csudai sa na výtvarnej scéne pohybuje už zhruba štyridsať rokov a bez prestávok tvorí, bezpochyby je teda o čom písať. Peter Michalovič síce postavil svoju prácu na chronologickom slede analýz, ale text nie je budovaný ako lineárny priamočiary „pochod“ od diela k dielu; je kompozične rozdelený na dva príbehy, ktoré sa vzájomne spájajú a prestupujú ako minulosť v prítomnosti a naopak. Napokon, odtiaľ je aj názov novej monografie – *Vita circulus est*. Autor si tak vytvoril terén, v rámci ktorého s citlivosťou dobrého diagnostika vyhmatava v Csudaiovom umeleckom vývoji plodné ruptúry a diskontinuity i návraty k počiatkom.

Medzi ceruzkou a štetcom

Ostatne, aj spôsob písania na niektorých miestach pripomína Csudaiovu tvorivú metódu – k niektorým dielam sa Michalovič vracia, skúma hlavné topoi tematického registra kresby, jej ikonické znaky a buduje si z nich akési záchytné body či míľniky, okolo ktorých osciluje jeho deskripcia i interpretácia.

Hľadanie vzájomných prienikov medzi vizuálnou stopou ceruzky a štetca, ako aj konkrétne analýzy a úvahy o jednotlivých kresbách, sieťotlačiacich a lino-rytoch prezrádzajú na jednej strane zásadný rešpekt voči individualite tvorcu, na druhej strane neopomínajú kontext doby, práve naopak, uchopujú fenomén generácie ako zjednocujúcu platformu pre akýkoľvek subjektívny výraz.

Podstatou Michalovičovej interpretačnej metódy je však predovšetkým viera v skutočnosť, že generovanie zmyslu akéhokoľvek vyobrazenia a jeho estetické stránky vyviera zvnútra subjektu tvorcu ako vyjavovanie niečoho, čo sa dá najbezprostrednejšie a najadekvátnejšie vyjadriť práve prostredníctvom kresby. Aj z tohto dôvodu vníma Csudaiovu kresliarsku činnosť ako zásadnú aktivitu v rámci utvárania jeho špecifického maliarskeho štýlu. Na druhej strane Michalovič ukazuje, že kresba je rovnako plnohodnotným výrazovým prostriedkom ako maľba alebo hociktoré iné médium.

Obraz ako text

Znalosť filozofie a estetiky, prísna metodika systematického rozboru, adekvátne interpretačné nástroje často prevzaté z literárnej vedy, semiotiky, ako aj terminologická disciplína dovoľujú Michalovičovi písať o umeleckých dielach inak, ako sme zvyknutí. Obraz uchopuje ako text, čo sa ukazuje funkčné, keďže z niektorých zdanlivo hermetických a zložito zakódovaných príkladov Csudaiovej tvorby sa vďaka takémuto prístupu nenásilne a presvedčivo vylupujú ich viacvrstevné významy.

Sčítanosť a rozhladenosť v rôznych oblastiach umenia umožňujú Michalovičovi konštruovať v rámci analýz vizuálneho diela zaujímavé komparácie s inými oblasťami kultúry, respektíve v rovine interpretácie oživujúco aplikovať rôzne metafory (od geografických až k biologickým). Preto sa v jeho texte nestretáme s preberanými klišé a floskulami, naopak, Michalovičove interpretácie (napr. hneď v prvej kapitole, kde uvažuje aj o tvári, tele, výraze) zaujmú svojou hĺbkou, zahusťujú sa a roztvárajú smerom k analýzám obsahovosti a významovosti základných tém Csudaiovej tvorby ako takej.

Okrem kompozičných zákonitostí rozoberá aj obrazovú syntax jednotlivých obrazových prvkov, všíma si a pohotovo dešifruje aj drobné detaily, utkáva vzájomné súvislosti medzi jednotlivými zdanlivo nesúrodými submotívami a odhaľuje skrytú logiku ich absurdných stretnutí. To mu umožňuje uchopiť jednotlivé motívy v starostlivo vybalansovanej rovníci obsahovo významového a formálneho, teda toho, „čo“ autor chcel vyjadriť i toho, „ako“ to vyjadril.

Čaro opravdivosti

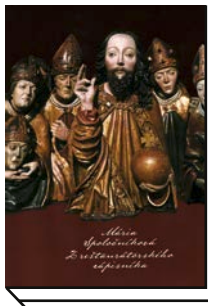
Napokon ako stručný dodatok, akési pars pro toto, dopĺňa Michalovičov text aj analýza obraznosti jedného z raných Csudaiových cyklov lino-rytov z konca 80. rokov od Mariana Zervana, ktorý sa pokúša interpretačne rozkryť zdroj ich – v tom čase na Slovensku – špecifických tematických a formálnych zákonitostí.

Kniha, ktorá je vybavená bohatou obrazovou prílohou, prezrádza na jednej strane rešpekt voči originalite Csudaiovho kresbového štýlu, ale neopomína ani jeho celkový dobový umelecký a spoločenský kontext. Navyše, práve dnes, v ére záplavy neosobných elektronických obrazov nám pripomína význam kresby ako primordiálneho média, ktoré je jadrom akejkoľvek výtvarnej aktivity, a tým zdôrazňuje aj čaro opravdivosti tvorivého gesta, neopakovateľnú stopu bezprostredného dotyku, teda toho, čo Juhani Pallasmaa nazval „mysliacou rukou“.

MR

Prof. PhDr. Zora Rusinová,
PhD.

Vysokoškolská pedagógka a vedkyňa, zameriava sa na históriu a teóriu moderného a súčasného umenia na Slovensku a vo svete, skúma vzťah medzi výtvarným umením a masmédiami, ideológiou, reklamou, fenoménmi subkultúry, ich interakciou s aktuálnymi teoretickými konceptmi a ich stratégiami.

Mária Spoločníková:
Z reštaurátorského
zápisníka
Košice: vlastný náklad,
2020

Umenie zachránené umením

„Ochrana a nutnosť starostlivosti o výtvarné umenie gotiky je nielen úctou k tvorbe predkov a k tradíciám, je aj vizitkou vyspelosti kultúry národa,“ píše v knihe *Z reštaurátorského zápisníka* významná Košičanka a osobnosť slovenskej kultúry – výtvarníčka **Mária Spoločníková**.

✦ Gabriela Rakúsová

Reštaurátorka a akademická maliarka, Mária Spoločníková (1926) pochádza z Košíc, kde prežila v podstate celý svoj doterajší život (okrem štúdií v Prahe, študijných pobytov v zahraničí a času tvorivej reštaurátorskej činnosti na mnohých miestach Slovenska). Popri svojej umeleckej tvorbe sa venovala aj práci pedagogickej a literárno-teoretickej (vytvorila viacero publikácií a štúdií o výtvarnom umení). Po 90. roku života začala písať spomienky na svoju umeleckú činnosť, ale aj na cesty za umením po takmer celom svete. K tomu ako prirodzená samozrejmosť pribudla chronológia života s mnohými zaujímavými a pozoruhodnými peripetiami.

Proces

Pre Máriu Spoločníkovú je však typická (pri prezentácii vlastnej tvorby i v praktickom živote) skromnosť, a tak sa neporovnateľne viac venuje objektu než svojmu subjektu. Vo všetkom, čoho sa jej prítomnosť na životných cestách dotkla, videla predovšetkým prácu iných, osobitne umelcov a najväčšmi umelcov gotiky. Práve gotika, najmä sakrálna pamiatky tohto obdobia, je predmetom jej záujmu a tvorivej reštaurátorskej činnosti. Jej zámerom bolo zachovať umenie vytvárané po stáročia. Píše: „Ochrana a nutnosť starostlivosti o výtvarné umenie gotiky je nielen úctou k tvorbe predkov a k tradíciám, je aj vizitkou vyspelosti kultúry národa.“ A teda i kultúry európskej.

Výpravná publikácia *Z reštaurátorského zápisníka* (*Biografia, Reflexie, Fotodokumentácie, Zoznam reštaurovaných diel, Bibliografické poznámky*) je knihou o procese reštaurovania, o zachránených pamiatkach gotiky, ale aj o živote a práci tejto významnej výtvarníčky. Texty a artefakty na fotografiách dopĺňajú zábery z priebehu prác, sú to aj fotografie, na ktorých nájdeme významné osobnosti nášho kultúrneho, najmä výtvarného života, a v menšej miere i korešpondenciu s nimi. Všetko toto má dôležitú hodnotu pre zachovanie kúska histórie od druhej štvrtiny 20. storočia po dnešok.

Láska k umeniu

Knihy má dve základné časti – textovú a obrazovú. Textové časti obsahujú biografiu autorky a jej odbornú, cieľavedomú prácu a zaniatenosť pri záchrane umeleckých artefaktov gotiky na pozadí historických udalostí u nás a sčasti i v cudzine, obraz rodinného, študijného a pracovného prostredia, no v popredí sú predovšetkým dôkazy autorkinej odbornej práce pri záchrane umeleckých diel.

Zo zachytených postupov revitalizácie pamiatok na farebných i čiernobielych fotografiách zákonite vyplýva, že ide o obdivuhodnú prácu, trpezlivosť a lásku k umeniu. Vynikajúce fotografie a reprodukcie (zväčša farebné) uvádzajú artefakty dômyselným spôsobom – pred reštaurovaním, počas neho a po ňom. Je tu prítomná aj istá chronológia „znovuzrodenia“ sôch, súsoší a obrazov, ktoré dokumentujú namáhavú a cieľavedomú prácu Márie Spoločníkovej.

Na zreštaurovaných dielach v konečnom dôsledku vidieť, k čomu sa autorka pri svojej zásluhnej práci hlási. Dokázala sa ponoriť do myslenia, presvedčenia, religiozity a umeleckého nadania starých majstrov gotiky, osobitne Majstra Pavla a jeho žiakov, prejavila nevyhnutnosť poznať históriu, Bibliu a umelecké nadanie majstrov gotiky.

Obraz duchovna

Knihy sa svojou kompozíciou a obsahom líši od iných publikácií podobného typu, lebo popri vysokej odbornosti má v sebe aj obraz duchovna starých majstrov a vyznania reštaurátorky Márie Spoločníkovej. Je to kniha, ktorú možno nielen obdivovať (jej dizajn), nielen prezeráť (krásu gotických artefaktov na vyše desiatke fotografií), ale aj študovať. Autorka sprevádza čitateľa po významných európskych galériách a chrámoch, spolu s ňou sa ocitneme aj v Japonsku, dozvieme sa, z čoho a ako vznikali dodnes zachované sochy a súsošia či obrazy dávnych storočí, kto ich vytváral i čo pre budúci vývin Európy a jej kultúry prinieslo najmä gotické umenie.

Odbornosť a hĺbka autorkiných textov a krása gotických artefaktov, ktoré Mária Spoločníková zachránila, sú silným posolstvom pre súčasnosť i budúcnosť vedomia a viery človeka. Náučná a reflexívna kvalita knihy prináša aj spirituálny rozmer. Mária Spoločníková dávala totiž stáročným gotickým artefaktom ich niekdajšiu podobu nielen z dôvodov estetických, ale aj etických. Dlhý a ťažký čas práce poskytol umelkyni hlboké reflexie nad talentom a vierou starých majstrov, nad ich prienikom do prapodstaty bytia. Diela týchto majstrov sú preniknuté láskou a duchovnou vertikálnosťou, čo vedie vnímavého súčasníka k obdivu ich talentu, ktorý smeruje do transcendentna. Fascinácia gotickým umením prechádza takto prostredníctvom reštaurátorky Márie Spoločníkovej aj na čitateľa. **KR**

Gabriela Rakúsová
Literárna kritička, vyštudovala slovenčinu a ruštinu, pôsobí v Košiciach. Spolupracuje s rozhlasom a s niektorými vydavateľstvami ako jazyková redaktorka, v novinách a časopisoch publikuje recenzie a reflexie. Vyšli jej knihy: *Z literárnych reflexií, Medzi realitou* a jej znakom, *Fiktívne rozhovory* (o autoroch a dielach).

Eva Luka (1965) so **Zlatou vlnou** na festivale Novotvar 2020.

Podstata nenápadnosti

Eva Luka je čerstvou laureátkou druhého ročníka národnej ceny za poéziu **Zlatá vlna 2020** za svoju zbierku *Jazver*, ktorá podľa slov poroty dominuje medzi ostatnými nominovanými privátnym intímnym zameraním.

✎ **Michal Jareš**

Michal Jareš (1973)
Český básnik, literárny historik, kritik, publicista a editor. Pracuje v Ústave pre českú literatúru AV ČR.

Hravosť názvov básnických zbierok **Evy Luky** sa dá viac-menej očakávať, ale zároveň je to intímna a možno jediná hravosť, ktorú v jej poézii nájdeme. Po *Divosestre* (1999), *Diabloni* (2005) a *Havranjelovi* (2011) prechádzame z autorkiných obľúbených dualít (predovšetkým diabla/anjela) a nenápadných formálnych hier (básne radené podľa abecedy v *Havranjelovi*) k zbierke *Jazver*, azda ďalšiemu mýtickému zvieraťu z poetkiných snových priestorov, obývaných čiastočne aj hrdinami jej detského prozaického výletu *Pani Kurčatová 1* (Modrý Peter, 2018).

Z tejto prózy preberá aj istú priznane detskú naivitu v objavovaní sveta slov a ich kombinácií: *Sova / je kubická. Kube a kúbe do noci, vyvoláva / to svoje kú, kú ako krvilačný kuvik.* (Sova, s. 37)

Preberá možno aj akúsi hlasovú ľudovú pieseň – možno spomenúť „na kostolnej veži kuvik si kuviká“ alebo na Štrpkov a Ursinyho odkaz... A práve v tejto intencii spoluzvnikajú novotvary, ktoré Luka opatrne kladie do zbierky. Pretože slová sú jej istotou a poslednou možnosťou.

Od jazveca cez jazero k jazve?

Aké rozuzlenie novotvaru nám autorka ponúka? Je to len *príbeh rýchleho deja / žil mňa, ako ja-zver požiera ja-ženu, ja-človeka*, ako píše Luka v básni *Ganěš* (s. 19) alebo je to logické (a s *Alenkou za zrkadlom* ruka v ruke povestne „škatulkovitě“ slovo) jazvec / jazero / jazva...? Najmä keď práve k jazvecom sa niekoľkokrát vo svojej zbierke obracia: s malou odbočkou môžeme hneď pripomenúť kedysi obľúbenú detskú knihu Kennetha Grahama *Žabiakove dobrodružstvá* (alebo *Vietor vo vrbach*, ako sa vám páči), kde je práve jazvec jedným z prototypov „múdreho pustovníka“ a protiváhou nezbedného a chaosom nevypočítateľne zmietaného žabiaka.

U *Evy Luky* ide skôr o súznenie s typom zvieraťa ako takého, v básni *Meles meles meles* napokon o tom sama veľmi presvedčivo hovorí, a to od incipitu – *Zistila som, že jazvec je môj priateľ cez V jeseni / si vytvára zásoby tuku na zimu až po pohrebný záver: Ak nejaký jazvec zomrie / v časti nory, ostatné túto časť zahrábú a uzavriú; neskôr / vyhrábú novú. Iné jazvece naopak vynášajú mŕtvych / von a zahrábú ich tam. Ako ja / cítia bolesť bez slz; a vracajú sa k povinnostiam.* (s. 29 – 30)

Sen a mýty bez precitlivenosti

Popritom sú zase v básni *Jazver II* pre Luku a túto zbierku typické prvky snové (byť v dualite sen/ohrozenie), spomienkové, sebaspytujúce, mytologicko-literárne (zbierka stavia na množstve alúzií od antiky alebo východnej filozofie, v básni *Ganěš*, ale i *Ariadné*, cez prírodovedu – latinské názvoslovie typu *Meles meles* alebo *Equus ferus przewalskii* – až po populárnu literatúru, napríklad *Ewersova Alrúna* či *Frankenstein*), avšak bez toho, že by to zatažovalo chápanie básni. Myslím, že si šťastne určila, pokiaľ je zrozumiteľná a kde už začína byť preintelektualizovaná. Popri tom je vždy citlivá, azda až intímna, ale nikdy nie precitlivená, skôr naopak, lútosť vie potláčať akousi zvláštnou tvrdosťou, skalitosťou a decentným tónom. Napokon, už v posledných veršoch citovanej básne *Meles meles* vidno zvládnuté sebaovládanie s vidinou cieľa bez ohľadu na všetko okolo.

To už však trochu poznáme z jej skorších „východných“ a akosi zámerne neosobne/osobných veršov a od *Evy Luky* sme, pravdupovediac, aj trochu očakávali,

Zbierka Jazver Evy Luky je zbierkou nanajvýš európskou, kričiacou úplne potichu a bolestne ako máloktorá knih slovenskej poézie.

Eva Luka: Jazver
Levoča: Modrý Peter,
2019

že sa s nimi vráti – jej nesmierne krehkú, ale zároveň zvláštne pevnú stavbu plnú bolesti a akejsi až húževnatej viery v seba a v život, ktorý žiť musí. Aj keď je to každý deň nový zápas, každý deň nové pochybnosti. *Vodné oko sa na mňa pozerá / Fagoty z katedrály jazera / A samovražda je len povera.* (báseň *Virginia* – Woolfová dodajme –, s. 36)

Dualita, ktorá rezonuje

Luka teda pokračuje tak, ako ju už trochu poznáme, avšak v slovenskej poézii zahltenej avantgardou pre avantgardu dnes píše málokto. Je to sebaspytujúca a zároveň spirituálna lyrika, bohatá a plná významov a bez toho, aby zaváňala páňbožkom (slovami Léona Bloya). Je autorkou, ktorú fascinuje dvojdomosť, dualita – je prítomná vo vzťahu intímnom, rovnako ako vo vzťahoch k okoliu a svetu, aby však neprekvapivo a logicky prechádzala do univerzálnejších úvah. Preto sa na začiatku zbierky akoby znovu rodí, znovu povstáva, aby zo skúsenosti vedela, že bez rán a bolesti to ďalej nepôjde. Ostáva jej iba „chvíľa nevinnosti, zvieratá a malí ľudia“ (nie však trpaslíci, ale deti, čo jasne odkazuje na myslenie stredoveku), ktorí nesú niečo ideálne, schopné zastaviť čas a podnietiť vznik básne.

Zvyšok sveta iba horí („svet zostarol“), padá, stojí doslova na vzdušných zámkoch (*aha, moje choré, neprajúce ruky / ti znova postavia vzdušnú izbu, či izbu, zámok / s podfátou stračou nohou*, báseň *Ty a ja v čase kohútieho kriku*, s. 34), ktoré treba denne znovu opravovať a stavať, aj keď stále múdrejšia hrdinka všetkého vie, že Júlia na konci príbehu musí vždy zomrieť.

Do nočnej temnoty i z nej

Predošlá zbierka *Havranjel* sa končila veršami básne *Zmok: Narodila som sa / ako čierne kura; temný zmok*. V *Jazvere* sa opäť vracajú príznaky sebezpozorovania a odosobnenia – prítomná je snaha byť niekým iným, kráčať niekam ďalej, až trochu mimotelovo odložiť všetko to temné a bolestivé, noc, ktorá ňou prerastá – *tak dlho som bola húsenicou (...) niečo znútra ma tlačí / zmeniť podstatu*. (báseň *Lepidoptera*, s. 82) Byť niekým iným, aby sa tak (príznačne dualisticky) dala premôcť hádam už navždy temnota sveta lyričky. *Kým prežijem túto noc, možno sa rozvidní*, čítame v básni *Jazver II* a máloktorá poetka a sotvaktorý básnik súčasnej slovenskej scény sa dostane až tak hlboko a tak ďaleko v existenciálnom hľadaní – azda Milčák a na druhej strane možno Bielik.

Ak niekto bude jej snahu zľahčovať zdôrazňovaním pátosu, budem oponovať, že iróniou si sem-tam pomôže sama autorka (napríklad veľmi telesná báseň *Darvo: Pozri sa do zrkadla: pavučiny / z teba visia ako roztrhané pyžamy, na hlave sa ti / začína plaziť plešina. Bývalá krásavica, možno pre poloslepých!*, s. 58) a že v mnohých prípadoch prichádza Eva Luka až na okraj útesu, asi rovnako ako Vladimír Holan v zbierke *Bolest*, ktorá však vznikala v päťdesiatych rokoch. Navyše, keď až v polovici zbierky Luka urobí nelútoštnú obrátku a vrhne sa (opäť) do priepasti pro mnohých nepripravených: *Videla som svojho / muža, keď ho zabili. Vrah / pokojne odkráčal preč, kým ja som / tam zostala, po kolená v krvi* (báseň *Zabíjanie dážďovky*, s. 48 – 49), resp. *ale smrť neprichádza; ani len zomrieť / neviem slušne*. (báseň *Manžel*, s. 54) Áno, čakalo to na nás, to, čo bolo prítomné už v predchádzajúcej zbierke a logicky striehlo. Tam, kde by ktokoľvek z egocentrických a vystrašených autorských narcisov urobil zo seba

skoro národnú vdovu, tam, kde by nám neustále bolo opakované, čo sa stalo, ostáva Luka decentne v poézii a v jej bezpečí a nedáva sa na cestu „bulvárnu“. Alebo lepšie – tvorí dielo, ostáva pri dôstojnosti a istej „konečnosti“ všetkého.

Obrana poéziou

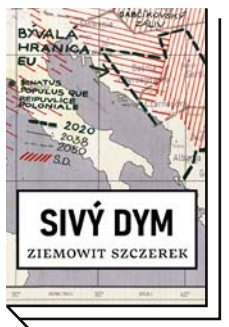
Máme tu zbierku o prežívaní materstva, zbierku o čase ochorenia, o psychických chorobách, knihy o umieraní rodičov, ale hlas Evy Luky pôsobí asi najintenzívnejšie, pretože nad skúsenosťou s násilnou smrťou blízkeho človeka je už len málo väčších triumfov, o ktorých môžeme ešte písať a čítať. To, že autorka prežila životnú tragédiu, nemusíme čítať na záložke alebo prebale, a to, ako to na nás nevyvráti od prvého písmena zbierky, je niečo na dnešnú dobu úplne unikátne. Ak by sme hľadali paralely, tak možno so Sylviou Plathovou, možno v istej chvíli tichej existenciálnej bolesti, akú azda ani nemožno vysloviť, pretože nás prerastá do nekonečna. Slová potom poetke ostanú ako obrana pred svetom, ktorý bolí a ubližuje, aj obrana pred spomienkami a pred samou sebou.

Čo nám však „po tom“ smie ešte ostať, aby to bolo zmysluplné? Klamanie svetu i seba – vyskúšané: *Klamem, lebo som zvrátená / z toľkých životných zvrátov / a zvrátok*. (báseň *Zákon*, s. 73) Telesnosť – pomenovaná. Odpustenie a pokora? Už dávno nehľadanie odpovedí na prečo, ale skôr, čo ďalej. Pravdaže, s neustále prítomnou negáciou: *nechcela som tento život, / neprosila som oň* (báseň *Alrúna*, s. 77), so záchrannými bójami drobností a možno iba toho, že sa podarí prežiť noc. S tým, že sme svedkami prepádania sa asi do najmenejších častí, aké v dnešnej poézii čítame: *byť niekým cudzím, / byť niekým úplne cudzím, a niekde inde, / nevedieť, nebyť voyeurom, nebyť vôbec*. (báseň *Byť niekým cudzím*, s. 79)

A napriek tomu zbierka nie je iba temná, navzdory všetkému sa vlastne končí snahou o zmierenie, unavené, pretože „napokon predsa vždy prehráme“ a ona domnelá, a predsa sotva dosiahnuteľná úplnosť a dokonalosť (...) *nás čaká v ďalších krčoch, v ďalších kalužiach zvrátok / a v ďalšom zabúdaní*. (báseň *Všetky tie márnosti*, s. 88)

O zbierkach, akou je *Jazver*, sa ťažko píše, pretože v nich zvoní hmlistý zvon od rieky Styx tak hlasno, až nám z toho trochu krvácajú uši. Ak sme z predošlých textov už poznali jeden z kľúčových motívov tejto zbierky Evy Luky, stále nám ho riedila snaha o zmierenie, o určité odosobnenie východného typu: *Jazver* je – na rozdiel od predošlých, povedzme „japonských“ zbierok – zbierkou nanajvýš európskou, kričiacou úplne potichu a bolestne ako máloktorá kniha slovenskej poézie. A zároveň iba potvrdzuje starú pravdu, že tie skutočne podstatné veci sú často naozaj veľmi nenápadné. MR

Publikované v českom jazyku 22. 9. 2020 na stránkach Platformy pre literatúru a výskum www.plav.sk

Ziemowit Szczerek:
Sivý dym
Preklad: Patrik Orišek
Banská Bystrica:
Literárna bašta, 2020

Ziemowit Szczerek:
Přijde Mordor a sežere nás
aneb Tajná historie Slovanů
Brno: Větrné mlýny, 2017

Radoslav Passia (1977)
Literárny vedec
a publicista, pracuje
v Ústave slovenskej
literatúry SAV v Bratislave.

Sivý dym nad krajinou

„Prekrásny nový svet“
v antiutopickom románe
Sivý dym má podobu
geopolitickej absurdno-tragickej
grotesky zo strednej Európy.
Je to kniha najmä o Poľsku,
ale **Ziemowit Szczerek**
rozohráva katastrofické
varianty budúceho vývoja aj
iných krajín vrátane Slovenska.

✦ Radoslav Passia

Szczerek je dobre viditeľný zjav súčasnej poľskej prózy. Autor strednej generácie knižne debutoval v roku 2010, živí sa ako novinár, pre ľavicovú tlač (napr. *Krytyka Polityczna*) píše politické komentáre, v ktorých analyzuje poľskú politiku a spoločnosť, venuje sa aj reportážnej a cestopisnej tvorbe a prekladá. Okrem toho je potentným prozaikom – má na konte už vyše desať kníh, v ktorých sa viditeľne prejavujú už spomenuté profesionálne aj osobné záujmy. Slovenské publikum sa s jeho menom mohlo lepšie zoznámiť v roku 2017, keď mu vyšla prvá kniha v českom preklade *Přijde Mordor a sežere nás aneb Tajná historie Slovanů* (Větrné mlýny) – „on the road“ príbeh z priestoru súčasnej Ukrajiny.

Kritické oko aj fascinácia

Szczereka zaujíma stredná a východná Európa a Balkán. Nie je teda náhoda, že prózy mu vychádzajú aj vo vydavateľstve *Czarne*. Veď práve jeho spoluzakladateľ Andrzej Stasiuk je známy svojimi cestopisnými prózami, ktoré čitateľov často „ťahajú“ na juh, do Karpát, na Balkán aj ďalej na východ Európy.

Týchto dvoch prozaikov spája základná optika nazerania na tento priestor – kritické oko a zároveň fascinácia realitou krajín, ktoré sa stále nezžili so spoločným európskym kultúrnym rámcom a vedia si ho veľmi kreatívne a hlavne prospechársky preinačovať.

Politická fantastika

Sivý dym je dystopický román, ktorého dej sa odohráva v relatívne blízkej budúcnosti. Ide o akúsi politickú fantastiku, kde autor zúročil svoje politologické vzdelanie aj publicistické a reportérské skúsenosti.

Politické a ideologické spory o základnú orientáciu spoločnosti, ktoré v súčasnosti zažívame viac-menej vo všetkých krajinách bývalého východného bloku, sa

Foto: Ján Púček

v knihe prejavili vo vízii nanovo rozdelenej Európy. Pozeráme sa na ňu očami Marcina Szreniawu, vojnového reportéra a agenta tajnej organizácie z Neurópy, zvyšku bývalej Európskej únie. Na troskách jej východnej časti vzniklo mnoho pochybných štátnych útvarov na čele s rôznorodými populistami a despotmi.

Metafora strachu, rozvratu a skazy

Poľsko je rozdelené na viacero pro – aj antieurópskych štátikov, Maďarsko vedie vojnu proti Rumunsku a Slovensku, Slovensko v obrane pred maďarským útokom vyhodilo do vzduchu gabčíkovskú priehradu a Dunaj sa rozlial do Panónskej nížiny. Celkom sa zmenila aj politická mapa východnej Európy a Kyjev okupovaný Rusmi sa stal hlavným mestom podivnej federácie menších štátov...

A navyše, nad strednou a východnou Európou sa rozťahuje tajomný *Sivý dym*, ktorý naruša aj fyzikálne zákony a ešte väčšmi komplikuje orientáciu a pohyb po tomto priestore. Je pomerne neurčitou, magickou metaforou strachu, rozvratu a skazy.

Kniha identifikuje mnoho súčasných boľáčiek, ktoré hrozia, že sa raz rozvinú do spoločenskej katastrofy nebyvalých rozmerov. Žánrovo sa pohybuje na hranách cestopisnej reportáže po budúcnosti skríženej s katastrofickou prognostikou a gangstersko-špiónskou krimi.

Zábava tu občas je...

Próza celkom dobre funguje na úrovni jazyka, mizanscény či epizódy. Problémom je však kompozícia. Román ako celok príliš pokope nedrží. Začnite ho čítať, kde sa vám zapáči, radenie jednotlivých kapitol je v podstate celkom náhodné, postavy sa nijako nevyvíjajú. „Príbeh“ spája len hlavná postava agenta Szreniawu, ktorý – zjavne plne vyťažovaný plnením

Ziemowit Szczerek (1978)

Poľský spisovateľ,
prekladateľ a novinár.
Vyštudoval právo
a politické vedy na
Jagelovskej univerzite
v Krakove. Získal niekoľko
literárnych ocenení,
napr. cenu Paszport
„Polityki“ za knihu
*Przyjdzie Mordor i nas
zje, czyli tajna historia
Słowian* (Pride Mordor
a zožerie nás, alebo tajná
história Slovanov, 2013),
ktorá vyšla aj v českom
preklade.

špionážnych a diverzných úloh a popíjaním lokálnych trúnkov s množstvom neurčitých epizódnych postáv – už nemá silu a schopnosti na to, aby svoj literárny odkaz ľudstvu lepšie zorganizoval. Zábava to však občas je, čitateľ sa čo-to z rôznych stredoeurópskych reálií aj priučí. Ale próza?

Príliš veľké sústo

Szczerek sa tu zahryzol do príliš veľkého sústa. Tragických dejinných udalostí, krívd, bolestí aj boliestok mala a má stredovýchodná Európa toľko, že si z nich pri písaní beletrie jednoducho treba poriadne vybrať, aby sme neskončili pri všeobecne známých myšlienkových floskulách.

Možno by celkom stačilo, ak by *Sivý dym* zostal knihou – výstrahou o budúcnosti Poľska, rozdeleného na dva antagonistické tábory proeurópskych demokratov a katolíckych nacionalistov. Jedine tam *Sivý dym* prekračuje úroveň bežného publicistickeho poznania vecí a smeruje hlbšie. Napriek autorovej snahe je to totiž próza „polo-centrická“, jasne vsadená do súčasných kultúrno-politických sporov v tejto krajine. V tomto smere môže byť užitočná aj slovenskému záujemcovi o tieto otázky. KR

Václav Moravec:
Proměny novinářské etiky
Praha: Academia,
2020

Martin M. Šimečka (1957)
Spisovateľ a publicista. Bol šéfredaktorom týždenníka *Domino fórum*, v r. 1999 – 2006 šéfredaktorom denníka *SME*, potom šéfredaktorom a neskôr editorom českého časopisu *Respekt*, od roku 2016 pôsobí v *Denníku N*. Je autorom práz *Vojenská knížka* (1981), *Výpověď* (1982), *Žabí rok* (1983), *Džin* (1987), *Záujem* (1997) a esejistickej knihy *Medzi Slovákmi* (2017). V rokoch 1984 a 2018 vydal súbor komentovaných listov svojho otca, filozofa Milana Šimečku z väzenia pod názvom *Světelná znamení*.

Renesančná lekcia pre vek médií

Som pravidelným divákom diskusných relácií **Václava Moravca** a niekoľkokrát som mal dokonca česť byť v nich hosťom. Vždy ma fascinovala jeho schopnosť sklbiť prirodzenú srdečnosť s neoblomnou prísnosťou moderátora, ktorý kladie nepríjemné otázky. Cítil som z jeho dlhoročného pôsobenia na českej mediálnej scéne hlbokú pokoru voči zodpovednosti, ktorú má ako novinár pred spoločnosťou. Ale až jeho kniha **Proměny novinářské etiky** mi odhalila, s akou vážnosťou toto bremeno zodpovednosti nesie. Václav Moravec vykročil z kruhu, ktorý si väčšina novinárov narýsuje pre svoje pôsobenie, a stal sa učiteľom. Logickým vyústením tohto kroku bolo napísanie knihy, ktorá má mladú generáciu novinárov a novinárok uchrániť pred omylmi a chybami, ktorých sa dopustila naša generácia, začínajúca v deväťdesiatych rokoch minulého storočia. Až potiaľto je to, povedzme, zrozumiteľná cesta človeka, ktorý si je vedomý vlastnej ceny. Lenže samotná kniha je taká výnimočná, že ju nemožno považovať za štandardnú súčasť kariéry slávneho moderátora.

Je taká nabitá informáciami a vedomosťami, ktoré autor mimoriadne citlivo prepája s jasnými analýzami, že sa stala skvelým dielom samým osebe, bez ohľadu na významné meno autora. O to väčšmi ma prekvapilo, s akým nadhľadom Václav Moravec pristupoval k takej obrovskej téme, akou novinárska etika ako jeden z najkomplexnejších javov modernej doby je. On, ktorý musel vo svojej kariére určite riešiť mnoho etických sporov, vnútorných aj vonkajších, sám seba z knihy vynechal. Je to škoda, ale zároveň ide o rozhodnutie, ktoré svedčí o jeho úcte k téme.

Každú etickú dilemu, ktorých je neúrekom, predstavuje autor na príbehoch z dejín svetovej i českej žurnalistiky, slávnych i zabudnutých. Keď som ich čítal, prechádzal som aj svojou vlastnou minulosťou a ľutoval, že som v rukách takú knihu nemal v čase, keď som sa stal šéfredaktorom. Bol som vystavený väčšine dilem, o ktorých kniha hovorí, a často som mal poruke len vlastnú intuíciu a spoliehal sa na Kanta a jeho kategorický imperatív. Novinár, ktorý chce tomuto mravnému zákonu načúvať, sa často ocitá pod tlakom protichodných argumentov pre to, čo je správne, a čitateľ, divák či poslucháč nemá tušenie, aké ťažké je niekedy rozhodovanie o tom, čo a ako publikovať s ohľadom na verejný záujem.

Knihou Václava Moravca by mala byť povinným čítaním nielen pre novinárov, ale aj pre širšiu verejnosť, ktorá chce porozumieť svetu médií. Tá je totiž často nevedomou obeťou lži, chaosu a nemorálnosti, vydávanej za pravdivý obraz skutočnosti. Ale ďalším veľkým prekvapením pre mňa bolo, ako je táto kniha dobre a poctivo napísaná. Priznávam, že od televíznych hviezd očakávam skôr dokonalý verbálny prejav ako zdatnosť v písaní, Václav Moravec však píše so suverenitou celoživotného pisateľa. Kniha má súčasne hlboko premyslenú štruktúru a členenie, ktoré zodpovedá modernému spôsobu písania. Krútil som nad tým hlavou a kládol si otázku: kde sa to ten Moravec naučil, keď stále iba hovorí? Je nesmierne ťažké písať o etike, teda obhajovať dobro a odmietajú zlo, bez toho, aby ste sa vystavovali podozreniu z mesianizmu a pocitu morálnej nadradenosti. Václav Moravec však pristupuje k téme s rovnakou pokorou, s akou zhromaždil obrovské množstvo informácií a prečítal kopy kníh: dáva čitateľovi priestor, aby si utvoril názor sám, bez toho, aby zľavil zo svojich morálnych zásad. Týmto prístupom nám dáva tú najlepšiu lekciiu z etiky. Kiež by ju čítali všetci, ktorí nejakým spôsobom ovplyvňujú verejné dianie. Dnes, vo veku sociálnych médií, to znamená, že by ju mal čítať každý.

Príhovor odznel na úvodnej prezentácii knihy v Prahe 17. septembra 2020.

✦ **Martin M. Šimečka**

Láska zradu premôže –
Bieloruské ľudové
rozprávky

Preklad: Peter Milčák,
Sviatlana Bohuš

Levoča: Modrý Peter,
2020

Dedičstvo bieloruského národa

Ak sa (a právom) uvádza, že niektoré knihy rozprávok sú určené rovnako pre deti i dospelých najmä tým, že sú „populárnym komunikátom sui generis“, tak o knihe *Láska zradu premôže – Bieloruské ľudové rozprávky* to platí tiež.

✦ Gabriela Rakúsová

Gabriela Rakúsová
Literárna kritička, vyštudovala slovenčinu a ruštinu, pôsobí v Košiciach. Spolupracuje s rozhlasom a niektorými vydavateľstvami ako jazyková redaktorka, v novinách a časopisoch publikuje recenzie a reflexie. Je autorkou kníh *Z literárnych reflexií* (F. R. & G., 2015), *Medzi realitou a jej znakom* (Modrý Peter, 2018), *Fiktívne rozhovory (o autoroch a dielach)* (LIC, 2018).

Ak sme zvyknutí na to, že rozprávková kniha by mala hýriť farbami, tak táto je opakom, no napriek tomu je príťažlivá – zaujímavým, estetickým dizajnom (Jakub Milčák) a ilustráciami bieloruskej výtvarníčky **Aleny Hil**, ktorá zvolila tmavomodro-biele nerealistické maľby. Aj ony dodávajú textom tajomnosť. Je to výtvarne zaujímavá a osobitá kniha.

Záslužný preklad a prirodzené ľudové rozprávanie

Na stopäťdesiatich stranách obsahuje desať rozsiahlych rozprávok, ktoré predstavujú „originálne diela ľudovej tvorivosti“ (Peter Milčák) a hoci sú slovenské, majú mnohé znaky od iných slovenských rozprávok odlišné. Nájde sa v nich však niekoľko prvkov, na ktoré sme zvyknutí v podstate vo všetkých ľudových

čarodejných rozprávkach slovanského sveta. Je to najmä číslo tri ako počet základných postáv, reálií, činov alebo ide o niektoré dôležité kompozičné prvky. Tento súbor editorsky pripravil prekladateľ a vydavateľ **Peter Milčák** a zostavila ho bieloruská slovakistka a skúsená prekladateľka **Sviatlana Bohuš**, ktorá pre antológiu poézie preložila aj viacerých súčasných slovenských básnikov, no napríklad i román Rudolfa Slobodu *Rozum*. V prípade predmetnej knihy ide o prvý ucelený preklad žánru ľudovej rozprávky z bieloruskej literatúry do slovenčiny, hoci výbery z rôznych bieloruských rozprávok vychádzali u nás už od 60. rokov 20. storočia, a to najmä zásluhou prekladateľa Juraja Andričička. Prekladatelia Peter Milčák a Sviatlana Bohuš vychádzali z textov, ktoré vznikli v Bielorusku na konci 18. storočia a prvý raz vyšli v krajine pôvodu na začiatku 19. storočia. Čo treba prijať s obdivom, je fakt, že sa prekladateľom podarilo zachovať takú podobu jazyka, štýlu i celkového ladenia textov, ktorá napodobňuje ústne šírenie ľudovej slovesnosti. („Ďalej som šiel peši, až k vám som prišiel túto rozprávku vám vyrozprávať.“ s. 61)

„I ja som tam bol...“

Z kompozície sa žiada ešte pristaviť pri záverečných vetách každej z týchto rozprávok. Predovšetkým ony zavŕšia príbeh k rozprávkovej spokojnosti, nimi sa akosi všetko to rozbúrené – boj dobra a zla – ukončí. Hrdinovia (a čitateľ s nimi) sa dostanú do pokojnej situácie, ktorá akoby pripomenula, že všetko to bola fantázia, čarodejnosť a skutočnými postavami boli reálni ľudia, prípadne je v závere rozprávky veta, ktorá prináša istú pravdu. „Je pravda, čo sa hovorí: Nezvíťazí sila, ale odvaha.“ (s. 26) „A žili spolu ďalej šťastne a v pokoji.“ (s. 34) „I ja som tam bol a s umývaním riadu pomohol.“ (s. 68), „Keď husiam za odmenu nasypali ovsu, rozprávka došla do svojho konca.“ (s. 141) „Aj ja som tam bol, med som pil, po brade mi tieklo, no do úst sa nedostalo.“ (s. 154)

Bohaté na interpretáciu

Niektoré z týchto rozprávok sa žiada prečítať ešte raz (napr. rozprávku *Syntroch*), lebo je v nich veľa podobností a symbolov o ľudskom konaní a ľudských charakteroch. A je tu taká opomínaná zaujímavosť – s dobrom, s vykonaním skutkov (zázrakov), so splnením vytúženého sa človek nikdy nevie uspokojiť. Chce ďalšie a ďalšie, lebo v ňom pracuje nenásytnosť. Prekvapivé sú aj niektoré kompozičné spojenia, ovplyvňujúce sémantiku. Čo sa týka postáv a ich vzťahov, dej je netradičný. Najmladší z troch bratov nekoná vždy dobre, môže byť aj krutý (napr. rozprávka *Ivan Svitaník*). Na krutosť sme zvyknutí zo strany negatívnych bytostí (drak, Baba Jaga), ktoré spôsobujú zlo, tragédiu, smrť aj bez príčiny, no tu nájdeme drastické pomsty aj od pozitívnych hrdinov. V iných rozprávkach, napríklad slovenských, je to o niečo jemnejšie, menej surové. Aj protagonisti, zdá sa, sú skromnejší. V literárnej histórii sa uvádza, že bieloruské ľudové rozprávky sú svojské, originálne, líšia sa aj od ruských, hoci v čase ich vzniku bolo Bielorusko súčasťou Ruska.

Častá zvieracia pomoc

V týchto bieloruských sú zväčša cári, bohatieri, mocní kováči, ktorí kujú mohutné, ťažké kyjaky a hrdinovia ich ľahko vyhadzujú vysoko „do neba“. Okrem kyjakov sú dôležitými motívmi hustý tmavý les, zakliaty zámok, dračí hrad, živá voda, vták ohnivák, chalúpka,

zbojníci a neodmysliteľný drak má viac hláv ako draci v iných rozprávkach. Motív kováča a ukutia kyjaka je vo všetkých týchto rozprávkach dôležitým prvkom pre rozvoj deja, rovnako postavy cárov a udatných mládenčov. Významnú úlohu tu zohrávajú aj divé zvieratá, ktoré hrdinom pomáhajú a rozprávajú ľudskou rečou. Odmeňujú sa pozitívnym hrdinom, ktorí prekonávajú obrovské množstvo ťažkostí vo svete reálnom, podzemnom aj ireálnom, sú im nápomocné, lebo hrdinovia ich zo súcitu nezabili, hoci boli napríklad hladní. Spolupráca zvierat s ľuďmi je nápadito prepracovaná.

Zvláštne víťazstvo dobra

Dávni autori v týchto bieloruských rozprávkach vytvorili mocných hrdinov, ktorí zázračne rýchlo rástli, mali veľkú silu a dôvtip a víťazili nad zlom. Pohyb rozprávkových hrdinov a ich činy sa veľmi často líšia od reality; skôr sú fikciou, čo je pre tento žáner transparentné, toľko keď ide o rozprávku čarodejné, ako sú tieto. Treba však uviesť, že deformácia skutočnosti v nich je vlastne javovou, vonkajšou stránkou a nevlýva na podstatu zmyslu textu. Pozitívni hrdinovia prevažne odchádzajú z domu do sveta a tam sa začínajú diať zázračnosti. Kladný hrdina sa dostáva do ťažších a ťažších situácií, a tak dochádza k opakovanému refrénu konania, čo spôsobuje väčšie dejové napätie. Ľudia pripisujú silu, odvahu a schopnosti spravidla tomu najmenšiemu, zaznávanému, často hlúpe mu a škaredému, ale jeho odvaha víťazí. Postavy sú v neustálom zápase, túžia zbaviť sa spoločenského zla. V rozprávke oveľa rýchlejšie ako v skutočnosti. Hrdinovi pomôže vždy ten (alebo to), komu pomohol on, keď ho prosili. Zlo (drak a pod.) koná tak, aby spôsobilo nedorozumenie, ďalšie zlo a úžitok pre seba. Tak nájdeme v rozprávkach veľa násilností. Dobro síce víťazí nad zlom, ale dôvodom je iné zlo. Ten, kto prijíma výsledky čarovného dobra od iného, toho iného prenasleduje, chce od neho vždy viac a viac (napr. rozprávka *Syntroch*). Toho, kto koná dobro, víťazí a získa odmenu, toho ostatní nemajú radi, robia mu prieky, závidia a ubližujú mu. Zlo a dobro sa premieňa, zo zla môže byť výhoda, resp. z dobra zlo. Kladný hrdina preto často hľadá inú, lepšiu cestu. „(...) vybral sa s kocúrikom a myškou hľadať lepších ľudí.“ (s. 110)

Láska zradu premôže – sen o zmene krajiny

Aj v týchto rozprávkach inak beží čas; reálny čas a priestor nehrajú skoro nijakú úlohu, v niektorých nie je takmer nič reálne, sú absolútne fantazijné a čarodejné. A čarodejstvá sú ohromné. „Stalo sa raz v jednom kraji veľké nešťastie. Odkiaľsi priletel deväťhlavý drak Cudo-Judo a ukradol z neba slnko i mesiac... Ľudia smútili a nariekali. Temno a chladno bolo v kraji bez slnka.“ (s. 71) Prichádza však chudobný mládenec so svojím snom o zmene v krajine. Sila a odvaha človeka v dejinách bola vždy dôležitá. Skôr alebo neskôr ten chudobný a zaznávaný človek zvíťazil a priniesol dobro aj iným. Lebo „láska zradu premôže“ ako v týchto bieloruských rozprávkach.

Peter Milčák, sám tvorca rozprávok, už vydal viacero rozprávkových kníh, pôvodných i preložených, a aj táto nesporne obohacuje repertoár žánru, ktorý obľubujú deti i dospelí. Kniha *Láska zradu premôže* prináša svojou kompozíciou napínavosť, svojím jazykom estetický zážitok a svojím myšlienkovým poslanstvom zamyslenie nad ľudskými vlastnosťami, nad silou človeka premáhať prekážky a dôjsť do cieľa. **KR**

Na krutosť sme zvyknutí zo strany negatívnych bytostí (drak, Baba Jaga), ktoré spôsobujú zlo, tragédiu, smrť aj bez príčiny, no v bieloruských rozprávkach nájdeme drastické pomsty aj od pozitívnych hrdinov.

Dominika Madro ➔ (1990)

Vyštudovala slovenský jazyk a literatúru na FIF UK v Bratislave, následne dramaturgiu a scenáristiku na VŠMU. Vyhrala Martinus Cenu Fantázie 2019 i Povedku pre deti 2019. Debutovala románom *Svätyne* (2019). Píše recenzie i rozhlasové rozprávky (O pyšnej vlne, Agátka a jej dobrodružstvo).

To nie je nešťastie!

Ludová rozprávka je obrazom národa. Tá naša štylizuje Slovákov do pozície najchudobnejších a ubiedených. Najsuggestívnejšie sú predsa práve tie, v ktorých sú hlavnými hrdinami podceňovaní a ponižovaní: sedliackovia, roľníci, chudobní synovia, popolvári. Ako je to v ľudových rozprávkach bieloruských? Konkrétny výber bieloruskej slovakistky **Sviatlany Bohuš** a lektora slovenského jazyka na Bieloruskej štátnej univerzite **Petra Milčáka** pod názvom *Láska zradu premôže* sa sústreďuje najmä na čarodejnicke rozprávky, v ktorých sa stretáva prirodzená mágia rozprávok (hovoriace zvieratá, fantastické bytosti, čary) s reálnou zlobou, zákernosťou či neprajnosťou. Zaujímavým momentom tejto zbierky je opakovaná odpoveď zvierat či čarodejnickej bytosti na trápenie hlavného hrdinu: „To nie je nešťastie!“ Nevykonaf nemožné (napríklad ponoriť sa na dno morské) pod hrozbou krutého skátnenia – nie je nešťastím. Právě nešťastie tu vyplýva skôr zo života bez odvahy a nesúlady s prírodou a zvieracou ríšou, ktorú tvorí pestrá škála od veľryby cez raka, zajaca, kačku a rôzne vtáctvo. Nešťastie by hlavného hrdinu stretlo vtedy, keby neušetril život zvieratú či rovno ho nezachránil pred nebezpečenstvom. Neveriť v spravodlivú odmenu za skutky lásky a súcitu – *to je nešťastie!* S konaním niektorých hlavných hrdinov sa tu dá polemizovať. Sú implicitne zvláštni, resp. nejednoznačne motivovaní. Toto pôsobí atraktívne, moderne a zapadá do kategórie relativizácie dobra a zla (ktorá sa prebija čoraz štavatejšie aj do fantasy žánru). *A to nie je žiadne nešťastie!* Bieloruské ľudové rozprávky zachytávajú atmosféru akéhosi neutíchajúceho napätia. Hlavný hrdina zvládne mnohé skúšky, pobije zlo (doslova – kyjakom, fyzická sila je tu alfou a omegou), prichádza čas na život v mieri, oddych, šťastné manželstvo, no manželka, ktorú vyslobodil a zachránil, evidentne už od začiatku striehla na to, aby sa spoločného života zbavila. Rozprávka sa končí slovami: „Vzal si svoju zlatú tabatierku a vybral sa s kocúrikom a myškou hľadať lepších ľudí.“ (s. 110) Hľadať lepších ľudí. V čitateľoch ostáva dusivý pocit, či vôbec takých – po zrade vlastnej manželky – nájde. Plusom hlavného hrdinu je jeho schopnosť brániť sa a nebyť totálne naivný. Vie zadefinovať podliaka či zradcu. Ďalším pozoruhodným javom je tu zobrazenie ženskej hrdinky – niektoré sú natoľko aktívne, že si samy vyhľadajú ženicha (jedna si pýta jablko od mládenca, druhá zmasakuje nanúteného nastávajúceho, aby mohla byť s tým, ktorý ju miluje). *Žili šťastne, až kým nepomreli* sa tu na konci rozprávania uvádza raz. Väčšinou ide o záver v štýle priznaného zúčastneného rozprávača v prvej osobe, ktorý má umocniť atmosféru práve prebiehajúceho rozprávania. Trochu to však visí za rozprávkou ako vlákno inej látky. Trochu nasilu. Takéto závery vidíme často v ruských filmových rozprávkach (babička v okne, ktorá bola na hostine). Ibaže rozprávačom bieloruských rozprávok sa nedostane ani omrvinka, ani hlt. Ktovie, či to súvisí s národnou identitou utláčaných. Ohromná fyzická sila ako základná vlastnosť kladného hrdinu, nedoriešené vzťahy s rodičmi či manželkou, škodiace páry – manželské duo záporných postáv (Kostlivec a Baba Jaga či draci a ich manželky bosorky), živá voda ako deus ex machina – to je svojrážna tematická reťaz *Bieloruských ľudových rozprávok*. **KR**

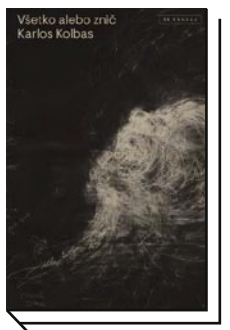

Barbora Hrínová:
Jednorožce
Bratislava: Aspekt, 2020

„Nikam nepatrím...“

Prozaická zbierka s názvom *Jednorožce* je debutovou knihou Barbory Hrínovej, no s jej menom sme sa mohli stretnúť už pred dvanástimi rokmi, keď publikovala v zborníku literárnej súťaže *Poviedka 2008*, neskôr v nej uspela aj v rokoch 2017 a 2018.

✪ Tamara Janecová

Karlos Kolbas: Všetko alebo znič
Bratislava: Koloman Kertész Bagala, 2020

Nuda, pivo, klobása

Karlos Kolbas, matador literárnych súťaží, sa tento rok už tretíkrát dostal medzi ocenených autorov súťaže *Poviedka* (2016, 2018 a 2020) a zároveň vydal samostatný knižný debut s názvom *Všetko alebo znič*.

✪ Tamara Janecová

Mnohé ocenené prózy za tých vyššie dvadsať rokov existencie tejto súťaže skončili ako „one hit wonder“. Na druhej strane, v tejto súťaži začínalo viacero významných spisovateľov, medzi ktorými možno spomenúť Máriusa Kopcsaya, Ballu či Ivanu Dobrakovú. Akým smerom sa posunula Barbora Hrínová od *Poviedky* v debutovom diele?

Netrendy o trendoch

Hrínovej osem poviedok možno čítať jednotlivo, no spoločne získajú vďaka opakujúcim sa motívom nový významový rozmer – hlboký vnútorný nepokoj tlmený iróniou i sebaíroniou, náznakovosťou. Píše o trendy témach, akými sú rôzne formy sexuálnej orientácie (heterosexuálne, bisexuálne, homosexuálne i asexuálne postavy), expatstvo, no nepíše o nich prvoplánovo. Hrdinovia jej próz zväčša nie sú jednorozmerne definovaní svojou erotickou preferenciou. Je to síce jedno zo životných určení, ale nie je určujúce. Podobne spomínané expatstvo tu nie je vyšliapanou cestičkou k hľadaniu identity či znovuobjavovaniu patriotizmu. Dej všetkých poviedok

Kolbasov debut tvorí 12 textov nerovnakého rozsahu. Ide o sociálne zamerané prózy, ktoré tematizujú život na súčasnej dedine, podľa indícií to môže byť stredné či východné Slovensko. Postavy sú manuálne pracujúci ľudia, ktorí sa nachádzajú v situácii permanentnej krízy, prameniacej z disharmonických medziľudských vzťahov, životnej nespravodlivosti, chudoby i alkoholizmu.

Ďalšia stopa slovenskej dediny

Zameranie diela prezrádza autorovu ambicióznosť, veď ide o typ literatúry, v ktorom má u nás silnú konkurenciu: tradícia sociálnych próz z dedinského prostredia stvárnených „punkovým“ spôsobom siaha kamsi k Petrovi Pišťankovi, v literatúre posledných rokov ju reprezentovali diela Mila Janáča *Milo nemilo* a *Jenie* Ivana Medešihu. Karlosa Kolbasu s touto literárnou líniou spája téma, záujem o „spodok spoločnosti“, ako aj východisko rozprávača, ktorý nielenže dôverne pozná svoje prostredie, ale štylizuje sa aj

je úzko spätý s rozvíjaním vzťahov, zvyčajne medziľudských – výnimku predstavuje text *Sladká*, kde ústrednú líniu tvorí vzťah protagonistky a šteniatka. Bez ohľadu na to, či hľadá partnera ženská alebo mužská postava, zvyčajne sa tieto pokusy končia rozčarovaním. Celkovo však tieto vzťahy pôsobia nie ako cieľ sujetu, ale ako prostriedok či zámienka pre introspekciu, sondu do duše hlavných postáv. Interakcia s partnermi slúži na postupné odhaľovanie psychiky, charakteru i postojov hlavného hrdinu.

Precízne a korektné

V centre próz totiž stojí individualita, opakovane protestujúca voči mantinelom, ktoré človeku stavia rodina, partner a okolie. Niekedy má tento nesúhlas podobu kolízie s druhým človekom, častejšie je to protest vnútorný ako súčasť zamysleného monológu, občas dialógu: „Ako sa inak máš?“ „Ale na prd,“ usmiala sa a vzápätí zväčnela, „nikam nepatrím...“ (s. 165) Citát pochádza z poviedky *Naša*, ktorá sa v porovnaní s verzou z *Poviedky 2017* ocitla v knižke v mierne prepracovanej podobe.

do roly člena tejto sociálnej vrstvy. Pri porovnaní týchto troch autorov vystúpi do popredia, že Janáčove malebné výjavy z krčmy sprostredkúva rozprávač – inteligentný alkoholik, ktorý sa so spoločenskou spodinou sčasti stotožňuje, no zároveň má schopnosť estetiky ju reflektovať. Štylizácia Medešihu rozprávačov je podobná, no treba dodať, že tento autor zároveň pri zobrazovaní dediny predviedol taký jazykový kankán a štylistický kabaret, o akom sme doposiaľ na Slovensku ani nechyrovali.

Pointy i rozvláčnosť

Kolbasov rozprávač je nenápadnejší i nenápaditejší. Stojí kdesi v pozadí príbehov, sprostredkúva ich, občas prezradí myšlienkové poslanstvo, ktoré, mimochodom, vystihuje ústrednú ideu knihy ako takej: „Celý čas premýšľam, aký je ten život nespravodlivý, keď jednému nadelí plným priehrštím a druhému len polená pod nohy.“ (s. 14) Túto ideu spisovateľ modeluje niekoľkými spôsobmi. Jedným z nich je prekvapivé vyústenie sujetu, ktoré môže mať

Barbora Hrínová debutuje poviedkami o trendy témach, avšak netrendy spôsobom, otvorene o tele a sexe, tlmene i hanblivo o citoch.

Karlos Kolbas stvárňuje bezfarebnú realitu autenticky, ale aj monotónne.

Mgr. Tamara Janecová, PhD. (1988)

Na FiF UK v Bratislave vyštudovala slovenčinu a ruštinu. V súčasnosti pôsobí ako odborná asistentka na Katedre slovenského jazyka a literatúry Pedagogickej fakulty Trnavskej univerzity. Špecializuje sa na slovenskú literatúru 20. storočia, publikovala viaceró vedeckých štúdií.

Zmeny sú motivované snahou precizovať výraz a vyškrtávať nadbytočné, zároveň sa však postrácali miesta, ktoré boli pôvodne funkčné, niektoré ironické komentáre. Pribudlo aj dôsledné používanie ženského rodu, vkradlo sa dokonca aj do vnútorného monológu hrdinky: rodovo (hyper)korektne už o sebe nepremýšľa ako o odbornom asistentovi, ale odbornej asistentke.

Kríza tých neideálnych

Sujet príbehov vychádza z rozvíjania významových opozícií ako prirodzené – neprirodzené, normálne – nenormálne, pričom autorka s týmito vymedzeniami implicitne polemizuje. Stojí pritom na strane menších. Protagonisti jej próz trpia rozličnými podobami deficitu, ako im ich podprahovo vnútila spoločnosť. Nezriedka tento pocit súvisí so súčasným kultom tela, ktorý moderné technológie posunuli k takmer nedosiahnuteľným ideálom: „Až keď sa otočil, aby zahodil mastný papier so zvyškami majonézy, všimol si modela: šesť tehličiek na bruchu a široké ramená sa za ním týčili ako prikázanie vyryté do kameňa.“ (s. 42) Hrínovej ženy

tragickú i grotesknú podobu. Stretávame sa s ním napríklad v poviedke *Kraksňa*, kde autor v závere využil nečakanú, dvojnásobne významovo posunutú pointu. Predchádzajú jej však rozvláčne, deskriptívne pasáže.

Komótno tempo rozprávania slúži aj ako kontrast voči strohému, ráznemu záveru. Na stratégiu nečakaného vyústenia deja stavil Kolbas aj v próze *Útecha*, ktorá motívicky pripomína medzivojnové dielo *Pompiliova Madona*, no kým u Jána Hrušovského žobrák Pompilio pred sochou Bohorodičky v chráme Santa Maria Maggiore odovzdané prijíma smrť ako vykúpenie, u Kolbasa sa v závere opitý protagonista soche Panny Márie vyžaluje, rozpovie jej „celé svoje trápenie od momentu, keď mi Roman Slavkovský rozbil na pieskovišku v škôlke bager“ (s. 74) a sochu si odnesie z kaplnky do stodoly.

Masa rečí (niekedy) bez cieľa

Posledný spôsob, ktorým spisovateľ formuje ústrednú ideu knihy, je vyústenie rozprávania do stratena. A aj jednotlivé prózy sa

i muži sú pre svoje asymetrické, prípadne nadbytočné prsia, pre nadváhu, ochlpenie, (a)sexuálnu nevyhranenosť, introvertnosť i intelektuálnosť často vnímaní ako outsidersi, a to sami sebou i okolím.

Oproti veľkému konvenčnému utrpeniu ide u nich skôr o utrpenie „chronické a nenápadné, vyvstávajúce z nepatrných vonkajších príčin“ (s. 134) a napriek tomu hlboko prežívané ako kríza. V snahe vyhovieť okoliu a jeho kategoricky prezentovaným postojom (napr. keď neprirodzené je „horšie ako choré, to by sa dalo vyliečiť. Neprirodzené bolo rovnako osudové ako prirodzené, ale akýmsi negatívnym, neprijateľným spôsobom.“ s. 119) sa postavy dostávajú do konfliktných, ponížujúcich situácií, keď sa cítia depersonalizovane a svoje bytie pociťujú ako neautentické. Intelekt im síce umožňuje tieto chvíle permanentne reflektovať, ale nie vyriešiť alebo zmeniť. Príkladom môže byť Alica z textu *Internations*, ktorá sa snaží „zmierniť pocit, že sa zase vystavila smršti náhodnosti a slepých uličiek, jej život sa vzpieral rozvinúť do nejakého príbehu na pokračovanie.“ (s. 87)

po prečítaní celej knihy takmer okamžite zlievajú do beztvarej masy. Medvediu službu urobili aj nevýstižné názvy kapitol (ako *pars pro toto* neoriginálna *Bez mena*), nevýstižný je vôbec názov celej knihy. Akoby sa autor nevedel vzdať „šikovnej“ slovnej hračky, ktorá sa záhadne či náhodne dostala na miesto, zvyčajne poskytujúce čitateľovi prvý interpretačný kľúč k tomu, ako dielo čítať.

Rozačítaný dojem z knihy nezachráni ani autorovo vedomie, že zvolený štýl písania má rôzne úskalia. „Literatúra je ťažké remeslo,“ rozhutuje jedna z jeho postáv: „To nie je len tak, že niečo napíšeš. Ty si to musíš odsediť. Chápeš? To, že sa text dobre číta, ešte neznamená, že má aj literárnu hĺbku. Treba to zhutniť. Preškrtáť. Pozri, ja ti nebudem konkrétne radíť čo a ako. Musíš na to prísť sám. Debutuješ iba raz, neexistuje opravný termín.“ (s. 35)

Monotónna autenticita

Autor svojho rozprávača necháva rozplynúť sa vo svete, ktorý opisuje. A ten tvoria fušky, robotníci, údržbári, bagandže, montérky,

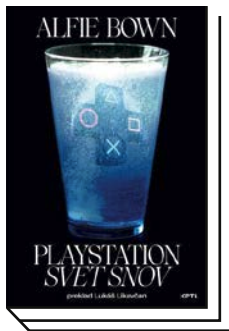
Významy jednorozca

Celej zbierke dala názov titulná poviedka *Jednorozce*, modrofialová detská kresbička jednorozca je i na obálke knihy. Jednorozec je symbol, bájne zviera, biely kôň s rohom. Podľa niektorých výkladov jeho roh stelesňuje falický symbol, no keďže vyrastá zo „sídla“ ducha, súčasne predstavuje sublimáciu sexuálnych síl, a preto sa spája aj s obrazom panenskej čistoty (známe sú vyobrazenia Márie s jednorozcom symbolizujúcim nepoškvrnené počatie). V angličtine sa pod týmto pojmom rozumie jednak nedosiahnuteľný typ človeka, v gay komunite zas zastupuje bisexuálnu ženu, ktorá má záujem o sex v trojke. V Hrínovej knihe sa jednorozce explicitne mihnú ako nafukovačky či plyšová hračka a implicitne sa dotýkajú zrejme všetkých spomínaných významových konotácií: nielen sexuálnej otvorenosti, ale aj nevinnosti a predovšetkým atypickosti.

Barbora Hrínová kvalitou svojho knižného debutu potvrdila svoju schopnosť písať netrendy spôsobom o trendy témach, otvorene o tele a sexe, tlmene i hanblivo o citoch. **KR**

cigarety, pivo, krčma, pivo, boro-
vička. Hrdinovia tohto sveta pracujú, nadávajú, fajčia, jedia klobásky a najmä rečia. „O tom by sa dala kniha napísať,“ povzdychne si rozprávač: „Majstrovstvá sveta v zbytočných rečiach by sa dali usporiadať v tejto rodine.“ (s. 45) Žiaľ, miestami môže mať čitateľ pocit, že sa týchto majstrovstiev sveta v zbytočných rečiach zúčastnil svojím debutom sám autor. Jeho postavy majú „reči ako koza bobkov“ (s. 7), „huba sa (...) nezavrie, ide ako mašina“ (s. 72)

Mudrujú robotníci, zafilozofuje si taxikár, vyrozpráva sa opilec. Celkovo je v Kolbasových prózach až nápadný dôraz na priamu reč, dialógy. Rád ich umiestňuje aj do významovo exponovaných miest próz, do úvodov i záverov. Vidno z toho jeho snahu o autenticnosť výrazu. Niet mu v tomto čo vyčítať. Bezfarebnú realitu stvárňuje autenticky, ale aj monotónne a nezaujímavo. Spisovateľ sa pokojne môže zamerať na nudu a banalitu života, nemá by však svojej téme podľahnúť. Výsledkom je potom takáto kniha. Zíde z očí, zíde z mysle. **KR**

Alfie Bown: Playstation svet snov
 Preklad: Lukáš Likavčan
 Bratislava: KPTL, 2020

Videohra sen každodenný

Ako ich nazvať? Pojem videohra vysvetľuje *Slovník cudzích slov* (z roku 2005) ako „počítačovú hru hranú na špeciálnom prídavnom zariadení pripojenom k televíznemu monitoru“. Odvtedy sa však stalo mnohé. Prišla smartfónová revolúcia, ktorá následne vyvolala aj herné zemetrasenie.

✦ Milan Čupka

Pred dvoma rokmi (2018) uskutočnila spoločnosť Tappable prieskum, ktorý zisťoval, na akom zariadení ľudia najradšej hrajú svoje videohry. Na treťom mieste sa umiestnil počítač (26 %), na druhom herné konzoly (32 %) a prvú priečku si uchmatli smartfóny (42 %). **Alfie Bown** v knihe *Playstation svet snov* píše, že v súčasnosti videohry hrá viac ako 20 percent svetovej populácie, a dodáva, že „tieto dáta sú pritom veľmi konzervatívne, keďže zahŕňajú iba platené hry a stiahnutia a nie milióny bezplatných, voľne dostupných foriem online hier“. Takéto čísla volajú po precíznejšom názvosloví aj rôznorodejšej akademickej i mediálnej pozornosti a Bownova kniha má ambíciu túto medzeru sčasti zaplniť.

Herné podtexty

Pohľad na politiku za hrami (volajme ich pre potreby tohto textu takto jednoducho) nie je nový. „Táto hra je dôkazom toho, že nás chcú Rusi stále pochovať. Chvejem sa pri myšlienke, ako zasadí ranu našej ekonomike a zníži produktivitu na nulu,“ napísal v roku 1989 americký publicista Orson Scott Card pre časopis *Compute!* o hernom hite Tetris, ktorý v roku 1985 naprogramoval Rus Alexej Pažitnov. Politika jestvuje od počiatkov aj v hrách. Za prvú hru pre počítač (PDP1) sa považuje *Spacewars!* (1962). „Strieľačka“ medzi hviezdami nemala priamy politický odkaz, v čase vesmírnych pretekov medzi USA a ZSSR však akákoľvek vesmírna vojna mala aspoň podprahovo jasných aktérov. V 80. rokoch, v zlatej ére klasických videohier, sa už tematika studenej vojny prezentovala celkom otvorene – riadiace stredisko nukleárných rakiet v hre *Missle Command* (1980) či *Green Beret* (1985), kde sa bojovalo proti vojakom v baraniciach v „neurčenej krajine“.

Potenciál hrania stále zostáva nepochopený

Bown v „tutoriáli“ uvádza, že názov knihy sa „dožaduje analýzy hrania z perspektívy snov“. Ľudia sa podľa neho „ocitajú mnohokrát denne v stave, keď sú pohľtení do snívania pred obrazovkou“. Konštatuje, že takéto zážitky sa podobne ako sny zvyčajne vnímajú ako

Alfie Bown ako hosť BRaK-u 2020.

„apolitické či druhoradé“. Čo je asi najzaujímavejšie prebudenie zo sna, ktoré táto kniha ponúka. Stačí nálepka „hra“ na to, aby svet dokázal tak intenzívne ignorovať odvetvie, ktoré sa vyrovnáva filmovému a ročne vyprodukuje obrat vo výške 135 miliárd eur? Aj vďaka hrám na smartfónoch, ktoré nahradili telefóny a mobility aj u najstarších vekových kategórií, sa dnes hrajú prakticky všetky generácie. Napriek tomu, potenciálu hrania rozumie málokto, čo dokazujú aj konzervatívne analýzy herného sveta v médiách, ktoré sa do veľkej miery opakovane venujú tomu, či hranie spôsobuje závislosť, či ničí mladých (dnes sa ako rodičia pýtajú tí, čo vyrastali na *Prince of Persia* a *Doom*) a či nie sú príliš násilné.

Hráč nerovná sa nerd

Bown vyučuje kultúru digitálnych médií na Royal Holloway University of London a zároveň je vášnivým hráčom. Keď v septembri predstavoval *Playstation svet snov* na knižnom festivale BRaK, divákovi prezradil, že si do Bratislavy so sebou vzal hneď dve herné konzoly. Hráčom je od roku 1997, keď jemu podobní boli vnímaní ako súčasť subkultúry „nerdov“, v tomto zmysle čudákov, čo svoj voľný čas trávia detskými zábavkami.

Za tých 23 rokov sa zmenilo nielen to, ako sa nazerá na hráčov (a dávno neplatí, že hráč rovná sa nerd), ale aj na samotné hry. „Zatiaľ čo v roku 1996 sa na elektronický objekt nahliadalo ako na substitúciu reálneho, ktorá sa núkala už akoby predom existujúcej túžbe, v roku 2016 privádza elektronický objekt do života úplne novú túžbu,“ píše ďalej v knihe. Boj o povedomie hráčov vyplával až k pozornosti médií v roku 2014, počas tzv. aféry #GamerGate. Odhalila nielen sexizmus v hernom svete, ale takisto fakt, že aj o podobu hier sa vedú kultúrne vojny.

Elektronická odmena

Bown vo vojne nie je nestranným pozorovateľom, ale bojovníkom za progresivizmus. „Bojovať o politiku tohto priestoru a jeho slasti určite stojí za to,“ píše v knihe. Vydarenejším príkladom nastoľovania ľudských túžob pomocou hier je jeho analýza hry

Milan Čupka (1983)

Reportér, takmer dvanásť rokov pôsobil v denníku *Pravda*, predovšetkým v jej prílohe *Víkend*.

Momentálne je editorom špeciálnych vydaní v magazíne *Forbes*.

Za svoje reportáže získal viacero novinárskych cien. Spoluvytváral identitu barov Bukowski a Baudelaire v Bratislave.

Pokémon GO, ktorá sa v roku 2016 stala celosvetovým fenoménom (stala sa najstahovanejšou hrou v 70 rôznych krajinách). Kým médiá venovali pozornosť skôr tomu, ako sa hráči naháňajúci pokémonov zaslepení hrou stávajú obeťmi dopravných nehôd, Bown upozorňuje, že oveľa zásadnejšou bola schopnosť hry ovládať kroky miliónov ľudí vo fyzikom svete. A návnadou nebola fyzická odmena, ale iba elektronický objekt – ulovený pokémon. „Byť generáciou pokémonov znamená byť generáciou elektronických objektov, a dokonca elektronických túžob.“ Asi nie je lepší príklad, ako ľudí podnietiť zamýšľať sa nad tým, že digitálny svet (hier) má napríklad schopnosť meniť spôsob, akým fyzicky využívate mesto a služby v ňom.

Zvýznamnenie nudnej práce

Level 1: Od farmárskej simulácie k dystopickým ruinám: Hranie & kapitalizmus prináša dôležité memento: „Ak hry dokážu premeniť pocit nudy (...) na niečo produktívne a pozitívne, mali by sme byť opatrní v otázke toho, aké ideologické štruktúry spájame s takouto silou.“ Na druhej strane, aj tu nájdeme niekoľko až konšpiračne pôsobiacich pasáží. Úvaha o tom, že prostoduché hry typu Candy Crush dávajú aj nudnej práci v korporácii punc významu a zároveň vytvárajú pracovníkom, hráujúcim sa v pracovnom čase, výčitky svedomia, ktoré kompenzujú odpovedaním na maily v nočných hodinách, je len recykláciou starých obáv z Tetrisu. A ignoruje komerčné motivácie – len v roku 2014 vybrali autori Candy Crush na nákupoch v aplikácii 1,12 miliardy eur. Aj stať o úlohe post-apokalyptických hier v podpore presvedčenia, že niet inej alternatívy ku kapitalizmu, než je vyprahnutý, vojnou zničený svet ako z hry Fallout, je pripomienkou, že ide viac o text bojovníka než pozorovateľa.

Nutkavé opakovanie

V *Leveli 2: Práca snov: Kyborgovia na analytickom lôžku* a v *Leveli 3: Retro hráčstvo: Politika minulých & budúcich slastí* sa rozpletajú podrobnejšie mechanizmy, akými hry vytvárajú túžby. Jeden z tých, ktoré umožňujú vysvetlenie na obmedzenom priestore, nás môže priviesť do úvodného skeču Simpsonovcov, kde Bart píše za trest na tabuľu jednu opakujúcu sa vetu, ktorá ho má priviesť k poučeniu. Podobne fungujú aj hry: „Nutkanie na opakovanie je prirodzená tendencia každej hry a môže predstavovať spôsob, akým sa rôzne politiky na hráča alebo hráčku nevedome uvalujú.“

Nie kniha pre hráčov

Šéfredaktor *Kapitálu* Tomáš Hučko na diskusii BRaK-u v úlohe moderátora spomenul, že *Playstation svet snov* odmietli majitelia obchodov s hrami s argumentom, že ich zákazníci nečítajú knihy. To nie je jediný problém. Ak mali byť cieľovou skupinou knihy aj hráči, a z názvu posledného levelu *Ako byť subverzívnym hráčom* sa to dá usudzovať, autor možno zvolil privysokú náročnosť.

Nočné mory na dosah ovládača

Názov tohto textu môže byť pochopený nesprávne, tak si ho radšej vysvetlíme hneď na začiatku. Vychádza z konceptu „snovej práce“, teda z chápania sna ako realizácie určitej nevedomej túžby, splneného priania, ktoré zabraňuje spiacemu sa prebudiť. Snívame v aktívnej fáze spánku, označovanej ako REM, ktorá má najbližšie k prebudeniu, táto kratšia fáza prepája fázy hlbokého spánku, pri ktorom dochádza k regenerácii organizmu. V tomto zmysle je každý sen, ktorý predlžuje spánok, dokonca aj nočná mora, snom dobrým. Titul nasledujúceho textu by preto mohol znieť aj „Túžba na dosah ovládača“. To by však zavádzalo ešte väčšmi, pretože otázka, s ktorou nás psychoanalýza už od čias Freuda neustále znepokojuje, znie, či vieme, po čom naozaj túžime. Inak povedané, čo je objektom našich túžob?

Kniha Alfie Bowna *Playstation svet snov* odkazuje k psychoanalytickej, presnejšie k Lacanovsko-Žižekovskej tradícii a snaží sa z tejto pozície analyzovať svet videohier, načrtnúť ich vývoj ako určitú „snovú prácu“ v službách kapitalizmu, korporácii a spoločnosti. Úloha, ktorú si Bown vytýčil, je neľahká, pretože okrem spomínaného psychologicko-sociologického aspektu musel zdefinovať videohry ako špecifický druh umenia, ktoré uniká našej reflexii. Preto je však potrebné vnímať videohry ako umenie a nestačí sa uspokojiť s ich popisom ako určitým fenoménom zábavného priemyslu? Odhliadnuc od estetických otázok a s príklonom k otázkam filozofickým sa to musí urobiť preto, že umenie ako také je voči systému zo svojej podstaty subverzívne. V tomto prístupe cítíme u Bowna tradíciu postštrukturalistického myslenia šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov (M. Foucault, G. Deleuze, F. Guattari a ďalší), ktorá je v knihe aj priznaná. Dokonca ju cítiť natoľko, že videohra ide aspoň časť cesty ruka v ruke s textom, nakoniec rozdiel pôžitku a rozkoše, teda určitého racionálne kontrolovateľného rámca potešenia (pôžitku) a neviazaného užívania (rozkoše) sú zdefinované podobne ako v Barthesovom *Potešení z textu*. Čítanie a hranie, text a hra sú podobné, nie sú však rovnaké kódy. Bown sa nám to snaží dokázať v druhej kapitole – alebo leveli, ak chceme, ako nazýva kapitoly sám autor –, kde kladie do opozície textovú rovinnu interpretácie hernej série *Uncharted* ako textu a jej psychoanalytickú interpretáciu. Nie je to úplne presvedčivá argumentácia, ale na to, aby demonštroval fungovanie kapitalistického realizmu (pojem M. Fisher), teda „funkciu, ktorá naturalizuje fixnú množinu možností v systéme a využíva prácu snov, ktorá zahladzuje každú potenciálnu trhlinu, aby sa tak všetko, čo sa dá predstaviť si, nachádzalo v medziach kapitalizmu“ (s. 77), to stačí. Táto funkcia videohier – u Slavoj Žižeka, na ktorého sa autor často odvoláva, by sme ju mohli nazvať funkciou ideológie – je v knihe zobrazená dobre. Od striedania zombie alebo bojovania v postave amerického vojaka proti teroristom a pod. (takýchto hier je nekonečné množstvo) sa Bown presúva k herným simulátorom veľkomiest a spoločností, kde ukazuje, ako fungujú a modifikujú sa v rámci fixnej množiny určité zaužívané pravidlá systému. A končí tými najjednoduchšími hrami, ktoré hráme cez prestávky v pracovnom čase a človeka len oberajú o čas, čím vyvolávajú výčitky a nepriamo zvyšujú produktivitu práce v korporáciách.

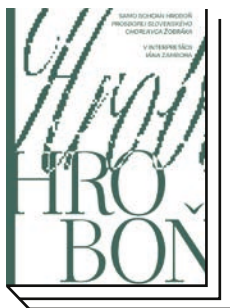
Playstation svet snov je kniha, ktorá v dobrom slova zmysle otvára diskusiu a upozorňuje nás na to, že filozofia sa musí s technológiami opäť stať jedným. Až potom snová idyla hrania odhalí svoju pravú tvár a my zistíme, že niektoré hry sú skutočné nočné mory. Dúfajme aspoň v to, že nás privedú k prebudeniu.

✎ Marek Debnár

Mgr. Marek Debnár, PhD. (1979)

Je riaditeľom Centra digitálnych humanitných vied na FF UKF v Nitre. Absolvoval doktorandské štúdium v odbore Systematická filozofia na FiF UK v Bratislave. Vo svojej vedecko-výskumnej činnosti sa orientuje na interdisciplinárny výskum filozofie a etiky v oblasti digital humanities (DH). Zaoberá sa metodológiou využívania postupov a nástrojov informačných technológií (IT) v humanitných vedách, kvantitatívnu analýzou dát a využitím textových korpusov v oblastiach filozofie a etiky.

Ján Zambor (ed.):
Samo Bohdan Hroboň.
Prosbopej slovenského
chorľavca žobráka
Bratislava: LIC, 2020

Portrét S. B. Hroboňa, olej P. M. Bohúňa

Slovenský prapejan žialoclivý

Komplexná interpretácia
básne *Prosbopej slovenského
chorľavca žobráka*

Sama Bohdana Hroboňa,
neobyčajného „slovotvorcu“,
predstaviteľa mesianistickej
línie slovenského romantizmu,
sa k čitateľom dostáva vďaka
básnikovi a literárnemu
vedcovi

Jánovi Zamborovi.

✦ Gabriela Mihalková

Doc. PhDr. Gabriela
Mihalková, PhD.

Pôsobí na Katedre
slovenskej literatúry
a literárnej vedy Inštitútu
slovakistiky
a mediálnych štúdií
Filozofickej fakulty
Prešovskej univerzity.

Mohlo by sa zdať, že obdobie romantizmu patrí k najpodrobnejšie preskúmaným epochám slovenskej literatúry, no dodnes sú mnohé diela romantikov len v archívoch v rukopisnej podobe, nedostupné širšej čitateľskej verejnosti. Obraz slovenského literárneho romantizmu je neúplný, a teda poskytuje priestor pre ďalší textologický, literárno-historický výskum. Postupné vydávanie rukopisných textov nie je len splatením dlhu minulosti, výrazom piety voči predkom, ale aj nevyhnutnou súčasťou poznávania genézy slovenskej literatúry, jej rozmanitosti a ukotvenosti v európskom kultúrnom kontexte. Stalo sa stimulom pre narušenie zjednodušujúceho modelu homogénneho slovenského literárneho romantizmu a od 70. rokov 20. storočia, hádam najvýraznejšie zásluhou Oskára Čepana, sa pretavilo do literárno-historickej rekonštrukcie obrazu heterogénneho, pragmaticko-predmetného, folklorizujúceho, artistného, ale aj absolútneho, mesianistického romantizmu. K poznaniu diverzifikovanosti slovenského literárneho romantizmu výrazne prispela objaviteľská činnosť Pavla Vongreja v archívoch a sprístupnenie diela napríklad Sama Vozára (1967, 1988) či Michala Miloslava Hodžu (*Matora*, 2003), dlhodobá sústredenosť slovenskej literárnej vedy na diela slovenských mesianistov, hlavne **Sama Bohdana Hroboňa**, a snaha o sprístupnenie aspoň jeho časti na začiatku 90. rokov, keď so svojím výberom z Hroboňovej tvorby prišiel Vlastimil Kovalčík (1990) aj Edmund Hleba (1991).

Vzkriesenie chorľavca žobráka

V postupnom oboznamovaní sa s dielom Sama Bohdana Hroboňa môžeme najnovšie pokračovať vďaka **Jánovi Zamborovi**, ktorý hovorí o splácaní dlhu, lebo na nedostatočné vydávanie Hroboňových textov upozornil už v roku 1971, keď ešte ako vysokoškolák (so spolužiakom Mariánom Hevešim) napísal kritickú poznámku *Hroboň v hrobe* a nie náhodou po takmer päťdesiatich rokoch predkladá knihu, v ktorej jeden z kľúčových veršov znie: „Dajže rosy vzkresenia v hrob Hroboňov, Pravšebože!“ Pripravením a vydaním knihy **Prosbopej slovenského chorľavca žobráka** sa Ján Zambor zaraďuje k tým, ktorí Hroboňovo dielo vyvádajú z hrobu – archívu a kriesia ho k životu – umožňujú čítanie jeho básní širšiemu okruhu záujemcov.

Na rozdiel od predchádzajúcich editorov Hroboňovho diela zvolil Ján Zambor odlišnú cestu, neponúka ukážky z viacerých textov, ale sústredil sa na jednu básnickú skladbu a jej dôsledné textologické, literárnovedné, interpretačné komentovanie. Z rozsiahlej, doposiaľ nevydanej časti tvorby Sama Bohdana Hroboňa si vybral skladbu *Prosbopej slovenského chorľavca žobráka*, ktorá patrí do vrcholného mesianistického obdobia písania Hroboňa a v rámci jeho veľkých skladieb zastupuje polohu väčšmi osobnej, subjektívnejšej výpovede. Nejde o poéziu abstraktnej postavy trpiteľa, kajúcnika, radcu, zvestovateľa či vizionára, ale o osobný lyrický subjekt, ktorý vypovedá sám za seba, sebareflexívne sa predstavuje a zároveň je aj objektom výpovede, neuzatvára sa do seba, práve naopak, formuluje básnické slovo ako oslovenie druhého (Boha, veriacich, iných ľudí).

Aktualizácia s citom básnika

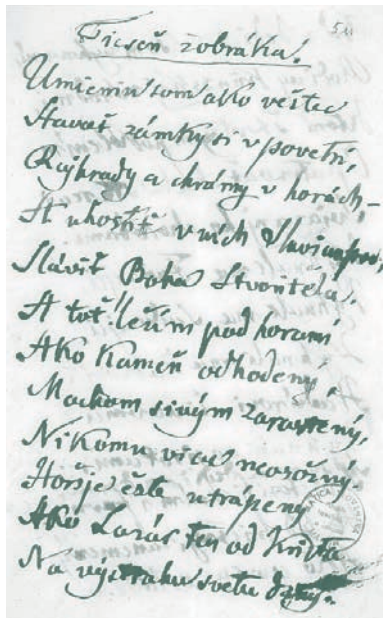
Keďže výbery Kovalčíka aj Hleba priniesli z *Prosbopeja slovenského chorľavca žobráka* len úryvky, navyše, v textologicky nerovnakej úprave, Ján Zambor stál pred výzvou nanovo prečítať Hroboňov rukopis

a pokúsí sa o jeho korektný prepis, vracia sa k dobrým tradíciám textologicky kvalitne pripraveneho vydávania rukopisov. Prispôsobuje Hroboňov jazyk súčasnej pravopisnej norme, ale robí tak s citom básnika pre rytmicko-sémantické náležitosti poézie a neaktualizuje, neupravuje tam, kde by došlo k deformácii rytmu či rýmu. V Zamborovom prepise sa snúbi odbornosť s citlivým prístupom umelca. *Editorsko-textologické poznámky* presvedčivo vysvetľujú princípy, ktorými sa pri prepise z rukopisu riadil. Za dôležitú súčasť publikácie, ktorá zaiste nájde uplatnenie ako interpretačný kľúč aj pri čítaní ďalších básní Hroboňa, pokladám *Slovníček nezvyčajných výrazov*. Nevyhnutnosť interpretácie kľúčových novotvarov si uvedomoval aj sám S. B. Hroboň, ktorý sa vysvetleniu niektorých neologizmov venoval v sprievodných textoch k svojim básňam (*Poznamenání* k skladbe *Prosbopej slovenského chorľavca žobraka*, *Kľúč Slovopieseň*). V *Slovníčku* je použitých viacero variantov formy odkazu na zdroj vysvetlenia, napríklad raz „*hory nad hory*“ (S. B. Hroboň), inokedy *podľa S. B. Hroboňa* „*nesmierny počet alebo nekonečný všesvet*“ alebo bez odkazu *černc – mních odetý do čierneho*. Navrhujem zjednotenie úpravy tam, kde je to možné.

Dialóg predhovoru, prekladu a interpretácie

Knihu ako celok absolútne vystihuje metafora zostavovateľa o „*galérii jedného obrazu*“, keď ústredné postavenie má Hroboňova skladba a ostatné texty ju rámcujú. Bezprostredne sa na skladbu viaže Hroboňov výklad jej zámeru a významu *Poznamenání*, preklad úvodných veršov skladby do angličtiny od **Johna Minahane** a textologické poznámky, slovník nezvyčajných výrazov a analyticko-interpretáčna štúdiá Ján Zambora. Vonkajšie rámcovanie skladby z hľadiska literárnohistorického a biografického tvorí stať o živote

- ↑ Prvá strana rukopisu *Pieseň žobraka*
- ← Bohuslava Rajská, láska S. B. Hroboňa
- ↓ Úryvok z básne S. B. Hroboňa *Prosbopej slovenského chorľavca žobraka* (s. 67)

Syn môj! žialom ostarený,
v seba živkom vohrobený...
Sám nad sebou zlutuje sa,
s Otcom Slávy pomerže sa!
Skoľ sa bôľom prakajania,
nesmierneho ľutovania,
žeš' urazil Otca, Syna,
Sväto-Ducha, Hospodina.
Azda prijme Všemohúci
z hrobu hrobov žial' tvoj vrúci.
V smrti Božej dokonalej,
v žertve Božej vekostálej,
domri, synak, hriechu môjmu,
domri, domri hriechu svojmu!
Jedným pramúk božských razom
staň sa navždy svojvíťazom!
Hriechu mŕtvy, Bohu živý,
vznes prapejan žial'oclivý;
nesmier túžby christoviery
vznes v Prabožstva prenesmiery!
A v hĺbke sebasavzdania,
v priehlbine vierovania
žiadať číro zmilovania.“ –

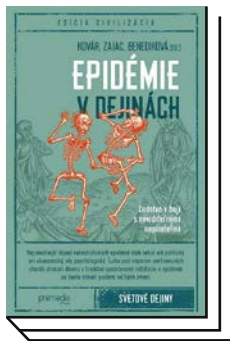
a tvorbe básnika od **Andrey Bokníkovej**, predhovor a básne Jána Zambora. Kniha odzrkadľuje viacozmernosť činnosti jej zostavovateľa, Jána Zambora, literárneho vedca, interpreta poézie, básnika, ale aj odborníka v oblasti prekladateľstva. Výber rámcujúcich textov, viazaných viac či menej na ústrednú Hroboňovu básneň, dokazuje mnohovrstevnosť sveta poézie, jeho podnetnosť pre vlastnú vedeckú i umeleckú tvorbu. Kompozičné usporiadanie knihy umocňuje metaforu rámcovaného obrazu, pričom rámcujúce texty nemajú okrajové postavenie, naopak, sú v neustálom dialogickom vzťahu s ústredným dielom, nielen jeho doplnením, ale rovnocennou časťou celku, lebo nejde len o knihu poézie, ale aj o knihu o poézii. Komponovanie publikácie vychádza z ambície vytvoriť celok, kde nebude chýbať sústredenie sa na jednotlivé detaily, ale ani širšie koncipované, kontextové dohľady, kde sa nevolí jeden uhol pohľadu, ale text sa nasvecuje zo všetkých možných strán.

Ján Zambor dielo Hroboňa dôverne pozná a venoval sa jeho reflexii prostredníctvom básnického slova (*Lipa – rozkrídľujúca, so žobrác-kym krídlom*) aj prostredníctvom literárnovej analýzy; napríklad v monografii *Stavebnosť básne* písal o verzologickej, strofickej, rýmovej a významovej štruktúre Hroboňovej básne *Ária kajúca*. V prípade rozboru skladby *Prosbopej slovenského chorľavca žobraka* postupuje obdobne, dôsledný semiopoetický prístup robí zo štúdie *Básne ako volanie po rozčúnení plačmi, zmene a premene* dôstojného pendanta Hroboňovej skladby, vysoko odborným, ale zároveň prehľadným, argumentačne presvedčivým a voči čitateľovi ústretovým spracovaním náročný umelecký text Hroboňa vyvažuje.

Jedinečný a prvý komplexný rozbor

Štúdiá Zambora je komplexná, vo výklade nepomenie žiadnu zložku textu, prechádzajúc od polôh exaktnej verzologickej analýzy až po hermeneutické interpretačné nachádzanie miest pre jednotlivosti v celku, ktorý presahuje rámec skladby i slovenskej literatúry v uvažovaní o kontexte svetovej literatúry (V. Chlebnikov, J. Milton, F. G. Lorca), od minuciózneho hľadania významu aj najmenšieho textového segmentu, idúc až na úroveň morfémy a fonémy, až po funkčné zakomponovanie biografie a dobového kontextu autora do rozpravy o význame. Vyzdvihnúť treba analýzu žánrového podložia skladby, predovšetkým nadväznosti na planctus, tvarovania lyrického subjektu, adresnosti, ekumenizmu a hudobnosti skladby, dôslednú interpretáciu náročného Hroboňovho jazyka a verša, odkrývanie sémantiky jeho neologizmov a hlavne permanentné nachádzanie spojitosti medzi výrazovou a významovou zložkou textu.

Nespochybniteľným prínosom publikácie je skutočnosť, že skladba *Prosbopej slovenského chorľavca žobraka* spolu s autorským výkladom jej intencie v *Poznamenání* sa vďaka Jánovi Zamborovi dostáva k čitateľom v úplnosti prvýkrát. **KR**

Branislav Kovár,
Oliver Zajac, Lucia
Benediková (eds.):
Epidémie v dejinách
Bratislava: Premedia,
2020

Najmenší *nepriatel*ia ľudstva

Panuje názor, že dejiny ľudstva utvárali predovšetkým vojnové konflikty a vznik či zánik veľkých spoločenských územných celkov, štátov či ríš. To, že dejiny sú aj o vírusoch či baktériách, ktoré dokázali veľmi efektívne zmeniť chod historických udalostí či vyhladiť celé národy, je už menej známe. Kniha *Epidémie v dejinách* je vynikajúcim slovenským príspevkom k tejto tématike s ambíciou zaujať aj širokú verejnosť.

☛ Martin Posch

Publikácia *Epidémie v dejinách: Ľudstvo v boji s neviditeľnými nepriateľmi* je pokračovaním spolupráce medzi vydavateľstvom Premedia a internetovým portálom HistoryWeb. Táto kooperácia nedávno priniesla na slovenský knižný trh popularizačnú knihu o dejinách *História pre zaneprázdnených* a treba povedať, že najnovšia publikácia sa kvalitou svojej predchodkyne minimálne vyrovná, ak ju priamo aj neprekonáva, a to vo viacerých aspektoch.

Jedným z dôvodov je aj aktuálnosť témy publikácie. V kontexte celosvetovej pandémie zapríčinennej vírusom Covid 19 preto nie je prekvapením, že publikácia čitateľa v kníhkupectve zaujme. Najmä, keď je zaujímavá téma spracovaná vedcami a vedkyňami z rôznych vedných odborov. Práve to ponúka dielo *Epidémie v dejinách*, v ktorom nájdeme nielen texty od historikov, ale aj archeológov či religionistov. Interdisciplinárna autorov a použitie zrozumiteľného, no stále odborného jazyka sú pre čitateľa veľkým prínosom. Nejde totiž len o popis udalostí, ale v textoch nájdeme aj zamyslenia sa nad vplyvom ochorení na tzv. veľké dejiny.

Publikácia tohto rozsahu nemohla pokryť každý jeden z aspektov epidémii v dejinách a nedávala si to ani za cieľ. Predstavuje však istý prierez dejinami, čomu pomáha aj rozdelenie publikácie na štyri základné časti: *Najstaršie epidémie*, *Čierna smrť*, *Skrytý nepriateľ v novoveku*, *Dvadsiate storočie – ľudstvo sa nepoučilo*.

Od antiky k súčasnosti

Napriek chronologickému rozdeleniu je zaujímavým zistením, že epidémie mali na správanie ľudí veľmi podobný vplyv bez ohľadu na to, kedy sa odohrali. Napríklad, mnohí z náboženských predstaviteľov v antike sa napriek tomu, čo deklarovali, chorôb zľakli a pomoci svojim spoluveriacim sa štilili. Epidémie popri tom, ako decimovali obyvateľstvo, dokázali odkryť len

deklaratívny charakter viery časti vysoko postavených náboženských predstaviteľov, no aj poukázal na členov spoločnosti, ktorí, nehládajúc na osobné ohrozenie, pomáhali trpiacim. Je zaujímavé sledovať, ako sa tieto udalosti zvykli opakovať bez ohľadu na to, či išlo o antické obdobie charakteristické vierou v pohanských bohov alebo o stredovek v Európe, keď bolo pri moci kresťanstvo. Na tieto okolnosti upozorňuje vo svojich textoch religionista **Andrej Zeman**.

Vypuknutie epidémie menilo plány aj vojvodcom či panovníkom. Čitateľ sa vďaka textom dozvie, ako mor ovplyvnil politiku cisára Justiniána I., ale aj prečo Napoleona neporazila v Rusku výlučne zima a akú úlohu zohral „maršal“ týfus v decimovaní francúzskej Grande Armée.

Mýty a epidémie

Autori vo svojich textoch poukazujú aj na mnohé mýty spojené so šírením epidémii. Pozitívom je, že poukazujú nielen na mylné domnienky lekárov a vedcov v minulosti, ale zároveň zrozumiteľne vysvetľujú, ako sa tieto zakorenené predstavy o šírení chorôb podarilo zmeniť vedeckým výskumom, ktorý v minulosti často ohrozoval aj samotných vedcov. V texte **Olivera Zajaca** *John Snow zachraňuje svet: cholera vo viktoriánskom Londýne* je evidentné, aké opatrenia museli byť prijaté na to, aby sa uznali nové vedecké zistenia a aby sme sa v boji s epidémiami ako ľudstvo posunuli ďalej. Čitateľ sa v texte nedozvie len o mylných predstavách minulosti, ale aj o mnohých našich súčasných nepresných domnienkach. **Evina Steinová** vo svojom texte *Prečo nosili moroví doktori masku so zobákom?* popisuje, do akej miery mohli byť spomínané masky úspešné, aké boli ich výhody a ako v minulosti vyzerali. Treba dodať, že jej text fanúšikov súčasnej steampunkovej módy nepoteší, no historického nadšenca so záujmom o realitu morom zasiahnutej Európy určite áno.

Predsudky kontra rozum

Jednou z naozaj malého počtu vecí, ktoré publikácii možno vytknúť, je to, že sa autori na niektorých miestach opakujú, resp. poskytujú informácie, ktoré sa už k čitateľovi dostali v predchádzajúcom texte od iného autora. Tento „nedostatok“ je pochopiteľný, pretože publikácia je dielom viacerých autorov a editori by tak pri redakčných úpravách museli zásadne zasahovať do textu. V konečnom efekte by to bolo pravdepodobne ešte rušivejšie ako občasné pripomenutie si už uvedeného faktu, napr. toho, akú úlohu pri morových ochoreniach zohrala baktéria *Yersinia pestis*.

Z textov, ktoré sa v diele nachádzajú, vychádza jedno trpké zistenie, že v priebehu ľudských dejín sa na mnohé vynálezy a medicínsky pokrok pozeralo s nedôverou a obavami. Hlas rozumu často prekrývali predsudky a „podobne ako dnes, časť obyvateľstva verila rôznym falošným tvrdeniam, ako napr. počas cholery v Uhorsku, keď obyvateľstvo verilo, že štátni úradníci sa ich snažia otráviť proticholerynými opatreniami. Zostáva len veriť, že sme sa (napriek názvu poslednej časti publikácie) ako ľudstvo poučili a budeme sa aj v budúcnosti v prípade epidémii riadiť odporúčaniami vedcov a vedkýň a nie našimi emóciami. Kniha *Epidémie v dejinách* predstavuje dobrý stavebný kameň pre diskusiu o minulosti a najmenších nepriateľoch ľudstva aj medzi laickou verejnosťou.

Mgr. Martin Posch, PhD.

Vyštudoval históriu na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, absolvoval výskumné pobyty na Univerzite Karlovej v Prahe a na Kingston University v Londýne. Pracuje v Historickom ústave SAV.

Pes, „kôň“ a nobelista na ceste

Cestopisný román *Potulky s Charleym* (1962) držiteľa Nobelovej ceny **Johna Steinbecka** (cenu získal pár mesiacov po uvedení tejto knihy) vyšiel v slovenčine po prvý raz tento rok (2020) v preklade **Martina Kubuša** a s ilustráciami **Filipa Horníka**.

✚ **Vincent Mihalkovič**

Hoci ide rozsahom o nevelkú knihu (250 strán), je to plnokrvný dobrodružný autobiografický román, nie cestopisný denník, ale román v piatich častiach, ktorého východiskom, dejiskom aj cieľom je šesťnástisíc kilometrov dlhá okružná cesta po Amerike v roku 1960. Východiskom preto, že okrem opisu cesty Steinbeck rád hovorí o svojej rodine, priateľoch, o iných cestách, ale najmä o sebe, a to v spektre od toho, koľko meria, prečo a akú nosí briadku až po vlastné veľmi originálne názory, postrehy a myšlienky.

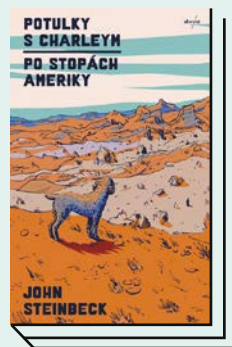
Žiaden don Quijote

Cestu podnikol autom, vlastne nie autom, bol to „tristvrtetonový pikap vhodný podľa možností aj do drsného terénu a na korbe domček (...) a v ňom dvojposteľ, sporáček so štyrmi horákmi, ohrievač, chladnička i svetlá – všetko na plyn, a k tomu chemický záchod, šatník, komôrka a okná so sieťkami proti hmyzu“. (s. 9) Toto „auto“, ktoré má meno Rocinante (podľa koňa dona Quijota), je aj v týchto dňoch súčasťou múzea Johna Steinbecka v rodnom meste Salinas v Kalifornii. Prečo začal cestovať? „Reč Ameriky som vlastne nikdy nepočul, nepričuchol som k tráve, stromom ani stokám, nevidel som kopce ani vodné plochy, nepoznal som farbu, ba ani povahu svetla.“ V čase, keď začal cestovať, bol už „zdravo známym“, a preto sa rozhodol nepoužívať skutočné meno – „(...) stanem sa putovným zrakom a sluchom, akousi priesvitnou ľudskou medúzou...“ (s. 9) Žiaden don Quijote!

Jeho syn Tom v jednom z rozhovorov uvádza skutočný dôvod. Steinbeck vedel, že zomiera – chcel ešte raz vidieť svoju krajinu (ľudí, o ktorých písal, všetkých tých svojich hrdinov, chcel sa s nimi „zoznámiť“). S bratom sa čudovali, že ho manželka na takýto výlet pustila, pretože jeho srdce bolo vo veľmi zlom stave. Steinbeck zomrel v roku 1968, osem rokov po svojom výlete.

Opísať všetko, čo sa dá

„Naša ozrutná krajina, Amerika, najsilnejšia sponedzi národov, liaheň budúcnosti, sa odrazu stáva makrokozmičným odrazom mikrokozmu známeho ako moja maličkosť.“ (s. 193)

John Steinbeck: *Potulky s Charleym*

Preklad: Martin Kubuš
Žilina: Absynt, 2020

Steinbeck vedel, že zomiera – chcel ešte raz vidieť svoju krajinu, ľudí, o ktorých písal, všetkých tých svojich hrdinov, chcel sa s nimi „zoznámiť“.

Vincent Mihalkovič

Po štúdiu histórie na FIF UK v Bratislave sa stal poslucháčom aplikovanej informatiky na Masarykovej univerzite v Brne.

Steinbeck opíše všetko, čo sa opísať dá. Ak ide o stretnutie s ľuďmi, s gustom opíše, ako vyzerajú, čím sa živia, kde sa s nimi stretol, čo vypili, o čom sa rozprávali, aký mal z nich pocit. V motorestoch opisuje automaty, izby, jedlo, čašníčky, na cestách zase krajinu, stromy, pohoria, zvieratá, vzduch.

Sedíte na zadnom sedadle a pozeráte z okna. Sprevádza vás John Steinbeck. „(...) ešte nikdy som nevidel kraj, ktorý sa menil tak rýchlo, a keďže som to neočakával, každý nový pohľad mi oblažil dušu. Nevieť, ako to tam chodí v iných ročných obdobiach – je možné, že sa ten štát letom len odporne vlní v rytme smradľavej páľavy a v zime možno šomre ako väzeň v mrazivej temnici...“ (Wisconsin, s. 119)

Literárny štýl dialnice

V knihe, samozrejme, nachádzame oveľa viac ako len opis prítomnosti, autor napríklad demonštruje svoju zvedavosť a vnímavosť v detektívnej rekonštrukcii života a povahy obyvateľa hotelovej izby, v ktorej sa ocitol a celú ju prehľadal. Inde sa nachádza miniatúrna filozofická poviedka, v ktorej cestovateľ hovorí o zážitku z Mohavskej púšte a kojotoch, ktorých životy mu patrili.

Alebo pasáž: „(...) každý štát má vlastný literárny štýl, ktorý cítiť v kratučkých pasážach na diaľničných tabuliach. Človek si pri príchode do nového štátu okamžite všimne aj zmenu vo vyjadrovaní. Novoanglické štáty používajú úsečné príkazy v málovravnom štýle, slovami príliš neplytvajú, stačí pár písmeniek. Štát New York na človeka v jednom kuse vrieska: urob toto, urob hento, vopchaj sa doľava, vopchaj sa doprava. Imperátorské rozkazy číhajú na každom metri. Zato značky v Ohio sú oveľa vlúdnejšie. Poskytujú priateľské rady, v podstate len akési návrhy. (...) Iné si zas kladú podmienky, povedia vám, čo vás postretne, ak urobíte to či ono, a sú aj také, ktoré radšej pomlčia, nech človek zistí sám, čo, ako, kde...“ (s. 64)

V dobrej nálade

Keď mu nestačí vlastný „mikrokozmos“, namiesto Sancha Panzu „využíva“ psa – „starého francúzskeho pudlíka s džentlmenskými spôsobmi menom Charley (...) Na nadväzovanie vzťahov s cudzími ľuďmi využívam Charleyho diplomatické schopnosti. Vypustím ho a on sa priplachtí k danej osobe, prípade k tomu, čo daná osoba práve chystá na večeru. (...) Podobne zaberá aj dieťa, ale pes je lepší.“ (s. 64)

Zavše si spomenie na minulosť, vtedy je nostalgický, spomína a porovnáva, čo a ako sa zmenilo – napríklad v rodnom meste, kde sa stretáva s priateľmi: „Tom Wolfe mal pravdu. Domov sa vrátiť nemôžeš.“ (s. 188) A potom na konci (začiatku) svojej cesty New Yorku. Zvyšok cesty je chorý Steinbeck v dobrej nálade, dokonca aj pri nepríjemných situáciách, keď dostane defekt, zablúdi alebo neskoro v noci začuje v tme neznáme kroky.

Knihu som čítal počas koronovej, vlastne už korostarej karantény vo svojej modranskej izbe a som vďačný za všadepřítomný humor, vlúdnosť, spisovateľskú techniku, možnosť viac-menej spoznať Ameriku a trochu inak aj Johna Steinbecka. **KR**

Erik Ondrejčka: Volanie
Bratislava: Petrus, 2020

Erik Ondrejčka

Z rýmu *na* rým?

„Snívajúc o radostnom a bezstarostnom živote napísal Ladislav Novomeský okrem iného i toto: *raždím sa prebýjať, obchádzat misy barín, / z kameňa skákať na kameň a z rýmu na rým. Z rýmu na rým! Tak by sa dal vystihnúť príbeh všetkých európskych básnikov,*“ tvrdí írsky básnik a prekladateľ John Minahane, ktorý sa ponoril do básnického sveta **Erika Ondrejčku**.

✦ John Minahane

John Minahane (1950)
Írsky básnik a prekladateľ. Na Slovensku žije od roku 1996. Prekladá slovenskú poéziu i prózu do angličtiny, o. i. Ladislava Novomeského, Milana Rúfusa, Margitu Figuli, Jána Smreka, Emila Boleslava Lukáča, Ivana Štrpku. V roku 2018 vydalo LIC jeho preklad *Krvavých sonetov* P. O. Hviezdoslava *The Bloody Sonnets* (spolu s historickou štúdiou), ktorý zaradili do zbierok The British Library.

Rýmy európski básnici jednoducho milovali a literárne dedičstvo kontinentu to potvrdzuje: Keby sa rýmované básne z básnického celku odstránili, koľko by tak asi ostalo? To všetko je však minulosť, samozrejme.

Podľa mnohých súčasných básnikov a kritikov je akýkoľvek pokus o obnovenie tejto minulosti naivný a slaboduchý. Nezavesila predsa poézia svoje muzikálne ilúzie dávno na kliniec? Tak ako Walta Whitmana, priekopníka voľného verša, aj súčasného básnika znervózňuje hudba, metrum či akákoľvek iná zväzujúca disciplína. Tak ako kedysi Walt, aj dnešný básnik, dnešná poetka, prístupuje k poézii ako k zvláštnej forme rétoriky. Kto by toto dnes nevedel?

Rýmotvorca v krajine voľného verša

No predsa, jeden z tých, ktorí to nevedeli, kto pôsobil, akoby o tom jakživ ani nebol počul, bol Erik Ondrejčka. V raných rokoch tretieho tisícročia sa objavila jeho prvá básnická zbierka *Na vnútornej strane viečok* (2004). A bola plná rýmov. Žiadnych mechanických rýmov ani kliše, bola svieža a životaschopná.

Vyskytlo sa i zopár experimentov voľného verša, no zrelý básnik bol zrodený pre rým:

*Ako slepý básnik
čítam keď mi niečo
napíšeš tajne
na vnútornej strane viečok...*

V neskorších zbierkach Ondrejčka dbal o hudbu ešte oveľa väčšmi. Možno tým dokonca v zbierke *Krajina diamantov* dospel k istej hranici, najmä v zvodných tónoch básní ako *Krása pre krásu* a *Váha rovnováhy*. Teraz však zdatný rýmotvorca vydal novú básnickú zbierku **Volanie** a zdá sa, že je v nej voľný verš. Jedna z úvodných básní sa začína takto:

*Ospalý kocúr
ako jesenný večer
vyskočil na moje kolená
a ušlapáva čosi hlboko vo mne... (s. 10)*

Ani v jednej z predchádzajúcich Ondrejčkových zbierok by si žiadny kocúr na svete nikdy nebol dovolil vykonať čosi podobné a nevytvoriť pri tom skvelý rým. Čo sa stalo? Prepadol azda múzou nadaný básnik obyčajnej móde? Je to oveľa zložitejšie.

Básne v zbierke *Volanie* záhadne rozprávajú o strachoch a viacerých osobných úderoch. Aj básnikovo uvedomovanie si vlastnej smrteľnosti v sebe skrýva novú bezprostrednosť a náboj. Takéto veci sa žiada vyjadriť poeticky a zdá sa, že tu Ondrejčka chce preskúmať možnú pravdu modernej domnienky, že sa dá autentickjšie vyjadriť, ako veľmi to bolí, keď sa vzdá metra.

Strhujúce, hudobné, intenzívne

Spoločne s ďalšími hmatateľnými bolesťami prichádza istá kríza filozofie. Básnik sa hlboko začítal do modernej fyziky, ktorá má mohutný rozum, zato žiadne srdce. Ak by si niekto chcel položiť otázku „aký to má všetko zmysel?“, fyzika je mu nanič. V ľudskej kríze sa Ondrejčka obracia na východné filozofie, najmä budhizmus.

Prvá tretina knihy je bezútešná a mätúca. Niekdý budhizmus zaberá, ulavujúci temnote, môže však vyznievať ako rušivá kázeň (*Skúsenosť*). Potom však v chmúrnych mračnách nastane prietž, to sa prejaví v čiernom humore básne *Psychotest*.

Neviazané verše Erika Ondrejčku sa nedajú nazývať voľným veršom. Väčšmi vo mne zanechávajú dojem osirelých fragmentov nejakého ušľachtilého metra.

A potom zbierka už len odkrýva poklad za pokladom. *Holúbok*, *Kľúče* a *Medzi dvoma zastávkami* (kde budhistické myslenie dokonale tká opisovaný moment) sú strhujúce básne. Názna obratu sa ukáže v básni *Koncept kóanu dvoch mníchov*, vyslovujúcej hlboké porozumenie a láskavosť, ktoré budhizmus často prejavuje tomu, kto prosto nie je ochotný vzdať sa ilúzií, napríklad ilúzie alkoholu.

Musím povedať, že nič nie je v zbierke tým, čím sa zdá. Predovšetkým, veci sa začínajú ešte pred začiatkom, v úvode s dokonalou metrikou a rýmom. Záver sa od začiatku a strednej časti príkro líši. Ale po celej tej ceste, ešte aj v grimase začiatku, kde niektoré básne môžu čitateľa nechať v rozpakoch, sa na nás básnikov hlas obracia pokojne, dvorne, a predsa intenzívne... a hudobne.

Volat' a počuť

Prijal Erik Ondrejčka naozaj občianstvo vo Waltovej krajine? Nevstúpil do nej náhodou skôr ako dobrodruh, ktorý tam neostane, ale iba príležitostne príde a odíde? Pochybujem, či sa neviazané verše tohto básnika skutočne môžu nazývať voľným veršom. Väčšmi vo mne zanechávajú dojem osirelých fragmentov nejakého ušľachtilého metra, ktoré zo svojich skutočných básní len odišli do exilu a medzi cudzincami sa usilujú, ako len vedia. Obyčajný verš v duchu Walta nenachádzam nikde. Krátka báseň *Volanie* je báseň posledná a Ondrejčka na ňu stavia mnoho. Táto báseň by mohla byť jeho *Caminante*. (Mám na mysli zbierku Antonia Machada *Proverbios y Cantares*, v mnohom odzrkadľujúcej pocity podobné Ondrejčkovým, v ktorej je zaradená aj nezabudnuteľná báseň *Caminante/Ty, ktorý kráčaš*.)

Ty ktorý kráčaš, cesty nieta cesta sa tvorí kráčaním...

Čitatelia básne *Volanie* budú počuť... napríklad zvuk *m-m-m-m-m*, vinúci sa básňou ako vzlyk. (No tí väčšmi naladení na Východ v nich môžu počuť niečo iné...)

KR

Martin Kočiš: *Nadir*
Bratislava: OZ Vlna /
Drewo a srd, 2020

Nadir-gazing?

Druhá zbierka poézie Martina Kočiša *Nadir* vychádza šesť rokov po autorovom debute *txt.txt*. Poetologicky stavia na apropriacii a nápodobe a čiastkovo aj na rôznych podobách prestupov medzi médiami.

Kompozične pozostáva z venovania, úvodných mott (od Rolanda Barthesa, Erika Jakuba Grocha a Michela Houellebecqa), dvoch prológov, rozsiahlej prvej časti s názvom *Výskumy / Definície & expedície* a kratšieho oddielu *Syndrome: Bureaucratic*. Najrozsiahlejšia textová plocha skúma vedeckým inštrumentáriom, privlastneným z geológie, antropológie, ekológie a pod., sociologické a psychologické aspekty literárnej tvorby a prevádzky. Tieto básnické výskumy sú v mnohom výstižné a vďaka prestupovaniu do fantazijných a sci-fi rovín a tvrdohlavému trvaníu na kvetnatom vysokom vedeckom štýle svojim vyznením balansujú na hrane medzi empatiou a ironickým odstupom. Časť zbierky sa so satirickým zacielením zameriava aj na prevádzku lokálnych bášt byrokracie.

Motivicky Kočišovo písanie vychádza zo zhľuku inšpiračných zdrojov, ktoré dotujú rôzne podoby nekonvenčného písania, v *Nadire* však na najväčšom priestore nadväzuje na tú podobu inštitucionálnej kritiky, ktorú do kontextu našej poézie najvýraznejšie vnášal v deväťdesiatych rokoch Peter Macsovszky – na kritiku smerujúcu dovnútra literárneho pola. Inštitucionálna kritika je najväčšmi doma vo výtvornom umení, za ambíciu si kladie naštrbiť nerefektované hierarchie a usilovať sa vytvoriť istú formu paradigmatického zlomu. Z medzinárodného hľadiska sa dnes hovorí o jej tretej vlne – tá má rozvíjať produktívne aspekty prvej (dištancovanie sa od inštitúcií – múzeí, akademií, publikačných priestorov a pod.) a druhej vlny (nemožnosť neparticipovať na inštitucionalizácii).

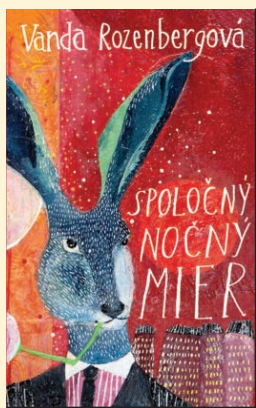
Zatiaľ čo v prvej dekáde po nežnej revolúcii bolo pre to, aby sa literárne pole na Slovensku vymaňilo z paralyzujúcej závislosti na ideologicky silne dotovaných inštitúciách (ako pohrobkoch štátneho socializmu, tak aj produktov mečiarizmu), produktívne rozvíjať postupy typické pre prvú vlnu inštitucionálnej kritiky, dnes takéto gesto pôsobí značne obmedzene a samoučelne. A kým radikálna poézia tých, ktorí do literatúry vstupovali v rokoch deväťdesiatych, reaguje na zmenenú situáciu v literárnom poli a na internacionalizáciu nášho kultúrneho priestoru (výrazne napríklad v zbierkach ako *abc* (2018) Nóry Ružičkovej a Marianny Mlynárčikovej alebo *Santa Panica* (2014) Petra Macsovszkého), tvorba Martina Kočiša aj napriek sympatickej snahe o vzdor a zužitkovanie podnetov nekonvenčného písania je dnes do veľkej miery týmto spôsobom anachronická.

Čiastočne je však únava z textov *Nadiru* aj záležitosť miery – ak by bol motív tvorby a jej fungovania v personálnych a inštitucionálnych súradniciach rozpracovaný koncíznejšie, rušenie hranice medzi literárnou vedou a poéziou, ktoré preraktuje a ktoré má svoje čará, by mohlo byť podnetné. Podobne by sa výraznejšie dala interpretovať kompozícia a úpony, ktorými básne vrastajú napríklad do filmových odkazov (úvodný cyklus titulnej časti). Nedá sa však tvrdiť, že by textom celkom chýbal presah – to rozhodne nie, akurát zostávajú zväčša na polceste k zmysleniu a majú sklon ponárať sa do manieri.

To dnes však ani zďaleka nie je problémom len Kočišovho písania – na rozdiel od neho však väčšina (takejto) produkcie nachádza u kritiky a čitateľskej obce akési automatické pozhnanie vďaka tomu, že do centra kladie rôznymi bôľmi zmietaný lyrický subjekt. V odmietnutí tejto automatickej legitimizácie poézie ako arteterapie a citového výronu je v našom kontexte Kočišova tvorba radikálna a rozhodne bude zaujímavé sledovať jej ďalší vývin, ktorým azda prekročí vlastné obmedzenia. KR

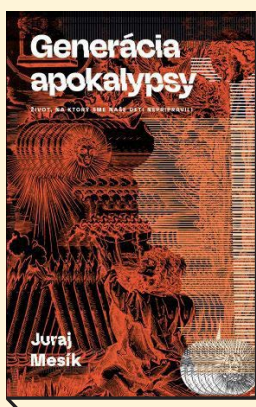

Mgr. Ivana Hostová,
PhD. (1983)
Literárna vedkyňa,
VŠ pedagogička
a umelecká
prekladateľka.
Venuje sa reflexii
prekladovej
i domácej poézie.

Vanda Rozenbergová: Spoločný nočný mier Bratislava: Slovart, 2020

Najnovšia kniha skvelej rozprávačky Vandy Rozenbergovej o mužoch z Dolného Valu, ktorí sa schádzajú vo svätostánku – v krčme, kde riešia osobné aj medzinárodné vzťahy. Na výlete v Holandsku stretnú Vanesu, osobu s nevšedným syndrómom a ich svety sa pretnú. Stupňovanie dôvery, stupňovanie lži a láska, v ktorej vífazi tretí.

Juraj Mesík: Generácia apokalypsy Banská Bystrica: Literárna bašta, 2020

Analytik globálnych rizík Juraj Mesík píše o hrozbách, ktoré na nás striehnu za každým rohom, a vo svojich predapokalyptických textoch ukazuje predovšetkým to, aké dôležité je myslieť na nemysliteľné a zvyšovať tak šance na život aj pre nasledujúce generácie našej civilizácie. Žijeme na hrane pokroku a slobody, ale bez radikálneho zvýšenia povedomia o rizikách, ktoré môžu postihnúť už naše deti a ich potomstvo, je budúcnosť ľudstva veľmi otázná.

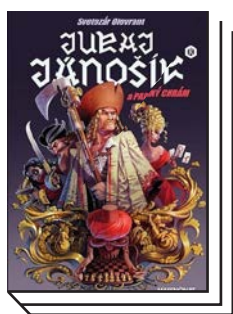
Ivan Chrovát, Jiří Šafr: Volný čas, spoločnosť, kultura. Česko – Slovensko Praha: SLON s podporou UMB v Banskej Bystrici, 2020

Kniha sa zaoberá trávením voľného času a životným štýlom obyvateľov Českej a Slovenskej republiky.

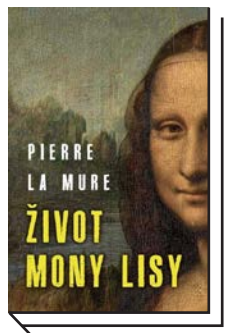
Martin Takáč: Myseľ ako objekt. Kde hľadať pevný bod v meniacom sa svete? Žilina: Absynt-Kalligram, 2020

Esej Martina Takáča, ktorý sa venuje počítačovým simuláciám ľudskej mysle, skúma, ako rozumieme svetu a či budeme schopní zachovať si naďalej samostatné myslenie.

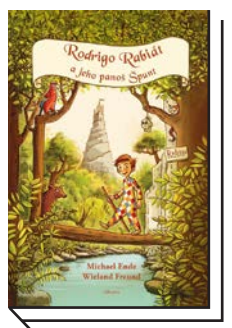
Svetozár Olovrant: Juraj Jánošík a parný chrám Bratislava: Marenčin PT, 2020

Druhá časť akčnej ságy o alternatívnych slovenských dejinách. Príbeh s neohraničenou imagináciou a hravou kreativitou prináša nové jánošíkovské dobrodružstvá.

Pierre La Mure: Život Mony Lisy Bratislava: Slovenský spisovateľ, 2020

Biografia, v ktorej oživa obdobie renesancie v Taliansku, kultúrny rozmach za vlády Mediciovcov aj samotný maliar Leonardo da Vinci.

Michael Ende a Freund Wieland: Rodrigo Rabiát a jeho panoš Špunt Preklad: Nikoleta Račková Bratislava: Albatros, 2020

Príbeh autora *Nekonečného príbehu* o Špuntovi, ktorý uteče k lúpežnému rytierovi Rodrigovi Rabiátovi.

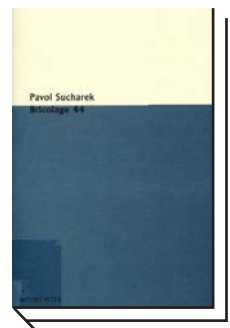
Dominika Moravčíková: Deti Hamelnu Kordíky: Skalná ruža, 2020

Básnický debut autorky, ktorá v roku 2019 zvíťazila v súťaži Básne SK/CZ i Poviedka, dokazuje jej talent premýšľať pozoruhodným spôsobom a suverénne pracovať s textom.

Jana Juráňová: Naničhodnica Bratislava: Aspekt, 2020

Román nadväzuje na autorkine prózy zo súčasnosti. Cez osud opustenej osemdesiatničky Ludmily čitatelia prenikajú do rôznych spoločenských prostredí a životov postáv, ktoré sa v nich pohybujú.

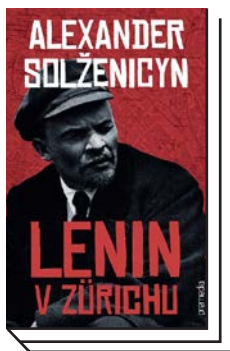
Pavol Sucharek: Bricolage 44 Levoča: Modrý Peter, 2020

Kniha esejí, ktorá približuje náročné filozofické, spoločenské a kultúrne problémy v domácom kontexte popularizačnou formou.

Kate Elizabeth Russell: Ty krásna, temná Vanessa Preklad: Ina Martinová Bratislava: Lindeni, 2020

Románový debut americkej autorky popisujúcej vzťah predčasne vyspelého, no nainvádného dospievajúceho dievčaťa a jej manipulatívneho profesora.

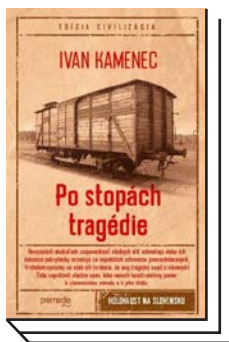
Alexander Solženicyn: Lenin v Zürichu

Preklad: Igor Slobodník Bratislava: Premedia, 2020
Alexander Solženicyn vo svojom románe vykreslil Lenina ako človeka posadnutého jedinou myšlienkou, a to rozpútať socialistickú revolúciu.

Ian McEwan: Stroje ako ja Bratislava: Slovart, 2020

Román o tridsiatnikovi bez vážnych záväzkov, pôvabnej študentke a dokonalom stroji, ktorému vdýchnu dokonalú dušu. Morálna dilema smeruje k nevyhnutnej zápletke v spleti umelých i ozajstných citov.

Ivan Kamenec: Po stopách tragédie Bratislava: Premedia, 2020

Kniha slovenského historika, popisujúca deštrukcie židovskej komunity na Slovensku počas holokaustu, vychádza po tridsiatich rokoch v novom rozšírenom vydaní.

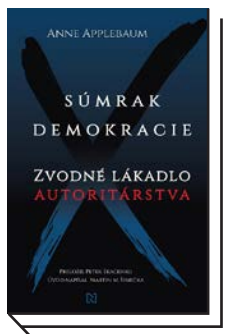
Olga Tokarczuk: Stratená duša

Preklad: Karol Chmel Bratislava: Artforum, 2020
Kniha o čakani, trpezlivosti a všímavosti poľskej laureátky Nobelovej ceny Olgy Tokarczukovej. Príbeh človeka, ktorý žije povrchný život, rovnocenne dopĺňajú ilustrácie Joanny Concejovej a vytvárajú tak paralelný príbeh ukrytý v obrazoch. Prvá Tokarczukovej kniha tohto druhu – picturebook – rozvíja príbeh vo forme stručného textu a podmanivých celostránkových ilustrácií.

Erik Ondrejčka: Za jedinou vetou Bratislava: Ikar, 2020

Výber z ľúbostnej poézie významného predstaviteľa súčasnej strednej básnickej generácie s doslovom Jána Buzássyho. 73 básní, medzi nimi aj doposiaľ nepublikované, v siedmich poetických celkoch reflektujú podoby lásky, ktorá sa vyvíja spolu s partnermi.

Súmrak demokracie Preklad: Peter Tkačenko Bratislava: N-press, 2020

Kniha americkej historičky a novinárky, ocenej Pulitzereovou cenou, sa venuje otázke: Čo sa stalo s našou demokraciou? Prečo ľudia tak priťahujú nacionalizmus a politické systémy, ktoré hlásajú jednoduché a radikálne riešenia? Autorka skúma príťažlivosť diktátorských foriem vlády.

Lukáš Cabala: Satori v Trenčíne Bratislava: Artforum, 2020

Román sa odohráva v magickej svete, ktorý sa však nelíši od skutočného, no napriek tomu je Trenčín budúcnosti ťažko rozpoznateľný.

Erik Jakub Groch: Druhá naivita

Kordíky: Skalná ruža, 2020
Erik Jakub Groch je výrazná osobnosť slovenskej ponovembrovej poézie. Prenikavou básnickou dikciou vypovedá o napätí medzi jednoduchým a zložitým, bezprostredným a reflektovaným v skúsenosti i v jazyku. Druhé vydanie básnickej zbierky, ktoré prešlo prísnu autorovú redakciu, má ambíciu osloviť novú generáciu čitateľov.

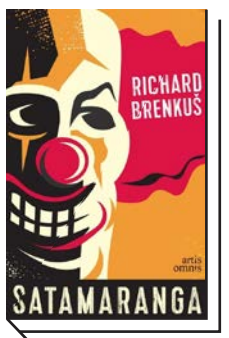
Kamil Zbruš: Graffiti Bratislava: OZ Vlna, 2020

Zbierka básní bratislavského rodáka, básnika, prozaika a publicistu, člena tzv. barskej generácie. Základná kniha slovenskej graffiti poézie.

Kamil Zbruš: Graffiti na vlaku Bratislava: OZ Vlna, 2020

Praktická kniha slovenskej graffiti poézie. Autor je ikonou nezávislej scény.

Richard Brenkuš: Satamaranga Žilina: Artis Omnis, 2020

Druhý román mladého slovenského autora sci-fi žánru. Temný príbeh obyčajných ľudí, ktorí majú ďaleko od superhrdinov, ale o to bližšie k odvráteným stránkam života.

Chvejúci sa zvuk

Veronika Šikulová: *Tremolo ostinato*
Bratislava: Slovart, 2020

Urobil som chybu. Slúbil som, že napíšem zopár viet o novej knihe **Veroniky Šikulovej** s muzikantským názvom *Tremolo ostinato* ešte predtým, ako som ju začal čítať. To som si dal. Už po prvých stranách mi bolo jasné, že o nej netreba nič písať, ba čo horšie, že to neviem, lenže sľub je sľub, čo s ním, musím sa z neho dáko vyhovoriť, no čítať som neprestal. To sa nedalo. Uháňal som ďalej, dychtivo a nedočkavo, hltal som stranu za stranou.

Táto kniha kričí. V tejto knihe dujú víchry. A sú v nej aj všetky ostatné živly. A všetky vášne. A všetky lásky. A všade je tam muzika. *Tremolo ostinato* je – podľa slovníka – opakovanie melodického alebo rytmického motívu či frázy a zároveň chvejúci sa zvuk, pričom všetko, čo autorka ponúka, je tak trochu vyzývavé a nápadné. To sedí. Veronika Šikulová zbiera slová po uliciach v Modre a Dubovej ako vtáacie pierka, stavia z nich babylonskú vežu, chlapi sa modlia nadávaním na Boha, v knihe zunia úle, peľ v záhrade mení biele svetlo na žlté, kosatce sa nadúvajú ako moriaky, vonia tam celý svet, v lete je záhrada zásobárňou medu, v zime ju rodina žičlivo požičiava zajacom, srnám a všetkým vtákom.

Ak sa má ľudský život vyrozprávať, treba to vziať na jeden dúšok, pritom vyrozprávať všetko, nielen to, čo vidíme, ale aj čo si o tom myslíme, vieme, nevieme – a nielen to pekné, ale aj to trpké, boľavé, zadreté do kože i duše ako trieska.

V tejto knihe pravda nedrieme len na dne pohára, ale v každom riadku, rastú v nej stromy ľudovej lyriky. Táto kniha je aj sen, v ktorom maďarský mládenec má namiesto hlavy kyticu kvetov, dom sa opiera o kaplnku, zubaté psy jedia ľudí, zo srbského prekladateľa je Cigán, knihovníčke chýba muž, hladná polovička zajaca sa napháva šalátom, Dylan Thomas sa háda s Edgarom Allanom Poeom a nádejný milenec sa premení na vraného čierneho koňa, aby mohol odcváľať, načo sa spolu s autorkou zľakneme, že nikdy nezomrie, lebo Boh si ju na svete nechal – na pamiatku. V tejto knihe je život ako literatúra, ale najmä a zároveň literatúra ako život – drbnutý život, obyčajný život, do ktorého spadne hviezda poézie. Autorkina rodina je obrazom celého sveta. A v ňom ten život vrastie do viniča, vďaka ktorému sa zo života stane ornament vyšitý do záhrady, do vinohradu, do knihy. Táto knižka je podľa mňa napísaná tak, ako si to Veronika Šikulová želala – vrúcne a odhodlane,

od prvého písmena po poslednú bodku. Praská vo švíkoch. Voní hojnosťou. Do tejto knižky sa dá schovať: upratané, neupratané, radšej neupratané, schovaný, neschovaný, idem. O tejto knižke sa nedá písať, táto knižka sa dá len vdychovať, z tejto knižky by bolo najlepšie len citovať – a to z hocikto-rej strany. Napríklad: *Všade napokon žijú ľudia, Lena, čo sa toľ kúsok od Dubovej vybrala na skusy, aby si overila, že jej chlieb, hoci mohol byť dobrý všade vo svete, najlepší bude doma. Tu jej najlepšie sedel odhad, čo s múkou vo vode, áno, citujeme, a s vodou v múke, ako sa postavíť k slížovej doske, ako sa dorozumieť so šporheltom či drevom, čo doň prikladala, práve tu sa jej ukázalo hneď na začiatku to hlavné, že robotu maminým a ženiným rukám nadeluje život po lopate a napriek tomu, či práve preto, vždy mala dosť slov, ktorými vedela vyrozprávať, čo sa jej tají v dobrom srdci...* To isté sa dá povedať o písaní Veroniky Šikulovej, ktorá stále niečo hľadá

– a všetko vždy nájde – a zase to stratí, aby sme to aj my, jej čitatelia, mohli niekde pri ceste čítania nájsť.

Tremolo ostinato je kniha vrúcneho obdivu ku všetkým autorkiným blízkym, k otcovi, mame, sestre, ku všetkým jej tetkám, strýcom, babkám, dedkom, k živým aj mŕtvym, k susedom, k spisovateľom, k svojim deťom, k svojmu mužovi, kniha prívetivého a vlúdneho, no niekedy aj poriadne nasrdeného až zúrivého pozorovania ľudského hmýrenia okolo majáka jej hlavy.

Dajte si ju.

Nájdite si k nej radostný kľúč, je poruke, stačí do nej nakuknúť, hneď vám zakuká. Chvejivo a naliehavo.

Dozviete sa niečo o sebe.

Neobanujete.

☛ Dušan Dušek

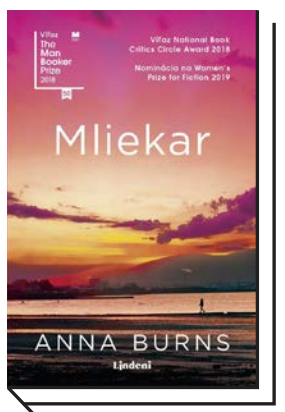
Bezbožní cudzoložní teroristi

Anna Burns: Mliekar
Preklad: Barbara Sigmundová
Bratislava: Lindeni, 2020

Severoírška autorka **Anna Burnsová** za román **Mliekar** získala okrem iných významných ocenení aj Man Bookerovu cenu za rok 2018. Je to predovšetkým román o neviditeľnom účinku tráum. Reklamné texty a anotácie však knihu popisujú ako oveľa dobrodružnejšiu, než naozaj je.

Rozprávačkou príbehu je osemnásťročná vášnivá čitateľka, pomenovaná „stredná sestra“; ako všetky ostatné postavy, ani ona nemá meno. To robí príbeh univerzálnym aj nadčasovým – mohol by byť rovnako opisom 70. rokov v Severnom Írsku ako dystopickým románom. Hybnou silou všetkých udalostí v tomto svete je násilie: „A vraždy, tie boli normálne, nikto sa nad nimi príliš nepozastavoval, niežeby boli bezvýznamné, ale odohralo sa ich tak veľa a takých strašných, že nebolo kedy sa nimi neustále zaoberať.“ (s. 116)

Zočí-voči fyzickému násiliu, ktorému sa nevyhnú ani psy a mačky, stojí mestskou komunitou ignorované psychické násilie. To zažíva hlavná hrdinka, keď ju začne prenasledovať miestny paramilitantný odporca s prezývkou mliekar. Prídava sa k nej, keď si ide zabehať, ale nikdy sa jej nedotkne. Sama rozprávačka neustále nezabúda dodať, že sa jej dokonca pozrel iba raz do očí. Nič z toho však nebráni jej najbližšej rodine na čele s matkou ani komunite, aby ju nezaškatuľkovali ako ctižiadostivú a čudáčku milenku odporcu a začali sa k nej tak aj správať. Matka si praje, „aby som sa rozišla so všetkými tými bezbožnými cudzoložnými teroristami, s ktorými sa fahám, a aby som sa konečne zalúbila do niekoho vhodného“. (s. 53) Prítomnosť tajomného muža, čo i len potenciálna, sa strednej sestre dostáva pod kožu, ničí jej vzťahy, prispieva k zhoršeniu psychického, ba aj fyzického stavu: „Odkedy ma začal spracúvať, zneisťovať a zaháňať do kúta, kde som sa mala vzdať a dobrovoľne k nemu nastúpiť do auta ako jeho milenka, už som nevedela, čo je možné a čo len zveličujem, čo je skutočnosť a čo len sebaklam alebo paranoja.“ (s. 168) Podobné introspekcie sú popretkávané hrdinkinými naivnými predstavami, až primitívnymi opismi iných ľudí, nevzdelanosť a detskú úprimnosť strieda obrovský prehľad, sčítanosť a nadhľad. Anna Burnsová s touto mentálnou (ne)výstavou svoje postavy pracuje do bodky, ako ukazuje napríklad jeden z prehovorov najlepšej priateľky hlavnej

hrdinky: „Nechápem, ako to robíš, že o veciach vieš, ale neuvedomuješ si ich. Ako svoj mozog izoluješ od okolitého sveta. Tieto tvoje mentálne zlyhania nie sú normálne! Chápeš veci, a zároveň ich nechápeš. Pamätáš si, a zároveň si nepamätáš.“ (s. 204)

Práve taký protikladný mentálny svet a jeho komplexné spracovanie fahá čitateľa dopredu a nedovoľí mu stratiť záujem ani na pár viet. Môže však odpudzovať, najmä keď opakovanie informácií zneprehľadňuje už aj tak nesúvislé epizodické rozprávanie. Kniha obsahuje mnohé čudácke postavy – často sú také zvláštne, že pôsobia ako literárne nezvládnuté prázdne atrakcie a čitateľ ich význam len naháňa za chvost. Keď sa navyše tieto zvláštne postavy ocitajú v ešte zvláštnejších situáciách, je ťažké prijať ich iba ako produkt nespoľahlivej rozprávačky a nie nespoľahlivej spisovateľky. Príkladom môžu byť mladšie sestry, ktoré napriek svojmu veku oplyvajú hyperinteligenciou a správajú sa ako dospelé: „Hoci malé sestry nejavili veľký záujem o naše politické problémy, teda o nič väčší než o fonetickú klasifikáciu hlások, kráľovstvá starovekého Egypta, jemné odtienky speváckej techniky, stav vesmíru pred usporiadaním planét, Heraklovu apoteózu alebo o všelijaké indexy a apendixy a marginálie a vysvetlivky na konci kníh, raz sme ich so staršími sestrami pristihli, ako si čítajú noviny ‚zo zámožia‘.“ (s. 149)

Po vyriešení nosného konfliktu s mliekarom sa kniha v samotnom závere vráti k postave matky, k jej romantického precitnutiu. Takto štruktúrovaný príbeh vytvára dojem, akoby jeho hybnou silou bol vzťah matky a rozprávačky, ktorý zrazu zaberá významné a príznakové miesto. Kniha prináša živé zobrazenie postavenia žien v tradične hierarchizovanej spoločnosti, takže jedna z jej línií sa dá nazvať feministickou (veď aj útlak zo strany mliekara hrdinka znáša len preto, lebo vie, aké má ako mladá žena postavenie). Na samotnom konci kniha poskytuje úplne nový kľúč na čítanie, ktorý na jednej strane otvára možnosti

interpretácie, na druhej strane je literárne nezvládnutý.

Už po niekoľkých vetách čitateľa poteší preklad Barbary Sigmundovej, predovšetkým, ak má možnosť vidieť časť anglického originálu. Košatý a spontánny spôsob rozprávania mohol prekladateľku strhnúť, no vniesla doň plastickosť a živosť aj v slovenskom jazyku. Keby chcel text zostať iba príbehom neistoty so všetkými jej fázami od vypuknutia cez vrchol až po uvoľnenie, slúžil by ako komplexná charakterová štúdia. Ku koncu sa však do seba príliš zamotá a v neistote neskončí hlavná postava, ale predovšetkým čitateľ.

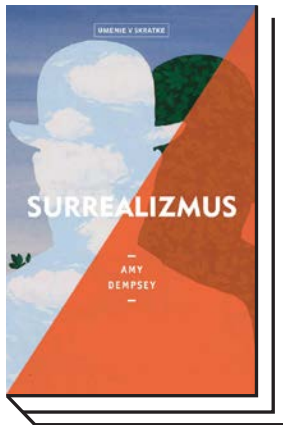
☛ **Soňa Uriková**

Dokonalá skratkovito

Amy Dempsey: Surrealizmus. Umenie v skratke
Preklad: Janka Jurečková
Bratislava: Slovart, 2020

Vedeli ste, že Salvador Dalí spolupracoval s Waltom Disneyom na filme *Destino*, ktorý mal premiéru v roku 2003? Alebo že surrealisti obdivovali diela Reného Magritta a on sám psychoanalytické interpretácie odmietal? A čo tak fakt, že „surrealisti ako prví prišli s myšlienkou inštalácie ako tvorivej koncepcie výstavy“? (s. 121) Tieto a mnohé iné zaujímavé fakty prináša **Surrealizmus**, ktorý v roku 2020 vydavateľstvo Slovart zaradilo do edície **Umenie v skratke**. Táto edícia má ambíciu byť moderným knižným sprievodcom, bohato ilustrovaným, poskytujúcim overené, pozoruhodné a odborné informácie prístupným spôsobom. Túto ambíciu naplnia stopercentne. Potvrďuje to aj *Surrealizmus* z pera **Amy Dempseyovej**. O tomto umeleckom smere sa už toho popísalo naozaj veľa, o to cennejšie je, že autorka prináša svieži a sugestívny pohľad na jeho diela, autorov, kontext a príbeh. To všetko vo fantastickom vizuálnom stvárnení. Takáto dokonalá skratka surrealizmu rozhodne pristane.

Kniha obsahuje okrem úvodu päť kapitol (*Čo je surrealizmus?, Kto boli surrealisti?, Surrealistický tvorivý postup, Surrealistické formy, Surrealistická revolúcia*) a na záver časovú os udalostí z rokov 1921 – 1966. Už toto sledované rozpätie naznačuje, že ide o komplexný pohľad na surrealizmus, neobmedzuje sa len na jeho začiatky, ale sprevádza čitateľa aj ďalším vývojom. Všetko v knihe je systematické a prehľadné, či hovoríme o vnútornej strane obálky s kľúčovými pojmami, ktoré sa so surrealizmom spájajú, o stručnom heslovitom zhrnutí hlavných tém po každej kapitole alebo o optike, ktorou Amy Dempseyová na celú problematiku nazerá.

S nonšalantnosťou jej písaniu vlastnou zachytáva proces sprofanovania slova surrealizmu, ktoré „sa začalo bežne používať ako synonymum všetkého ‚bizarného‘ alebo ‚fantastického‘“. (s. 7) Venuje sa aj kľúčovej otázke vzťahu surrealizmu a reality, pričom veľmi správne poukazuje na „inú rovinu skutočnosti“ (s. 105), ktorou sa autori zaoberali, či na to, že ich „cieľom nebolo uniknúť z reality a žiť vo svete fantázie, ale vytvoriť novú, lepšiu skutočnosť“. (s. 14)

Okrem pútavého výpočtu základných charakteristík surrealizmu v knihe dostávajú priestor informácie o surrealistických výstavách v Kodani (1935), New Yorku (1936) a v iných mestách, ako aj menej známe fakty o surrealizme mimo Európy (Japonsko, Mexiko, USA, Kanada...). Opis atmosféry Medzinárodnej výstavy surrealizmu v Paríži v roku 1938, ktorý nám Amy Dempseyová prináša, akoby v sebe obsahoval esenciu surrealistickej zázračnosti so všetkou jej pôsobivosťou a jedinečnosťou: „V zaprášenej, tlmene osvetlenej miestnosti pripomínajúcej sklad dorážala na divákov aj vôňa pražiaccej sa kávy a hysterický smiech, ktorý vydávalo dielo Oscara Domíngueza *Nikdy* (Jamais, 1937). išlo vlastne o gramofón, z ktorého trčali nohy figuríny, takže to vyzeralo, akoby ju gramofón pomaly požieral.“ (s. 55)

Pozornosť sa v knihe sústreďuje aj na ženské umelkyne daného obdobia. Meret Oppenheimová či Elsa Schiaparelliová rovným dielom prispievajú k sile surrealistickej scény a táto kniha ich zásluhy primerane eviduje. Prítom naznačuje aj príbehy surrealizmu, v ktorých možno jeho predstaviteľov a predstaviteľky vnímať v najrôznejších vzťahových aj profesionálnych konšteláciách.

Surrealizmus Amy Dempseyovej má potenciál stať sa pútavým čítaním pre nadšencov umenia, ale aj poučným sprievodcom pre študentov či návštevníkov galérií. Kniha je však zároveň koncipovaná tak, že aj keď nepatríte ani do jednej z vyššie spomenutých kategórií, nájdete v nej množstvo zaujímavostí a padlo by vám zaťažko odložiť ju bez

dočítania. Vďaka skratkovitej forme, ktorú edícia ponúka, vám predsa rozšírovanie si obzorov v oblasti umenia ani nezaberie veľa času. Na obálke knihy historička umenia Dawn Adès tvrdí, že táto publikácia „otvára nové možnosti výskumu“. Ak bude ďalší výskum surrealizmu vyzeráť tak, ako ho načrtáva Amy Dempseyová, už teraz sa naň môžeme tešiť.

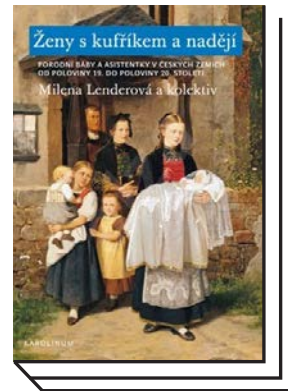
✉ Jaroslava Šaková

Postupné premeny statusu „babica“

Milena Lenderová a kol.:
Ženy s kuffíkom a nadějí
Praha: Karolinum, 2020

Kto sa rád zaoberá históriou, nie však históriou udalostí, získa prostredníctvom knihy **Mileny Lenderovej *Ženy s kuffíkom a nadějí*** množstvo vedomostí o premenách európskej spoločnosti od čias osvietenského štátu približne do polovice 20. storočia. Kniha sa venuje premene pôrodných babíc na pôrodné asistentky. Autori sa veľmi podrobne zaoberali procesmi, ktoré osvietenský štát uplatňoval v prípade pôrodných babíc. Vďaka nim nadobúdala európska komunita podobu, akú zažívame dnes.

Autori knihu rozdelili do siedmich kapitol, v ktorých sa snažili zachytiť najrôznejšie aspekty rolí a premien pôrodných babíc, neskôr asistentiek. Najskôr sa venovali vývoju legislatívy, ktorá upravovala pôsobenie pôrodných babíc v habsburskej monarchii. Značnú pozornosť venovali i vzdelávaniu budúcich pôrodných babičiek. Pod vplyvom nárastu poznatkov o ľudskom tele monarchie meniace sa na moderné štáty sa od polovice 18. storočia snažili regulovať i činnosť pôrodných babíc. Najskôr od nich začali požadovať odborné vzdelanie na lekárske fakultách. Nešlo o príliš hlboké vzdelanie, keďže kurzy trvali od troch do šiestich mesiacov a ženy si ich museli platiť. Najprv sa na vzdelávanie mohli prihlasovať len ženy, ktoré mali vlastnú skúsenosť s pôrodom. Neskôr bolo od tejto podmienky upustené, čo umožnilo príchod i mladých žien bez záväzkov, a tým aj intenzívnejšie vzdelávanie. Rakúsko-uhorská monarchia vzdelávala nové babice v jazykoch monarchie; v českých krajinách v češtine a nemčine a v uhorskej časti to boli jazyky maďarčina, nemčina i slovenčina. Druhá kapitola sa zaoberá vzťahom cirkvi k babiciam a k premene ich vzájomného vzťahu. Pôrodné babice mali okrem povinnosti priviesť na svet zdravé dieťa a ošetriť rodičku aj významnú obradovú

úlohu. Do začiatku 20. storočia to boli ony, ktoré prinášali dieťa na krst. Zároveň boli poučené, ako poskytnúť núdzový krst v prípade nebezpečenstva smrti novorodenca. Pod vplyvom nariadení štátu, ktorý babiciam dával aj úlohu robiť úradné záznamy – zapísanie do matrik, sa obradová úloha babíc vytratila. Tretiu kapitolu venovali autori a autorky knihy vzťahom medzi lekármi a pôrodnými babiciami. Pôvodne bola prítomnosť mužov pri pôrode nemysliteľná, ale postupne sa presadzovali v oblasti pôrodnictva čoraz väčšími. Zároveň sa pôrod presunul do sféry liečebných postupov. Táto skutočnosť vyvolávala medzi babiciami a lekármi napätie, čo výrazne ovplyvnilo aj súčasnú podobu pôrodnictva. Štvrtá kapitola sa venuje pokusu o kolektívny portrét pôrodnej babice, neskôr asistentky. V piatej kapitole je priblížená aj negatívna rola tých babíc, ktoré robili potraty. Šiesta kapitola popisuje proces formovania stavovského povedomia a postupnú premenu babíc na pôrodné asistentky a ženské sestry. Záver knihy je venovaný modernej literatúre vzťahujúcej sa k téme pôrodov. Vo svete sa téma skúma nielen z medicínskeho, ale aj kultúrno-antropologického hľadiska. Práve kultúrno-antropologický prístup otvára nové pohľady na tému a pomáha porozumieť mnohým aspektom pôrodnictva.

✉ Hana Chorvátová

Existuje cesta k úspešnému rodičovstvu?

Jessica Joelle Alexander,
Iben Dissing Sandahl:
Prečo sú dánske deti šťastné?
Preklad: Miroslav Šatka
Bratislava: Lindeni, 2020

Dánsko je krajina povestná svojimi hmlami, vetrom, chladnými letami a daždivými miernymi zimami. V zime slnko vychádza okolo 8.45 a zapadá o 15.45 a naopak, v lete svitá už o 4.30 a stmieva sa približne o 22.00. Dánske kráľovstvo má jedno z najvyšších daňových zaťažien na svete. Napriek týmto skutočnostiam sú Dáni už štyridsať rokov považovaní za najšťastnejších ľudí na svete. Pravidelne sa umiestňujú na vrchole rebríčkov merajúcich úroveň životnej pohody. Za ich spokojnosť môže nielen trend hygge, ktorý je súčasťou dánskeho životného štýlu od 18. storočia, ale aj dánska filozofia rodičovstva – „zo šťastných detí rastú šťastní dospelí, ktorí vychovávajú šťastné deti, a tak stále dookola“. Spolahlivé metódy dánskej rodičovskej filozofie predstavuje kniha **Prečo sú dánske deti šťastné?**.

Autorky **Jessica Jolle Alexandrová** a **Iben Dissing Sandahlová** prostredníctvom výskumných poznatkov, faktov o Dánoch a Dánsku a najmä prostredníctvom vlastnej rodičovskej skúsenosti ponúkajú odpovede na otázku formulovanú v samotnom názve knihy. Dôležitú úlohu pri hľadaní odpovedí zohráva aj fakt, že prvá zo spomínaných autoriek je Američanka vydatá za Dána a druhá autorka knihy je skúsená dlhoročná dánska rodinná psychoterapeutka. Spoločne si kladú otázku, či existuje niečo také ako dánska výchova, a ak áno, v čom spočíva. Kým Jessica je produktom tradičnej americkej výchovy, Iben dôsledne pozná dánsky výchovný štýl. Tento vzájomný protiklad autorky prostredníctvom komparácie využili ako východiskový model pri odkrývaní dánskej filozofie rodičovstva. Knihu *Prečo sú dánske deti šťastné?* treba vnímať ako sprievodcu rodičovstvom, ktorý má ambíciu pomôcť rodičom vychovávať svoje deti tak, aby z nich vyrástli odolní, šťastní a emočne vyrovnaní jedinci, ktorí rovnakým spôsobom budú vychovávať svoje deti, a tak sa budú podieľať na budovaní novej generácie tvoriacej radostnú spoločnosť. Kapitoly knihy – *Radost z hry, Číra autentickosť, Otvorená myseľ, Empatia, Definítnve žiadne ultimáta, Intimita a útulnosť* – predstavujú základné piliere dánskej výchovnej filozofie. Jednotlivé časti si zachovávajú rovnorodú štruktúru: od nastolenia aktivizujúcich otázok cez

hypotetické výchovné situácie a tradičné prístupy k nim až k tipom, resp. odporúčaniam, ako problematické výchovné momenty „po dánsky“ uchopiť a realizovať v praxi. Autorky okrem vlastných skúseností vychádzajú aj z odborných štúdií, ktorých výsledky jasne, zrozumiteľne a prehľadne predstavujú čitateľom. Predstavujú efektívne psychoterapeutické postupy (napr. prerámovanie [reframing] – umenie vedieť sa pozerať na veci z iného uhla) podieľajúce sa na koncepcii zdarného rodičovstva.

Z pohľadu odbornosti publikácia nepriechádza s ničím prevratným či inovatívnym, opiera sa o známe metódy moderného rodičovstva, ktoré však dáva do dánskeho kultúrno-spoločenského kontextu. Rovnako sa nevyhýba tradičnému motivačnému klíše (americká autorka publikácie opakovane čitateľa presvedča o tom, že jej dánsky prístup k výchove zmenil celý život). Lhký popularizačný tón knihy a praktické, zrozumiteľné návody sa orientujú na rodičov, laikov, ktorí v nej môžu nájsť jednoduché a šikovné tipy a triky vedúce k štýlu autoritatívnej výchovy, ktorá má zo štyroch typov rodičovskej výchovy (autoritárska, autoritatívna, zhovievavá a nezúčastnená) najbližšie k dánskej filozofii rodičovstva. Z detí, ktorých rodičia volia autoritatívnu výchovu, vyrastajú zodpovední dospelí, ktorí vedia otvorene a slobodne vyjadriť svoj názor. Aj keď zisťovacia otázka v titule knihy prvotne smeruje čitateľa k deťom, kniha je predovšetkým súhrnom nekomplikovaných inštrukcií, ako zvládať remeslo rodičovstva bez kriku, hnevu, príkazov a zákazov.

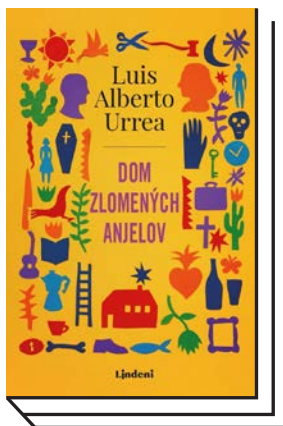
✦ Jana Kíčura Sokolová

Dom ošúchaných scén

Luis Alberto Urrea:
Dom zlomených anjelov
Preklad: Marina Gálisová
Bratislava: Lindeni, 2020

Luis Alberto Urrea je mexicko-americký prozaik, básnik a esejista, ktorý pôsobí ako profesor kreatívneho písania na univerzite. V domácom prostredí si vyslúžil prezývku „majster rozprávač so srdcom rockera“ a vo svojej tvorbe sa venuje prevažne kultúrnym otázkam, ktoré nepochybne pramenia v jeho pôvode. Snaží sa hľadať harmóniu, poukazuje na podobnosti a vytvára mosty medzi ľuďmi.

Dom zlomených anjelov je autorova prvá kniha, ktorá sa slovenskému čitateľovi dostala v preklade. Vyšla v roku 2018, rok po tom, ako sa americkým prezidentom stal Donald Trump so svojou víziou veľkej steny, ktorá by oddeľovala USA od Mexika. Autor vložil do knihy svoje rozhorčenie z vtedajšej (aj súčasnej) politickej situácie. Rodina, ktorou sa román zaoberá, sú mexickí imigranti, z ktorých zopár ešte stále žije v USA ilegálne, nebezpečne usadení v pohraničí. Tento rozmer pridal autor až po víťazstve Trumpa vo voľbách. Popravde, v knihe nie je výrazne citelný, možno len v niektorých situáciách. Napríklad, keď neznáma žena Malému Angelovi pri nákupe v Targete vynadá, že takých ako on z krajiny čoskoro vyhodí. Autor sa snažil zobraziť celú situáciu humorne, lebo dodáva, že „potom sa hnala k uličke s granulami pre psy“ (s. 202). Prvoplánový humor tohto druhu je prítomný na viacerých miestach. Hlavnými postavami knihy sú nevlastní bratia Veľký a Malý Angel, ktorých komplikovaný vzťah sa autor snaží vyriešiť pred smrťou staršieho z nich. Kniha sa začína pohrebom mamy Américy, storočnej matky Veľkého Angela, po ktorom nasleduje jeho posledná narodeninová oslava. Veľký Angel je vo finálnom štádiu rakoviny, no než umrie, chce urovnať všetky krivdy vo svojej rodine. Ako Urrea v doslove spomína, námet na knihu mu poskytl smrť jeho nevlastného brata Juana, no dodáva, že postavy sú v podstate fikciou a jeho životom je kniha iba inšpirovaná. Aj názov knihy v origináli sa dá chápať viacerými spôsobmi. *Angels* môžu byť skutočne anjeli, čo by odkazovalo na celú rodinu, no dá sa to chápať aj ako Angelovia, teda dvaja bratia, ktorých vzťah je pre knihu kľúčový. Dej tvorí snaha Veľkého Angela na smrtelnej posteli napraviť všetky krivdy, ktorých sa dopustil. Usporiada preto veľkú rodinnú oslavu. Okrem toho však pre nápravu neurobí nič. Väčšinu oslavy predrieme, čo je pri jeho chorobe

pochopiteľné, no jediné, čo sa odohrá na zmiernenie konfliktov, je rozhovor s Malým Angelom, ktorý je niečím medzi spomínaním a hádkou. Vyvrcholenie prichádza pri scéne, keď si celá rodina ľahne do postele k Veľkému Angelovi a túlia sa k sebe. Samozrejme, vráti sa aj zapudenný syn Yndio, aby sa všetko samo a pekne vyriešilo. Veľký Angel teda než umrie, krivdy neurovná, no spory sa vyriešia práve preto, že umiera.

O jeho ambícií urovnať spory vie čitateľ už od začiatku, no autor nič navyše nepoukne. Všetko, čo sa udeje, je celkom predvídateľné, aj „prekvapivé“ rozuzlenia vzťahov (kto s kým spáva, kto s kým chce spať) sú očividné hneď od prvých strán. Samo osebe by nebolo zlé, že dej knihy je pomalý a skôr nostalgický, postavy sa obracajú k minulosti a deje na oslave sú najmä kulisou príbehu, nežnou rozlúčkou s milovanou osobou, no kniha je prezentovaná ako „nádielka tajomstiev a prekvapení“.

Aj bez doslovu je jasné, že autor sa stotožňoval s postavou Malého Angela. Jeho psychologizácia je najrozvinutejšia, ostatné postavy sú (aj napriek autorovej snahe ich rozvinúť) skôr ploché figúrky. Ani samotný Veľký Angel, ktorého vnútro je ústredné, nemá takú uchopiteľnú hĺbku ako jeho najmladší nevlastný brat. Autorovi sa napriek naračným výhradám podarilo zachytiť jazyk prisťahovalcov veľmi živo. Plynule prechádzajú z angličtiny do španielčiny, niektoré slová komoľia alebo do anglických viet vkladajú španielske výrazy. Pre čitateľa, ktorý po španielsky nehovorí, to síce môže byť trochu problematické, keďže v knihe často chýba preklad španielskych fráz, no nikdy nejde o kľúčové repliky.

Svet prisťahovalcov pôsobí veľmi uveriteľne; mexická hranica je v ich živote výrazne prítomná, láska k rodnej Tijuane nezlomná, no útek od chudoby bol nevyhnutný. Starší vnímajú asimiláciu svojej rodiny ako mierne tragickú, vnúťatá však už po španielsky vôbec nehovorí a stali za z nich skutoční Američania – *gringos*. Možno tam chýba nejaký protipól, mexickí prisťahovalci častujú domácich

hanlivým „*gringos*“ a obraz sveta sa stáva značne čiernobielym. Situácii nepomáha ani strýko Jimbo, Američan, ktorý je tučný alkoholik a nemá problém prísť na pohreb v šortkách.

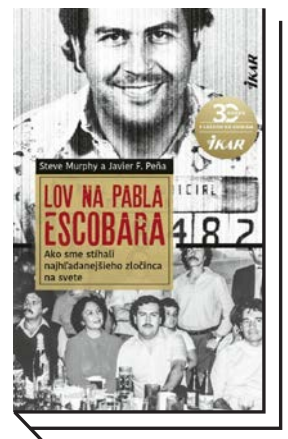
Najproblematickejšou časťou knihy je autorov humor. Teraz nenarážam ani tak na prvoplánové vtipy, napríklad, keď kňaz na pohrebe vykrikuje o kondómoch, ani na pointy vtipov spočívajúce v tom, že slepý človek čosi nevidel, ani na situácie typu: „Veľký Angel zamával na Malého Angela – dokázal zdvihnúť ruku len pár centimetrov nad opierku, ale podržal ju vo vzduchu, akoby udeľoval požehnanie. Malý Angel zašepkal svojej sestre Marii Luise: „Pozri, Lulu – z Veľkého brata sa stal tijuanský pápež.““ (s. 67) Je tu však postava Yndia, ktorý odišiel z domu a začal sa živiť pôsobením v travesty šou. Jeho sexualita v knihe úplne pomenovaná nie je, rodina o ňom len povie, že bol iný. Že mu nerozumeli. A autor sa práve na tomto snaží budovať humor. Veľký Angel hovorí Malému, ako ich Yndio pozval na svoje prvé vystúpenie, keď ešte nevedeli, v čom spočíva jeho práca, a šokovane zistili, že sa prezliekol za Cher, „oblečený v dámskych bikinách a mal chichis! Áno, cecky“ (s. 268) Vystávať humor na tom, že sa muž prezliekol za ženu, je naozaj vtipné už asi len na stužkovej a niečo také by som v knihe oceňovaného autora nečakala. Nijako sa v knihe chlapcovou sexualitou nezaobrá, používa ju výhradne na „humorné“ účely. Urreovi sa v *Dome zlomených anjelov* podarilo, hoci nie vždy vkusným spôsobom, vykresliť rôzne generácie jednej rodiny, rozdielnosť jednotlivých členov a poukázať na to, že rodina je rodinou so všetkým zlým aj nevyhovujúcim.

✦ Júlia Oreská

Dva pohľady na narkobaróna

Steve Murphy, Javier Peña:
Lov na Pabla Escobara. Ako sme stihali najhľadanejšieho zločincina na svete
Preklad: Matúš Kyčina
Bratislava: Ikar, 2020

Knihy *Lov na Pabla Escobara* a seriál *Narcos* – to sú dva aktuálne pohľady na príbeh neslávne známeho pašeráka. Na jednej strane máme chytľavý televízny príbeh dlhoročného stíhania Pabla Escobara, na druhej strane je písomná verzia agentov DEA, **Steva Murphyho** a **Javiera Peñu**, ktorá síce ponúka presné fakty, no čitateľa do príbehu úplne vtiahnuť nedokáže. Otázkou teda je – ktorá verzia je lepšia?

Jedným z hlavných rozdielov je približenie Escobarovho osobného života. Zatiaľ čo v knihe sa o jeho vzťahu s rodinou a snahe dostať ich za hranice Kolumbie dočítame len letmo, seriál *Narcos* sa na osobnom živote narkobaróna zakladá. Štúdio *Netflix* doň zakomponovalo hodiny interakcií Escobara so svojimi deťmi, milenkami, manželkou či s jeho osobnými zabijakmi – *sicarios*. Seriál sa k nemu správa ako k plnohodnotnej postave, nielen ako k cieľu a bodke za celým príbehom. Kniha sa vzťahmi nezaobrá, agentov DEA jeho súkromný život nezaujímal, iba ak ich takéto informácie dokázali priblížiť k jeho dolapeniu. Mínusom seriálu *Narcos* je chronológia príbehu. Kniha sa v tomto javí zodpovednejšia. Ponúka celý životný príbeh oboch vyšetrovateľov: od ich skromných začiatkov až po Escobarovu smrť. Sledujeme krvavú a nepeknú realitu celého procesu – tréning na akadémii, prvé skúsenosti v Kolumbii či nebezpečné razie. Seriál túto skutočnosť odľahčuje – o minulosti agentov sa nedozvieme v podstate nič a príbeh sa začne až po ich prevelení do Kolumbie, aj keď dôležité míľniky v procese stíhania sa v realite stali dávno predtým, ako sa Javier a Steve začali podieľať na dolapení Escobara. „Rozprávač“ v seriálovej verzii je všadeprítomný, vždy pozná presnú polohu dôležitých postáv a vie, čo majú v pláne ďalej. V skutočnosti sa agenti museli často spoliehať na anonymné a nepresné informácie od rôznych pochybných zdrojov. Tieto zdroje sa objavujú aj v seriáli, väčšinou sú však vykreslené ako dôležité postavy s vlastným príbehom a motívom, aj keď v skutočnosti sa na nich agenti príliš spoliehať nemohli. Seriálová verzia sa k dolapeniu Escobara dostáva cez veľkolepé udalosti a nečakané zvráty, jeho koniec však spôsobili najmä jeho vlastné chyby a neúnavná dlhoročná práca vládnych zložiek Kolumbie a USA. Hoci tvorcovia *Narcos* pred každou epizódou upozorňujú, že ide o dramatizáciu, ktorá nekopíruje realitu, dokázali v divákovi zanechať pôsobivú predstavu

o krutosti celého narkobiznisu. Mojou jedinou reálnou pripomienkou – odhliadnuc od nepresností a celkového preroprávania príbehu – je samotná postava Pabla Escobara. Knižná verzia zachycuje Escobara ako krutého a nemilosrdného pašeráka, ktorý spôsobil utrpenie a smrť nespočetného množstva ľudí. V seriáli pôsobí Escobar občas až sympaticky, ako veľmi slušný a priateľský chlap, ktorý bezhranične miloval svoju rodinu a k svojim ľuďom sa správal férovo. Kniha si však servitku pred ústa nekladie a agenti DEA pociťovali k nemu len značnú nenávisť. Nie je im čo vyčítať – na vlastné oči videli, akej hrôzy je schopný. Ich pohľad podporujú aj štatistiky úmrtí spôsobených Pablom Escobarom, ktoré sa v knihe často vyskytujú.

Seriálová verzia vykresluje Murphyho a Peňu ako najväčších hrdinov v dolapení narkopašeráka. Skutoční agenti si to však nemyslia – sami sa opisali len ako pešiáci, ako malá súčasť celkového úsilia, hrdinstvo prisudzovali najmä policajným zložkám Kolumbie.

Seriál omnoho zaujímavejšie zobrazuje emócie a hrdinstvo postáv, a hoci je neobjektívny, zanecháva v divákovi lepšiu predstavu o celej problematike drogového obchodu v Južnej Amerike. Ako sa vraví, lepšie raz vidieť ako stokrát počuť, v tomto prípade prečítať. Kniha naproti tomu je literatúrou faktu a ponúka presný a neprikrášlený príbeh Pabla Escobara a jeho *sicariov*. Divák/čitateľ najlepšie urobí, ak si vezme niečo z obidvoch prístupov. Ani jednu adaptáciu neodporúčam mladistvým či slabším povahám, keďže sú plné násilia, užívania drog a iných kontroverzných tém.

Samotný Escobar si potrpel na spoľahlivosť a dôslednosť a zrejme ani z jednej verzie svojho života najväčšieho zločinca 20. storočia by nebol sklamaný.

♣ **Šimon Kéry**

Čo osvetlil Hedvigin archív

Jozef Leikert: Mňačko a Izrael
Bratislava: Luna, 2020

Bolo to uprostred leta roku 1967, keď socialistickým Československom otriasol škandál: Ladislav Mňačko emigroval do Izraela! V 48 rokoch bol jedným z najúspešnejších československých novinárov a spisovateľov, na vrchole kariéry, jeho knihy vychádzali v stotisícových nákladoch...

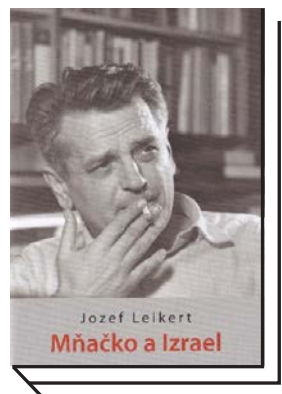
Päťdesiattri rokov po Mňačkovej emigrácii sa k tejto udalosti vracia básnik, spisovateľ literatúry faktu a historik **Jozef Leikert**. Kniha **Mňačko a Izrael** (s podtitulom *Politické a osobné peripetie známeho novinára a spisovateľa v rokoch 1967*

a 1968) vynikajúco dopĺňa jeho predchádzajúcu životopisnú knihu **Taký bol Ladislav Mňačko** z roku 2008. Nové, doteraz nezverejnené životopisné informácie o Mňačkovi autorovi umožnili, aby svoj záber zúžil a sústredil sa na roky a udalosti, ktoré boli v živote spisovateľa prelomové: jeho emigráciu do Izraela a, ako naznačuje podtitul, aj na jeho osobný život, v ktorom sa odohrával prelom tiež.

Z archívnych záznamov a výpovedí pamätníkov zostavil strhujúci obraz doby, v ktorom vystupujú dôležité i bezvýznamné postavy vtedajšej kultúrnej i politickej garnitúry. Privrávajú sa k nám zo zápisnice ŠtB, z rôznych zasadnutí Komunistickej strany Československa i Slovenska, spisovateľských či iných organizácií, ale aj ústami pamätníkov. Tento obraz je dôkladnou ukážkou toho, ako fungovala a ako bola organizovaná totalitná spoločnosť tzv. socialistického typu: so všetkým špicľovaním, schôdzovaním, prikazovaním, trestaním a rozhodovaním o všetkom, čím občania tejto spoločnosti žili, teda aj o tom, či niekto môže niekam vycestovať alebo vydať knihu. Čitateľ tak má výnimočnú príležitosť pochopiť, prečo sa Mňačko voči tomuto systému napokon vzbúril, najprv ako novinár a spisovateľ a napokon aj ako obyčajný človek.

Mňačkovo vyhlásenie, že opúšťa Československo pre politiku našej vlády voči Izraelu, bežným občanom nestačilo a začali za jeho emigráciu hľadať niečo iné. Leikert zaznamenáva niektoré fámy, mnohé prikrmované ŠtB, ktoré ilustrujú úroveň vtedajšej ľudovej predstavivosti: napríklad, že Mňačko bol Žid, preto si na emigráciu vybral Izrael a nie inú západnú krajinu. Alebo že Mňačkova manželka, ktorá bola Židovka, zdedila v Izraeli obrovské peniaze a Mňačko mal ísť po ne. Ďalšie fámy sa zaoberali jeho majetkom: na honorároch za knihy, ktoré mu vychádzali v zahraničí, vraj zarábal milióny a tie mohol získať len tak, že emigruje. Alebo že Izrael mu sľúbil milióny za to, že očierni našu republiku.

Leikert ich všetky starostlivo vyvracia a zdôrazňuje najmä politický motív Mňačkovo rozhodnutia. Mňačko bol v roku 1948 ako mladý komunistický novinár v Izraeli a videl, ako tento štát vznikol a ubránil si právo na existenciu. Druhýkrát tam bol v roku 1961 počas procesu s Adolfom Eichmannom. Táto krajina mala jeho sympatie a mal tam aj plno priateľov. Keď v júni roku 1967 vypukla tzv. šesťdňová vojna medzi Izraelom a Egyptom, československí komunisti podľa vzoru Sovietskeho zväzu vyhlásili podporu Egyptu a s Izraelom prerušili diplomatický styk. Emotívneho Mňačka to rozhnevalo a navyše, už mal plné zuby večných súbojov s komunistickými

funkcionármi na čele s prezidentom Novotným, ktorí mu, okrem iného, zakázali vydať knihu **Ako chutí moc**. Jeho rozhodnutie bolo spontánne a ako Leikert vo svojej knihe píše, takmer nikto z jeho priateľov či rodiny netušil, čo pripravuje. Netušila to ani Mňačkova milenka Eva Bottová, dcéra básnika Ivana Kraska. Otázkou je, čo tušila, presnejšie, čo si myslela jeho manželka Hedviga, ktorá emigrovala s ním. Nuž a práve osobná rovina Mňačkovho príbehu dáva Leikertovej knihe ďalší rozmer, omnoho ľudskejší a možno aj dramatickejší, ako všetky spisovateľove vyhlásenia a postoje. Uvedomujeme si, že Mňačko, okrem toho, že zvädzal politické súboje a nahaňovačky s komunistickou vrchnosťou, bojoval aj so sebou samým a jeho manželstvo prechádzalo hlbokou krízou, s ktorou si zrejme nevedel poradiť.

Kým v predchádzajúcej Leikertovej knihe **Taký bol Ladislav Mňačko** je jeho manželka Hedviga obklopená tajomstvom a dozvedáme sa o nej len zo spomienok pamätníkov, teraz o nej vieme podstatne viac. Prístup do jej osobného archívu autorovi umožnil odhaliť jej pôvod, môžeme sa začítať do listov, ktoré jej Mňačko písal, alebo si pozrieť jej fotografie.

Keď sa Ladislav Mňačko v máji roku 1968 s veľkým ohlasom opäť vrátil do Československa, Hedviga zostala v Izraeli a on začal oficiálne žiť s Evou Bottovou. Ak bolo výsledkom jeho emigrácie do Izraela vyriešenie manželskej krízy, ona bola jediná, kto na tom niečo získal. Ale to je len moja drobná teória, vám odporúčam, aby ste sa do knihy **Mňačko a Izrael** začítali sami a vytvorili si vlastný názor.

♣ **Dušan Taragel**

Slabá hrdinka v boji proti koronavírusu

Helen Patuck: Mój hrdina si ty! Ako môžu deti bojovať proti COVID-19
Inter-Agency Standing Committee, 2020

Takmer každá veľká udalosť sa odrazí aj v literatúre. Aktuálne celý svet rieši epidemiologický problém koronavírusu, čo postupne začína reflektovať aj tvorba pre detského čitateľa. Napríklad, v slovenskej literatúre pre deti nedávno vyšla kniha *Pes Timo a fučivírus* (vydavateľstvo Artis Omnis, 2020) **Helen Patuck** príbeh s názvom **Mój hrdina si ty! Ako môžu deti bojovať proti COVID-19**, ktorý sama aj ilustrovala. Kniha je výsledkom projektu Inter-Agency Standing Committee Reference Group on Mental Health and Psychosocial Support in Emergency Settings a podporili ho viaceré organizácie, napríklad UNICEF a WHO, ktoré spolupracovali s rodičmi, opatrovateľmi, učiteľmi a deťmi zo 104 krajín. Kompozíciu knihy, ako sa uvádza v tiráži, predchádzal celosvetový výskum, ktorý zisťoval podmienky mentálneho zdravia a psychosociálnych potrieb detí počas pandémie COVID-19. Text najprv čítali deťom v niekoľkých krajinách postihnutých koronavírusom a na základe spätnej väzby od detí, rodičov, opatrovateľov a učiteľov bol príbeh upravený.

Kniha *Mój hrdina si ty! Ako môžu deti bojovať proti COVID-19*, určená recipientovi od 6 do 11 rokov, je dostupná voľne online. Knižne teda vydaná nebola, no text bol preložený už do viac ako 125 jazykov, medzi ktorými je aj Braillovo písmo a slovenčina, avšak meno prekladateľa do slovenského jazyka nie je nikde uvedené. Okrem textovej podoby je už dostupná aj audionahrávka a animovaný krátky film, uverejnený na internetovej stránke YouTube. Neskôr bude publikovaný aj doplnkový sprievodca pod názvom *Činy hrdinov*, ktorý bude ponúkať návody, ako hovoriť s deťmi o témach spojených s COVID-19 či ako pomôcť deťom usporiadať ich emócie.

Protagonistkou príbehu je Sára, ktorá chce všetkým deťom na svete rozpovedať, ako sa chrániť pred koronavírusom. V noci sa jej zrazu zjaví drak Ario, pochádzajúci z jej srdca, ktorý jej pomôže uskuotočniť plán, a tak ju vezme na svojich krídlach do rôznych častí sveta (púšť, dedina, ostrov, sneh, mesto). Jednoduchú kompozíciu tvoria krátke stretnutia s inými deťmi, pričom dialógy majú len informačnú funkciu. Čitateľovi sa priamo sprostredkujú informácie o sociálnom odstupe dvoch metrov, umývaní rúk mydlom a vodou, o izolácii, zakrývaní úst

laktom pri kašli a kýchaní, o príznakoch COVID-19 a jeho liečbe: „A keď niekoho stretne, namiesto toho, aby sme si podali ruky, iba mu zamávame. Snažíme sa ostať doma.“ Anglická verzia však obsahuje informáciu o sociálnom odstupe iba jedného metra a za problematiku možno považovať aj samotné cestovanie hrdinky svetom, čo sa počas pandémie výrazne neodporúča, až zakažuje. V texte sa vôbec nespomínajú rúška, nie sú zobrazené ani v ilustráciách, otáznym je aj sociálny odstup medzi postavami znázornenými v ilustráciách. V rozprávke jednoznačne prevážila poznávací funkcia nad estetickou – na mnohých miestach sa explicitne opisuje či vysvetľuje: „Ludia, ktorí sú chorí, majú teplotu a kašeľ, môžu mať aj problémy s dýchaním.“ Niekde zas dominuje didaktizmus: „Keď kašlete, kryjete si ústa laktom?“ opýtal sa Salem. „Môžeš nám ukázať ako?“ opýtala sa ho Leila. Salem jej to rád predviedol.“ Pozitívom príbehu je prítomnosť motívov strachu a smrti. Stvárnajú sa neinvenčne – sú prepojené s koronavírusom tak, že drak Ario poskytuje postavám, ako aj čitateľovi techniky zmiernenia strachu z COVID-19 a zo smrti – treba myslieť na niekoho, s kým sa cítime bezpečne, alebo si predstaviť bezpečné miesto. Text má však aj isté nedostatky: veku neprimeraná reč detských postáv („Musíme byť veľmi trpezliví, tolerantní a musíme vedieť rýchlo jeden druhému odpúšťať“), mierny sentiment, občasná nadnesenosť narácie, pravopis čiarok (ich absencia aj redundancia) či defektná syntax.

Zámer knihy bol veľmi dobrý a stále je aktuálny, ale výsledná realizácia je veľmi slabá – protagonistka Sára je v boji proti koronavírusu slabou hrdinkou. O to väčší to mrzí, ak knihe predchádzal výskum, bola podporená svetovými organizáciami, celosvetovo propagovaná a preložená do mnohých jazykov. Kniha má teda len informačný ráz s nízkym potenciálom vyvolať plnohodnotný estetický zážitok.

✉ **Dávid Dziak**

Knižná Revue

☞ Mesečník o knihách a autoroch

Vydáva

Literárne informačné centrum,
IČO 31 752 381

Redakcia

šéfredaktorka Tina Čorná Sikorová,
Dominika Petříková,
Denisa Vološčuková

Adresa redakcie

Knižná revue, Námestie SNP 12,
812 24 Bratislava,
02/204 73 518, 0918 640 831,
krevue@litcentrum.sk
www.litcentrum.sk

Obálka

So súhlasom autora použité dielo:
© Ivan Csudai: Umierajúce slnko
(r. 1995).

Grafika

Vojtech Ruman
a Barbora Gavláková
Jazyková úprava
Lujza Bakošová

Tlač

ULTRA PRINT, s. r. o.
Rozšíruje
MEDIAPRINT-KAPA,
PRESSEGROSSO, a. s.

Objednávky na predplatné prijíma

ARES, Elektrárenska 12091,
831 04 Bratislava, 02/4341 46 64
a L. K. PERMANENT, spol. s r. o.,
Mária Škardová
tel.: 00421/2/49 111 201
e-mail: skardova@lkpermanent.sk
web: www.lkpermanent.sk
Poštový priečinok 4, 834 14
Bratislava 34, 02/4911 12 01

Redakcia si vyhradzuje právo na krátenie a úpravu zaslaných príspevkov. Názory redakcie sa nemusia zhodovať s názormi prispievateľov. Autorské práva vyhradené © Knižná revue / Literárne informačné centrum

EV 2983/09, MIČ: 49 315.

Podávanie novinových zásielok
povolené RPP
Ba-Pošta 12 dňa 21. 10. 1993,
č. j. 129/93.

ISSN 1210-1982 (tlač. verzia),
ISSN 1336-247X (online)

Knižná revue č. 11/2020 vyjde
12. novembra

**Ročné predplatné
Knižnej Revue 15€.**

SLNIEČKO

je tradičný a pritom moderný časopis pre deti prvého stupňa základných škôl, ich rodičov, pedagógov a knihovníkov.

Tento umelecký mesačník prináša kvalitnú detskú literatúru najlepších slovenských autorov a objavuje mladé talenty.

Špičková grafická úprava a ilustrácie formujú estetický vkus a poskytujú prehľad o najlepších súčasných aj klasických ilustrátoroch pre deti.

Okrem autorských rozprávok a poézie v ňom nájdete zábavnú dvojstranu Jožka Mrkvičku, literárne potulky spisovateľov po Slovensku, ekologickú rubriku Deti v zelenom či etickú výchovu Lebopreto.

Deti majú možnosť súťažiť o knižné novinky a slniečkarský bicykel pri riešení doplňovačiek a zábavných úloh.

Hitom jubilejného 75. ročníka Slniečka je komiks finalistu súťaže o najlepší komiksový scenár Marek a Svetložrúti.

Pridajte sa aj vy do veľkej slniečkovej rodiny!

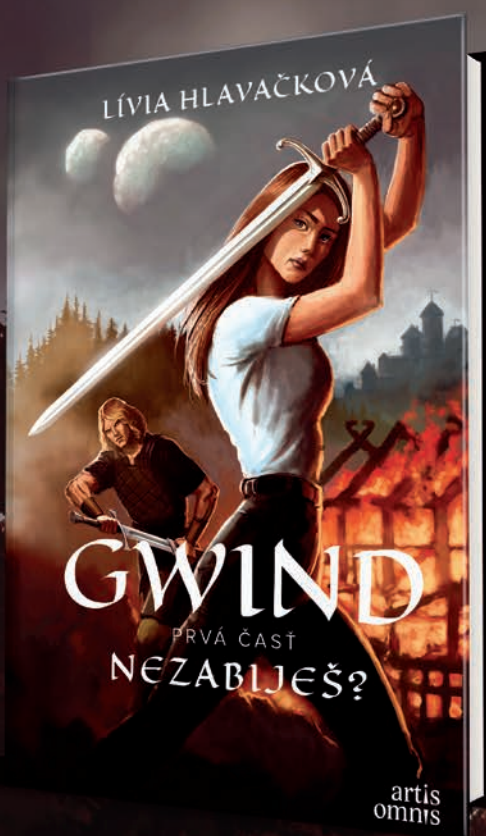
Slniečko si môžete objednať na e-mailovej adrese: ares@ares.sk, informácie na bezplatnom telefónnom čísle 0800 141 911 alebo v redakcii Slniečka na e-mailovej adrese: slniecko@litcentrum.sk, tel. 02/20473513

OKTÓBROVÉ NOVINKY

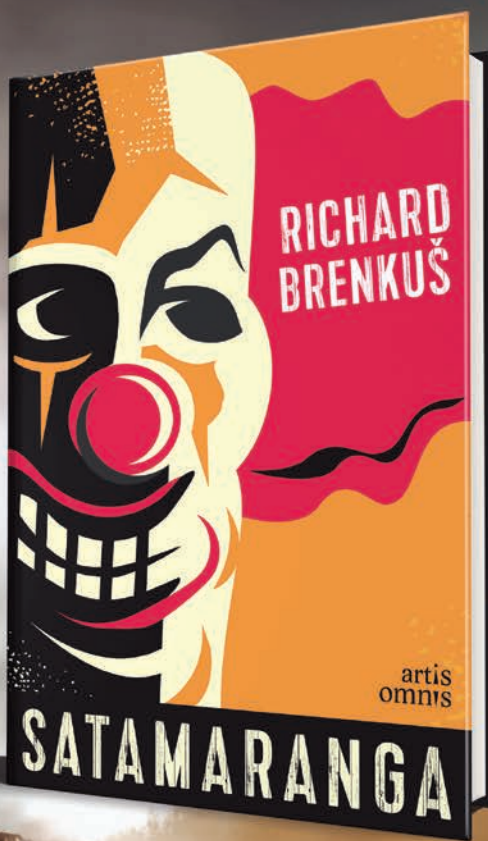
ARTIS OMNIS

Vaše rodinné
vydavateľstvo
od 2005

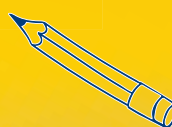
artis
omnis

www.artisomnis.sk

artis
omnis

OPĚT JE TU NOVÝ KNIŽNÝ DIÁR, KTORÝ VÁS NIKDY NEZRADÍ A STANE SA VERNÝM PRIATEĽOM V ROKU 2021

Kúpite v každom
kníhkupectve Panta Rhei
a na www.pantarhei.sk

Panta Rhei